
**Confucius Sinarum Philosophus,
sive Scientia Sinensis Latine exposita**

Studio & operâ Prospieri Intorcetta, Christiani Herdtrich, Francisci
Rougemont, Philippi Couplet, Patrum Societatis Jesu

Jussu
Ludovici Magni,
Eximio Missionum Orientalium & Litterariae Reipublicae bono,
E Bibliotheca Regia in Lucem Prodit.

Adjecta est Tabula Chronologicae Sinicae Monarchiae
ad hujus exordio ad haec usque tempora.

Parisiis, Apud Danielem Horthemels, via Citharaea, sub Maecenate.

1687

Ludovico Magno Regi Christianissimo epistola

[iii] Postquam ab altero non ita pridem Orbe, Majestatem tuam, *REX MAGNE*, adierunt cum insigni apparatu potentissimi Siamensium Regis legati, exciti videlicet virtutis ac sapientiae tuae famâ, quae remotissimas in oras jamdudum penetraverat; adest nunc ab extremo procul Oriente Princeps è [iv] Regio Sinesium Imperatorum Sanguine, Confucium appellant, uno Sinensium consensu habitus omnium, qui unquam apud eos floruerunt, Sapientissimus atque Moralis Philosophiae pariter ac Politicae Magister atque Oraculus.

Ab hujus ore, sicuti quondam pendebant tria Discipulorum millia, ita modo ex ejus effaris amplissimum gubernatur imperium, statuuntur leges, Gentis mores atque civilia componuntur officia, denique in ejus doctrina perdiscenda summorum Reipublicae honorum ac Magistratuum obtinendorum spes una atque ratio continetur. Hujus memoriam, libros, nomen ipsum Sinae omnes, mirificè colunt, ipsique adeo imperatores qui ad eas, ubi docebat olim, aedes (quae tanquam sapientiae sacraria servantur) ejusque gymnasia venerabundi non dedignantur: nec sane immeritò; quippe qui ab tanto Magistro didicerint Summum coeli, ut vocabat ipse, Imperatorem Regnorum omnium ac Imperiorum moderatorem et arbitrum adorare ac timere, subditos sibi populos aequitate magna atque charitate regere, fovere artes, orbem denique Sinensem domi tot jam annos ac militiae florentem, sanctissimis institutis legibusque moderari.

Hic igitur ille *Confucius* tibi se sistit, *REX MAGNE*, curis tuis atque Regia liberalitate in Gallias veluti deportatus, atque ad Majestatis Tuae pedes provolutus accedit, palam admiraturus sapientiam tuam, atque suam illam, etsi apud populares suos incredibili fama atque existimatione jactatam, Tuae tamen nihilo secius, quam Soli Stellas, decedere confessurus.

Haerebit ille, opinor, ad primum aditum atque conspectum, & admiratione simul gaudióque defixus repertum sibi [v] tandem Principem illum dicet, ad quem videndum nequidquam hactenus tanto studio exarserat. Cum enim egregius ille vir eximium, et qualem informabat animo, Imperatorem suis in libris adumbrasset, ac neminem sane votis suis parem ex avitis Imperii Principibus reperire potuisset, in quem unum omnes regiae illae dotes conspirarent, quique illam numeris omnibus absolutam formam ideamque perfectissimi Principis referret, tunc in eas erupit voces *Tái Kî Gîn Expectandus hic Vir* hic est, qui veniet aliquando, et divina quadam et admirabili sapientia praeditus talem se exhibebit, in quo nihil nostra, nihil publica desiderare vota possint.

Nonne ille, si modo revivisceret, ac Te, *REX MAGNE*, contemplaretur, illum ipsum esse Te agnosceret, quem prospexisset animo, et incredibili gaudio perfusus, voti se compotem esse factum exclamaret? Nonne tuam in administrando Regno amplissimo sapientiam regibus omnibus proponeret, exempla tuis è moribus, leges ex effatis peteret? Tuam denique pietatem, clementiam, aequitatem, illam aequabilem in tanta rerum maximarum et negotiorum mole mentis ac vultûs serenitatem atque praesentiam cum tanta Majestate conjuctam, Principibus universis, pro norma et regula esse vellet?

Quoniam vero Philosophus ille sapientissimus, solo naturae ac rationis lumine cognoverat, nihil religione antiquius homini esse oportere, ad eumque scopum unum suam ipse doctrinam disciplinamque referebat, ut mortales vitam omnem è supremi Numinis legibus praeceptisque componerent, idcirco nihil ipsi prius aut potius fuit, quam ut sectas et [vi] peregrina dogmata, quae in populorum exitium, ac Monarchiarum perniciem nata esse dictitabat, penitus profligaret. Hinc ejusdem ea

vox, hodieque inter Sinas celebratissima: *Cum hu y tuon, Oppugna heretica dogmata.* Quantam igitur afferret homini pietatis amantissimo laetitiam, siquidem ad haec felicissima legis gratiae tempora pertingere potuisset; tua illa Rex tutandae et amplificandae Religionis, extirpandae haereseos, pietatis propagandae cura? Quibus Te laudibus efferret, cum haeresim, hostem illam avitae fidei ac regni florentissimi teterrimam, proculcatam et attritam, edicta, quibus vitam ducere videbatur, abrogata, disjecta templa, nomen ipsum sepultum, tot animarum millia pristinis ab erroribus ad veritatem, ab exitio ad salutem, tam suaviter tam fortiter, tam feliciter traducta, Galliam denique universam sub Rege Maximo et verè Christianissimo Christianissimam aspiceret.

Non ille tantum profectò miraretur ac praedicaret caetera Galliae tuae miracula, non tot arces omnibus et artis et naturae praesidiis permunitas partim à Te dejectas et captas, partim extractas et erectas; non potentissimas et numerosissimas classes quibus Asiae et Africae terrorem attulisti; non tot victorias de hostibus reportatas, quibus coronidem gloriosissimam imposuisti publicae trophaeum pacis : non visenda illa, in quibus Regium splendorem et magnificentiam tuam explicas, Palatia; non flumina ultra montes transvecta; aperta et juncta maria; non tot artium et scientiarum gymnasia et seminaria : haec, inquam omnia, tantam admirationem sapientissimo Philosopho non injicerent, quantam haec una Religionis, duce Te atque auspice, de Haeresi triumphantis [vii] victoria, quam nec tentare quisquam antea sic ausus erat, nec sperare; credere vero vix olim poterit sera posteritas, admirari quidem certe ac praedicare numquam satis poterit.

Ego vero hujus unius rei et victoriae tam incredibili fama praecipuè perculsus huc ab ultimis Sinarum oris adveni, magnum me longissimi Oceani feliciter emensi operae pretium fecisse ratus, quòd his oculis ea videre mihi contigerit, quae fama ubique sparserat, quam tamen ipsa re minorem esse deprehendi. Quam dulce mihi jam accidet, favente Deo, renavigare tot maria, revisere optatissimam Sinam et illic ista miracula, quorum testis oculatus extiti, praedicare! vel eorum certe recordatio tot laborum ac periculorum absterget sensum, memoriam delebit, viam redeunti efficiet faciliorem et quasi complanabit. Jam mihi videor in medio Neophytorum ad me convolantium laetissimo consessu, atque ipsorum etiam Ethnicorum, renarrare, quae hic viderim, illos arrectis auribus animisque adstare suspensos, obstupescere ad rerum magnitudinem ac novitatem, simulque Tibi, *REX MAGNE*, Religioni et Galliae congratulari.

Quibus porro incedent laetitias, cum accipient suum illum Confucium tanto à Te in pretio et honore habitum fuisse, ut ei catereos inter Bibliothecae Regiae libros locum esse volueris? eundem latio sermone donatum, ejus effigiem ac libros necnon etiam et acta principum suorum, non ligneis tantum illis, quibus Sina utitur, tabulis, sed aereis et elegantissimis excusos; eum denique, qui Sinico tantum in Imperio hactenus erat cognitus, jam per Galliam atque ex Gallia per omnem latè Europeam brevi spargendum, ac tanti ab omnibus, quanti par est, ubique faciendum. Quas illi tum Majestati [viii] Tuae gratias agent, quibus Nomen tuum laudibus universi, quam fausta comprecatione prosequantur! quae vota Neophyti certatim pro tua incolumitate; pro felici rerum omnium, quascumque fueris aggressus, exitu; pro florentissimi Regni ac Religionis Catholicae secundissimo illo cursu nuncupabunt? Et audiet illorum vota fortunabitque Deus Optimus Maximus, talemque Te Gallis et Orbi Christiano diu servabit, qualem Catholica res et Ecclesia tota, qualem probi omnes tam tui, quam exteri vovent ac precantur, atque imprimis, qui praeter caeteros esse amat gloriaturque, *MAJESTATI TUAE*, Devotissimus atque addictissimus; Philippus Couplet, Societatis Jesu.

Operis origo et scopus nec-non sinensium librorum, interpretum, sectarum, et philosophiae, quam naturalem vocant, Proëmialis Declaratio

[ix] VENIAM nobis dabit Europaeus Lector, uti spero, si toto hoc opere, sed hîc in primis dum totius operis quasi fundamenta jacimus, multa sollicitè persequamur; & quidem minutiùs fusiusque quàm perspicacia multorum ingenia, & talia cum sint, brevitatis quoque studiosa fortasse desiderent: Quamvis enim placere his lucubrationem nostram sanè optemus, & verò speremus eruditae multorum curiositati non displicituram, praesertim cùm de tantâ tamque politâ & ab oculis terrisque suis adeò remotâ antiquitate agatur; quoniam tamen (ut hoc semel clareque profiteamur) propositum nobis est non tam servire oblectamento & curiositati eorum qui in Europa degunt, quam utilitati eorum qui ex Europa lucem Evangelicam ultimis hisce terris allaturi navigant; prolixitatem quampiam, quae alias vitio daretur, in hac Laconicae peregrinaeque gentis tanta caligine, non modo veniâ dignam; sed planè necessariam esse duximus, & minimarum quoque rerum habendam nobis esse rationem; eò etiam magis, quòd placuit non huic tantùm explanationi, sed omnibus quas in hoc genere alii deinde suscipient, facem praeferre, & ea jacere fundamenta, quae substructionem istam, quantumvis aliorum deinde operâ [x] vel educatur altè, vel amplificetur, sustinere queant. Ad quae priusquam progrediamur, non injucundum Lectori fuerit, occasionem suscipiendi operis causasque cognoscere.

Quo primum tempore Societas Iesu aditum sibi aperuit in Sinarum Imperium (anni sunt centum eòque ampliùs) conati sumus, eo planè modo quo apud alias omnes Nationes Evangelici Praecones usi fuerant, Evangelium apud Sinas quoque promulgare homines scilicet Religiosi: more, habitu, ritumque religioso. Veruntamen usus ipse ac successus rerum haudquaquam votis respondens, brevi nos docuit, aliam planè viam, si quod operae pretium vellemus facere, tenendam esse; propeterea quod apud hanc gentem, cum Religio omnis jaceat, tum verò iis qui severiorem quamdam sanctioremque vitae rationem nostrarium Coenobitarùm non absimilem palàm profitentur (profitentur autem plurimi, & Bonzios vulgò nominamus) exiguus honor habeatur, sintque ipsi ferè ex infima faece hominum, nec modò litteris nullis, sed ne iis quidem virtutum simulachris, quibus Ethnici gloriantur, insignes: Fuerunt itaque è Sinis Viri gravissimi, quos ipsi nobis privatâ jam consuetudine devinxeramus, quique adeò res nostras & consilia propriùs penitiùsque inspexerant, qui nos magnopere hortati sunt, ut quando tot essemus litteris scientiisque, uti jam ipsi compererant, exculti, suo nos litterarum ordini aggregaremus, severioris, uti jam ipsi compererant, severioris vitae sanctitatem, quam suae generis Sacrificuli mentiebantur, nos citra externam cultûs asperitatem ipsâ vitae morumque sanctitate satis superque tueri & profiteri posse, sic spem fore tandem proficiendi, & ipsis quoque Provinciarum Gubernatoribus, Virisque Principibus persuandi quae maximè vellemus; neque deinceps obnoxios fore vexationibus illis & contumeliis quibus improborum hominum petulantia peregrinos homines, & vel ideo quia Bonziorum speciem referebamus, despicabiles insectari consuevit, & quas jam tum primi Socii non paucas, nec non ullo tamen rei Christianae emolumento pertulerant.

Haudquaquam difficile fuit persuadere quod ratio & usus jam pridem suaserat, iis praesertim quibus aliud nihil erat propositum quam omnes Christo lucrifacere, & hujus rei gratiâ non modo literatae Sinarum genti literatos, sed omnibus omnia fieri. Igitur ex illo tempore personam induimus cultumque Litterarum hominum; vixque induimus (quod incredibile videri multis posse) quando nos summi pariter infimique, hi quidem vereri, illi verò colere quasi novos homines coeperunt, ipsique adeo Magistratus ad nos visendi gratiâ cum splendido comitatu crebriùs adire. Sed enim

solo cultu externo & testimonio paucorum, qui familiarius nobiscum agebant, diu tueri literatorum nomen ac famam difficile erat, maxime [xi] quidem apud eos, qui per insignem plenamque superbiae ignorantiam quidquid esset terrarum extra fines suos rudem esse barbariem existimabant : Quocirca necessarium fuit, praeter idioma gentis literas quoque perdiscere, & laborem labore cumulare. Est omnino Sinarum idioma, si quod aliud orbe toto, difficiliarum. Multis grammaticae praeceptis continetur : vocabulis gens utitur monosyllabis, iisque paucissimis, quae adèò subtilissimo linguae flexu, sibilove, necnon tono (propè musico) modò hoc, modò illo affectae, vim significandi aliam atque aliam, & saepè rerum maximè contrarium, accipiunt : Itaque dici vix potest quantum res haec negotii facessat externis hominibus.

Tanta porrò vocabulorum penuria literarum copiam genuit; harum quippe summâ varietate vocum suarum similitudinem atque identitatem distinguunt: Numerum quaeris? Fidem superat. Unum dixisse satis sit, tantum esse ut nullus dum Sinarum memoriâ tenere omnes valuerit, cùm tamen multi illorum à sexto aetatis suae anno exorsi vitam deinde totam in eis consumant. Quamquam celare hoc nolim, eum qui quinque aut sex litterarum millibus uti noverit appositè, non solum intelligere posse plerosque librorum, quos Sinae de moribus, & Officiis, & Republicâ, rebusque olim gestis plurimos conscripserunt; sed ipsum quoque, tametsi Europaeus sit, commodè scripturum de quovis argumento, de quo nos inter & Sinenses disputandum fuerit.

Homines ergò justae aetatis, nec pauci jam provectae, & patriis in sedibus rude literariâ si non laureâ pridem donati, emensi majorem partem Orbis terrarum repuerascebant inter Sinas amore Christi, & ab elementis ipsis exorsi cum incredibili labore & constanciâ paucis annis, aspirante semper Numine, eam consequabantur & linguae & literarum peritiam, ut typis quoque scientias Europeas, ac sanctissima Religionis Christianae mysteria vulgarent, intelligerentque stupentes Sinae, literatorum utique nomine dignos esse, qui literas suas tam citò perdiscerent, ac tot essent tamque praeclaris scientiis ac disciplinis instructi; secumque ipsi statuerunt, haudquaquam veras esse suspiciones (quae ut in gente politica multorum animis principiò insederant) nos venisse in terras suas specie quidem peregrinae legis promulgandae, re autem verâ lucri vel honorarum cupiditate impulsos, maximè quando de terris adèò longinquis profecti sic inter ipsos vivebamus, ut nulli indigenarum essemus oneri, quin & pecunias muneris loco oblatas constanter repudiaremus, ultrò etiam profitentes nihil rerum ad vitam necessarium nobis deesse.

In hunc modum primas gentis tenebras ac suspiciones primus ille Sociorum labor atque industria feliciter discusserat, & jam de [xii] Europaeis, non hominibus modò, sed etiam scientiis ac disciplinis multi sermones erant, verumtamen non adèò secundi, ut non & nostra plerique ipsorum prae suis adhuc contemnerent, & non tam ad laudem sapientiae suae nos accedere, quàm ab inertia & ruditate caeterorum barbarorum longiusculè recessisse dictitarent: Itaque festivè nonnulli, cùm prisco gentis proverbio solos Sina utroque oculo praeditos esse dicerent, caeteros autem mortalium planè caecos, Europaeis tamen hominibus unum jam oculum tribuebant. Placuit ergo Sociis arcana quaeque gentis explorare, atque uti jam in terras ipsas tot claustris & custodiis communitas penetraverant. Sic in intima quoque adyta tumidae illius alteque de se sentientis Philosophiae, si quomodo possent, adytum sibi facere : Eo quidem consilio, ut omnibus eorum placitis, institutis, maximeque vetustis monumentis probè cognitis ac perspectis, si quid inde lucis ac roboris ad annuntiandam ipsis & confirmandam Christianae Philosophiae veritatem peti posset, Apostolum imitati, utique peteremus, tumidique homines tandem vel inviti cognoscerent (nisi quos fortè improbus sui amor prorsùs obcaecaret) sibi deesse veriùs quàm nobis, oculorum alterum, quando ipsi penitùs ignorarent nostrates scientias, ad quas nos jam suam ipsorum Philosophiam

adjunxissemus.

Re ergo diligenter examinata cognoverunt Socii Philosophiam Sinicam propè totam; florem certè ac medullam totius Philosophiae quatuor maxime libris contineri; hos nullum esse literatorum quin adolescens memoria jam teneret; ex his quo quisque plus hausisset scientiae politico moralis, eò citiùs ad gradus literarios, ad honores, ac Magistratus promoveri: Ex his denique praecipua peti gentis oracula, & quasi aeternas Sinarum veritates. Itaque maximis animis rem aggressi hoc primùm egerunt, ut intelligerent libros istos, in quo dici non potest quantum laboratum sit ac sudatum; cumque nihil in eis requirerent quod adversaretur rationi legique Naturae, multa verò quae mirificè faverent, ediscere etiam atque in usus suos convertere placuit. Respondit autem labori magno fructus item magnus: Veritates enim Christianas ex principiis (ut opinabantur) suis deductas, suis priscorum Regum & sapientum stabilitas & illustratas autoritatibus testimoniisque, verbis denique & sententiis suis propositas atque adornatas, Sinae jam non ut peregrinas & barbaras cum formidine quadam vel contemptu, sed ut suas secundis auribus, & quidem venerabundi excipiebant: Neque pauci, quibus divina lux benigniùs affulgebat, promptis animis sequebantur; & mox cognatis & amicis, ut eidem Philosophiae nomen darent, hortatores ac duces erant: Alii vero qui avaritiae libidinumque vinculis implicati, vel studio superstitionum à nobis erant alieniores, suspiciebant tamen ingenium, memoriam, sapientiam Europaeorum hominum: [xiii] Certatim denique viri Principes, Gubernatores Urbium, & Provinciarum, quin & Colai, quorum dignitas autoritasque prima est ab Imperatoriâ, libros nostros suis Prologis cohonestabant, mirandis sanè praeconiis, cùm nostros homines, tum verò legem divinam (quod unum nobis in votis erat) persequentes.

Quandoquidem igitur nulli unquam Philosophorum apud Europaeos homines, imo nec ipsi quidem (ut opinor) Delphici Apollinis Oraculo tantum fidei vel autoritatis prisca aetas tribuerit, quantum China tribuit Confucio suo, ad haec cùm Philosophus iste adeo non adversetur doctrinae lucique Evangelicae, ut è contratrario non vanè putemus futuros qui favere potius dicant, atque ad illam populares suos quodammodo manuducere, quando in libris ejus tot intertermicantes rectae rationis scientillas non sine admiratione & voluptate observabunt: cum ea, inquam, sit Confucii autoritas etiam apud vicina Sinarum regna, quis non videt, Evangelico Praeconi eximios quosdam usus hinc posse existere, dum is notitiam Veri Summique Numinis allaturus hisce gentibus, doctrinae suae veritatem confirmabit, non Poëtarum autoritate (quod tamen Doctor ille Gentium, & quidem apud Athenienses, facere non dubitavit) sed autoritate Philosophi istius, quo nihil ad nostra usque tempora veraciùs sapientiùsque gentes istae cognoverunt. Convictos ergo testimonio Magistri sui, suisque ipsorum armis feliciter expugnatos, equis non speret (propitio semper Numine) manus Evangelicae veritati aliquando duros? Manus certè is dederat qui sapientiâ quondam Sinicâ, & per hanc partâ dignitate post Imperatoriam supremâ perillustris, sed tamen virtutibus Christianis sapientiâque coelesti multo illustrior, & nascentis Ecclesiae columen *Siu Paulus* quondam Sinici Imperii Colaus cum ab eo quis sciscitaretur ecquid efficeret nova illa, quam Europaei homines afferebamus, doctrina? Proprio gentis hujus Laconismo respondens & voce & scripto *Pu ju; çive fe*, inquit; hoc est, *Supplet illa et perficit quod Magistro nostro Confucio, nostraeque literatorum Philosophiae deest; nefarias verò superstitiones cultumque daemonum tollit ac radicitùs extirpat.*

His ergo de causis lucubrationem hanc nostram luci publicae damus, non ut Europaeis hominibus Sapientiam Sinicam ostentemus, sed ut consultum foret Missionum Orientalium Candidatis, ut arma subministrarentur militibus, quibus istae

gentes, Duce Christo & auspice, vinci à vobis non modo possenti, sed etiam gauderent; ut escas haberent in promptu piscatores hominum, quibus inescati Sines in retia agerentur; ut denique sacri negotiatores iis instruerentur mercibus, quibus istas nationes vehementer capi & delectari usus centum & ampliùs annorum nos docuit. Et vero in Europa illa, ubi jam Socrates, & Platonès, ubi Senecae, Plutarchi propè viluerunt, [xiv] an speremus fieri posse ut plausum referat Sinicus noster Epictetus? Nisi tamen Europaei, dum prisci Scriptoris canos attentius contemplabuntur non audeant aetatem tantam non venerari. Et aetas certè quidem suum rebus etiam vilioribus non raro dat pretium, sic prorsus ut fragiles quoque testas, aereosque nummos Viris etiam Principibus, & illis qui non minùs sapientiâ suâ, quam purpurâ resplendent, in pretio faciat esse. Quibus adeo si munusculi loco attulissemus nummos cupreos vetustiores Sinae Imperatorum characteribus insignitos; si item instrumentum illud magneticum, quod olim *Cheu cum* Sinici Imperatoris frater dono dedit legatis Cochinchinae Regis, ut hoc austrum quò tendebant indicante, securiùs certiùsque in patriam remigrarent, magnum utique munus cultoribus antiquitatis attulisse videri possemus, quamvis fortè rude & invenustum foret instrumentum illud, multâque jam ferrugine propemodum exesum, & nequaquam cum nitore elegantiâque eorum, quibus Europa nunc abundat, comparandum: Sed nimirum juvaret Europaeos homines illud videre, quod annis bis mille & quadringentis in ultimo Oriente extitisset.

Esse rude quid atque impolitum Confucii nostri opus, si quidem cum elegantiâ & venustate Europaeâ conferatur, nec ipsi inficiari possumus: Tametsi enim Confucius 51. supra 500. ante Christum annis sit natus, doctrina tamen illa & principia politico-moralia, quae ab eo posteritati traduntur, identidem affirmat ipse non esse sua, sed à *Yao & Xun* Legislatoribus accepta; qui Principes cum ante annos ter mille & octingentos vetustissimam Monarchiam gubernarint (uti etiam Tabula Chronologica, quam huic lucubrationi nostrae attexuimus, Lectori declarabit) omnino fatendum erit, doctrinam hanc apud Sinas viguisse. Atque ita, quam nobis propè certa spes est lucubrationem hanc nostram Missionariis quidem propter uberrimos quos ex ea percipient fructus, gratam fore acceptamque, tam etiam speramus apud eos omnes qui antiquitatem venerantur in aliquo saltem pretio futuram. Atque haec de causis suscipiendi operis, dicta sufficiant!

[xv] Paragraphus Primus - Qui Libri Classici et Primae Authoritatis

Nunc ad ea, quae instar fundamenti nobis erunt descendamus Libros in primis, & praecipua gentis monumenta, Authores eorundem atque Interpretes; ut constet Europaeis hanc olim culturis vineam, qui librorum primae, qui secundae sint classis; ex his quosnam pede propè inoffenso liceat decurrere, quos dubio lentoque gressu seu explorare, quos apocryphorum instar rejicere, quos uti pestilentes impiosque nec eminùs quidem salutare : de Interpretibus similiter (quorum ingens copia, varietas, differentia), quos fugere, quos sequi par fit; quid cuique fidei, quantum sit tribuendum, & in quibus potissimùm rebus. Etenim cùm ipsis *Confucii* temporibus & fides, & pietas, & familiae Imperatoriae majestas à multis negligetur, & multum sanè deflexisset de spatio curriculoque suo consuetudo Majorum; nec multò post civilia Regulorum bella alia ex aliis exardescerent, quibus deinde regiae domus propè omnes implicatae fuerunt; commune etiam maximeque atrox librorum incendium extitisset, quale nec Alexandria, nec ulla pars orbis vel sensit unquam, vel audivit : Silentibus, uti fit, inter arma legibus, & in magna armorum vitiorumque licentiâ & impunitate, credi vix potest, quot Sectae, quot errores, & haereses, quot opinionum monstra, pestesque superstitionum in hoc medio terrarum horto (sic namque Imperium suum

Sinae vocant) ceu inutiles noxiaeque herbae in agro jam neglecto desertoque succreverint, uti infra uberius declarabitur.

In hac gente nec librorum, qui jam scripti sunt, est numerus, nec scribendorum finis: Principes tamen omnium & primae classis partim ii sunt semperque fuerunt, qui per antonomasiam *U kim*, id est, *quinque volumina* dicuntur; partim qui *Su xu*, id est, *Tetrabiblion*; quatuor illi scilicet libri, de quibus ante sumus locuti, & quorum explanationem Latinatate donavimus: Hi porrò cùm sint Interpretes illorum, tametsi vincantur autoritate & antiquitate, usu tamen atque utilitate vincunt: Jam verò primum, idemque praecipuum inter quinque memorata volumina *Xu kim* dictum, sex libris constat; res trium maximè Regum *Yao*, *Xun*, & *Yu* complectitur; è quibus hic quidem familiae *Hia*, primae familiarum Imperalium, Princeps fuit; illi vero Legislatores, & veri Solones gentis Sinicae. [xvi] Singulorum itaque praeclara pleneque prudentiae politicae documenta, leges, instituta; nec non eorum qui à consiliis erant monita sententiasque literis diligenter consignatas fuisse constat, tametsi nunc desiderentur multa. De Operis vetustate nihil attinet dicere, quando fatendum est, ea quae prioribus duobus libris referuntur, longè ante Moysen fuisse conscripta.

Quae igitur ab Rege *Yao* gesta sunt & constituta spatio centum annorum (tot namque tenuit Imperium, quod auspiciatus fuerat annis 2357. ante Christum) ii, qui *Xun* Successori à commentariis erant, memoriae posterorum prodiderunt: Quamquam vitio deinde temporum, interierunt propè omnia, quae extant, de Calendario potissimùm agunt, & intercalatis anni usu atque ordine; item de diluvio novennali, cui mederi bonus Princeps conatus est: multa similiter interciderunt quae de *Xun* Rege Optimates sui litteris mandarunt: Quae ad nos aurem pervenerunt ea ferè sunt, quae dumlustrat Imperii sui Regiones modo has, modo illas, pio & salubri exemplo observabat; ritè semper castèque *Xam ti Supremo caelorum Imperatori*, necnon nobiliorum montium fluminumque Praesidibus, sed his inferiore ritu, sacrificans. Extant item non pauca quae ad ritus in Sacrificiis observandos, ad musicam, ad reorum supplicia & rectam subditorum gubernationem spectant. His autem uberiora quoque sunt quae de *Yu* Rege traduntur; ac primùm quidem quo labore & industriâ diluvii Sinensis aquas in mare derivavit; quo pacto in Provincias omnino novem diviserit Imperium, & docuerit quae cuique caelorum Regio, quae constellationes responderent; quid unaquaeque Provinciarum tributis nomine deberet pendere, & alia generis ejusdem: Praeter insignia quaedam documenta quae ad subditorum commune solatium atque institutionem tum ipse tum Optimates ejus protulere. Et hi quidem tres Principes, uti non alio jure vel nomine quam virtutis ac sapientiae ad Imperium fuerunt eveci, ita sunt ab utrâque laude celebratissimi, & quaecumque posteris suis reliquerunt vel exempla vel documenta Oraculorum ferè legumque vim tenent.

Tertio libro continentur ea, quae imperante Secunda Familiâ, seu domo Imperatoriâ, *Xam & Yn* dictâ, constituta sunt, praesertim ab illius Conditore *Chim tam*, qui 1776 annis ante Christum Imperium adivit, postquam scilicet vicerat ejeceratque impium *Kie*, cujus quoque facti sui rationem dat in Comitibus operosa gravique oratione. Referuntur eodem libro documenta Colai *Chun hoei* ad ipsum Principem, & ad hujus nepotem *Tai kia*: Alterius item Colai *Y Yn* monita, digna quae Principes Europaei meritò audiant & suspiciant, vel hoc nomine, quod annis circiter mille ante urbem conditam prolata fuerint. Exinde legitur Imperatoris ex eadem Familiâ [xviii] decimi septimi, *Puon kem* dicti, oratio, qua suos aliò commigrandi necessitatem edocet, ne sedes & aula Regia tam crebris eluvionibus fluminis *Hoam ho* tandem obruatur: translata verò jam Aulâ, quae cujusque sint officia sapienter edicit, & ad Priscorum Regum imitationem cunctos hortatur. His proxima sunt *Fuyve* Colai

documenta, cujus viri species cùm Imperatori *Vu tim*, aliàs *Cao çum*, Principi religiosissimo divinitùs (ut ipse quidem affirmabat) oblata fuisset per somnum, effigie coloribus expressâ, conquiri hominem, tandemque caementarios inter repertum, sibi à consiliis & secundum ab se esse voluit, ac plurimùm ejusdem sapientiâ prudentiâque profecit. Sequuntur deinde Principis *Vi-çu-ki*, & *çu-y* Colai praeclara monita.

Tribus posteris libris Tertia Familiarum Imperialium, *Cheu* dicta, praebuit argumentum: Referentur autem maximè illa, quae sub primis quinque Principibus, necnon duodecimo, vel gesta sunt praeclarè, vel dicta. Extant itaque variae orationes, tum à *Vu vam*, qui familiae fuit Conditor, variis in comitiis pronunciatae; quarum titulus *Cam xo*, *Chao cum*, &c tum verò lucubrationes & documenta celebratissimi *Cheu cum*, qui cum esset *Vu vam* Imperatoris frater & deinde tutor pupilli Principis *Chim vam*, admirabile fidei, prudentiae sapientiaeque specimen dedit; Libellus etiam Reguli, *Ki çu*, qui Coreae rex creatus est; praeter multa multorum documenta ad rectam subditorum gubernationem, ad Religionem, & alias virtutes spectantia quae dictis libris continentur. Et haec quidem hactenus de 5. voluminum primo & praecipuo *Xu kim* ex quo; quoniam primae est auctoritatis in explanatione nostrâ quaedam subinde interse remus.

Nunc de secundo, quod ab Odis & Poëmatibus, quibus totum constat, (*Xi Kim* dicitur) sed brevius agendum. Odarum pleraeque imperante tertiâ Familiâ *Cheu*, paucae, cum domus *Xam* sive *Yn* rerum potiteretur, in lucem prodierunt. Mores hîc & statuta referuntur duodecim ferè Regnorum, quae uni omnium principi, penes quem erat summa rerum, sic parebant, ut tamen suis singula ditionibus imperitarent: In eis multa virtutis laus & commendatio: Multa graviter & severè, sapienterque dicta; quamquam non diffitendum non pauca hîc ab Interpretibus reprobari tanquam spuria & merè fabulosa: Ut est ridicula nativitas *Sie* & *Hieu-cie* (à quibus ortum ducunt binae familiae Imperiales) ab Interpretibus pro fabulis habentur, ut nihil hîc dicam de figuris hyperbolicis in gratiam principum ex licentiâ poëticâ insertis, quin etiam & blasphemis in caelum & Deum tanquam injustum, & de rebus humanis minimè providum ab impiis scilicet evibratis, ex quo non immerito opinantur Interpretes quaedam in iis apocrypha & nullius [xviii] fidei habenda. Certè Odarum prisca monumenta immunia fuisse ab hujusmodi labe vel unico *Confucii* testimonio convinci potest dum ait: *Trecentorum Poëmatum doctrinam totam eò dumataxat reduci, ut Su Uu Sie, hoc est: Ne quid pravum, aut turpe cogitetur.* Est tamen horum Poëmarum magna auctoritas; at stylus sanè difficilis & obscurus; obscurum facit brevitatis semper Laconica, & saepè metaphorica, & Proverbiis antiquissimis ornata: quamquam obscuritas haec ipsa reverentiam & auctoritatem (uti fanis quibusdam videmus usu venire) Poësi tam arcanæ priscaeque conciliat.

Tertium volumen (si tamen volumen) *Ye-kim* dicitur, odis quas dixi, multo etiam obscurius, quippe merum aenigma; omnium omnino voluminum, si Commentarios exceperis, antiquissimum; quippe cujus Author fertur *Fo hi* Fundator ille gentis Sinicae, & rudium agrestiumque hominum primus Magister & alter Orpheus. Lineolis & quidem paucis tota res constat: Nos eas proximè hîc depingemus, unàque declarabimus, quoties & quomodo variatae figuras novas, & quasi nova rerum significata conficiant. Annis mille & octingentis Monarchia stererat, cum tandem Oedipus apparuit, Regulus inquam, *Ven vam*: hic lineolis octo octies inter se mutuo commutatis conatus est, octo rerum principalium mutuas vicissitudines exponere: Conatus est idem *Cheu cum* filius, & quidem copiosius quam pater, sed reverà tam hic quàm ille perobscure omnia mysteriis & aenigmatibus, hieroglyphicis notis, novisque aenigmatibus aenigmata implicantes, quoad tandem quingentis ferè pòst annis ipsemet Confucius nodum aggressus solve; sic arcanas Fundatoris Lineolas &

interpretationes ipsas interpretatus est, ut omnia partim ad naturas rerum, maxime elementorum, & quae cujusque propriae sunt affectiones & qualitates, partim ad mores ac disciplinas hominum retulerit. Quamvis igitur radix operis, ut dixi, antiquissima fit, quoniam tamen reliqua omnia longo pòst tempore prodierunt, memorati tres Interpretes Authorum potiùs nomen & auctoritatem, quam Interpretum hîc obtinent : Ad haec, cum obscura sint omnia captuque difficillima, existimavimus, librum hunc nonnisi tertio loco recensendum esse. *Confucius* certè cùm primis illis Comentariis suis haud acquiesceret, jam senior denuò Commentari aenigmaticum opus cupiebat; sed mors Viri conatus & vota antevertit.

Caeterùm obscuritas tam antiqua, & antiquitas tam obscura vanae superstitiosaeque posteritati erroris non unius ansam praebuit: Rari quippe tanto plus ibi mysteriorum latere quantò minùs percipiebant, ad fortes & auguria Lineolis aenigmaticis abuti coepere: Nec ad hoc defuerunt ex Sectis *Tao* & *Fe* patroni erroris insaniaeque Magistri. Sed de hoc aenigmatico opere infra copiosior erit agendi locus.

[xix] Quarti voluminis titulum *Chun cieu*, quae voces Ver & Autumnum significant, *Confucius* esse voluit; à quo jam admodum sene conscriptum fuit. Hic ille variorum Principum res gestas, vitia, virtutes, poenas, & praemia narratione historicâ persequitur : Orditur autem ab anno 49. Imperatoris *Pim vam* ex domo familiaeque *Cheu* decimi tertii, eamque ab *Yn cum* Regulo, qui eadem tempestate Regnum *Lu* (quod & natale solum Philosopho praebuerat) clientelari jure obtinebat, per hujus successores Regulos omnino decem, & jure obtinebat, per hujus successores Regulos omnino decem, & annos 241. perducit ad *Ngai-cum* Regulum duodecimum, cun quo & historiam terminat. Titulum operis sui petivit ab Vere & Autumno, propterea quod cum virtute sapientiâque Principis, efflorescat, amoenissimi Veris instar, Respublica; uti è contrario cum ejusdem stultitiâ & improbitate, ceu Autumnali coelo frondes ac flores, diffluere totam, marcescere, & consenescentis instar, tandem emori necesse est. Solebat autem, non defuturos olim qui perlectâ lucubratione istâ se noscerent, id est, studium suum publicae utilitatis, ac veritatis perspicerent; sed & futuros qui odissent ac damnarent; utique non alii quàm qui se & turpitudinem suam vivis istic coloribus expressam, & justas poenas libidini, crudelitati, tyrannidi suae propositas vel inviti contemplarentur. Commentatus est hunc librum perquàm erudite *ço xi*, qui fertur fuisse *Confucii* discipulus, ediditque insuper aliud opus, cui titulus *Que-yu*; id est, Regnorum Placita five axiomata.

Quintum denique Volumen, quod *Li-ki* inscribitur, (quasi dicant) *Rituum* & officiorum *memoriale*, decem libris constat : Collegerat hos *Confucius* ex variis Priscorum libris ac monumentis; sed quoniam trecentis circiter pòst annis, hujus quoque exempla omnia jussu barbari Imperatoris *Xi hoam ti* concremata sunt; neque aliter deinde quam consultâ grandaeavorum memoriâ restaurari potuerunt; dubium non est (& verò sic affirmant Interpretes) quin desiderentur aliqua; nonnulla etiam senilis memoriae vitio, ne dicam industriâ quorundam & malitiâ, irreperint, quae aliena sunt & apocrypha. Cautus igitur & prudens Lector apud hîc industriam imitabitur, & quae ad rem faciant, rejectis aliis, sibi seliget. Agitur autem toto hoc volumine de ritibus tam sacris, quàm profanis: de officiis item cujusvis generis quae tempore trium Familiarum principum *Hia*, *Xam*, *Cheu*, sed hujus maximè (qua imperante vixit *Confucius*) in usu fuerunt; quae scilicet parentum sint erga liberos, quae horum vicissim erga parentes, quae conjugum inter se, quae amicorum, quae hospitum domi, foris, inter convivia, &c Rursus quae vasa, quas caelo victimas, quibus in sacrificiis ac Templis, quae majoribus jam defunctis fercula, quas dapes ac munera in funebribus eorum Aulis, quo ritu, quove apparatu, vel Reges, vel Optimates, [xx] vel ipsum quoque promiscuum vulgus adhibere oporteat; quin & artes liberales, musicam in

primis, item militarem jaculandi, regendi currus, studiosè persequitur; & claritatis gratiâ suis singula titulis distincta. Ad extremum miscellanea quaedam leguntur à Confucii discipulis inserta, quorum Authores tum ipsi, tum Magister ipsorum fuisse perhibentur ab Interpretibus, tametsi ab aliis quoque velut apocrypha rejiciantur, quae quidem P. Francisc. Xaverius Philippucci singulari tractatu eruditè pertexuit, quo Interpretum judicia & criticas annotationes circa praefatos 5. libros classicos è Sinico Latinè in medium producit.

Atque haec sunt quinque illa primae classis & autoritatis volumina, & quasi primi fontes scientiae politico moralis Sinarum : quibus deinde proximi sunt quatuor libri, *Su xu* dicti, Philosophorum *Confucii*, *Memcii*que opus : Hi porrò tametsi reverè censerì possint Interpretes 5. voluminum, utpote ex quibus hauserunt doctrinam suam propè omnem, maximo tamen in pretio sunt eorum libri, & memoratis 5. classicis Priscorum voluminibus, quae utilitate procul dubio vincunt, autoritate etiam pares sunt, unde & *Lo kim*, hoc est, sex volumina dicuntur, vel *U kim su xu*, id est, 5. volumina & 4. libri. Certè quisquis ad litterarios gradus & laureas adspirat, eum necesse est de quinque voluminibus nonnisi unum dumtaxat, cui pro arbitrio suo operam ipse dederit callere; at verò quatuor hosce libros nullus omnino esse potest, quin totos memoriâ & intelligentiâ complectatur : Cujus quidem legis plures causae extiterunt; prima, quòd quidquid ferè est lucri melioris in Priscorum voluminibus excerpserint, suumque fecerint ambo Philosophi; altera, quod inventis Majorum suorum addiderint ipsi quoque non pauca; tertia, quòd multò planiùs quàm illi, multòque clariùs doctrinam suam proponant; postrema denique, quod expoliverint primaevam ruditatem, & stylo cultiore at citra fucum tamen & fastum nudam aureae aetatis simplicitatem exornarint. Itaque perpulerunt nos eadem causae, ut hosce libros ex quibus de totâ Sinensium Philosophiâ statuere possent Europaei, potiùs, quàm alios è Sinico in Latinum converteremus; quamquam nec illos sic dimittimus, ut non identidem, quando res postulat, consulamus, & fontes adeamus per nos ipsi, purasque derivemus aquas in lucubrationem nostram.

Tetrabiblii porrò quatuor omnino sunt partes seu libri : Primus, qui *Ta hio*, id est *Magna scientia* inscribitur; estque reliquorum comparatione minimus; docet Vires Principes ut benè feliciterque imperent; ab animi primum, necnon sui totius curâ cultuque initium sumere, deinde per familiae suae Aulaeve domesticae rectam institutionem, ad regni, ac denique Imperii totius administrationem, [xxi] si eò coelum provehat, gradum facere. *çem-çu Confucii* discipulus hunc in lucem edidit.

Alterius libri *Chum yum* dicti, titulus & argumentum est, medium sempiternum seu medii vel aerae mediocritatis constantia. *çu su Confucii* nepos ex filio, *Cemcii*que discipulus, idemque Magister *Memcii* hunc vulgavit, & quaedam de suo addidit; sed & desiderantur multa; sic ut fragmentorum veriùs quàm libri speciem habeat, & quia doctrinae quae traditur sublimitas quandoque naturae ipsius limites videtur excedere, eum Sinae Magistri tanquam subobscurum captuque difficilem, cùm numero secundus sit, postremo tamen loco in Scholis exponunt.

Usus quoque mirificos habet; & hoc secundo libro multò facilior, magsique perspicuus est Tertius 10. partibus constans qui *Lun yu* (quasi dicant Ratiocinantium colloquia) seu sermones inscribitur, propterea quod apophthegmatis *Confucii*, necnon discipulorum ejus, & variis hinc atque hinc quaesitis ac responsis totus constet. Itaque multus hîc sermo de vitiis, de virtutibus, de officiis, de recto regimine; multa etiam, ne dicam justò plura, quae, in Magistro suo *Confucio* cum observassent discipuli, memoriae posterorum, ut hi vel imitarentur, vel certè admirarentur, prodiderunt.

Quartus liber, si molem spectes, tres reliquos unus aequat; Author illius *Mem-çu*, seu *Memcius* jam saepiùs à nobis memoratus : de naturâ, ritibus, moribus, officiis

disputat; nullusque Priscorum propriùs ad nostram philosophandi rationem accessit : acutus est, multoque copiosor quàm *Confucius* : Et verò vicit hunc ipse procul dubio facundiâ, at non item vitae innocentîâ, modestiâ, severitate ac probitate. Atque haec de authenticis ac primae notae libris dicta sufficiant à quibus proximum locum & auctoritatem obtinent chronica Sinensium, & ab his proximum rursus, sed longo proximum intervallo, locum obtinent alii libri quos inter *Kia-yu*, id est, domestici sermones, *Siao hio* parvulorum documenta, *Hiao-kim* de obedientia, *Chum-kin* de fidelitate quorum pars *Confucio* & ejus discipulis attribuitur, quae omnia cum grano salis legenda, & consideratè nostris usibus accommodanda sunt.

[xxii] Paragraphus Secundus - De Librorum Classicorum Interpretibus

Non potest non esse copia Interpretum, ubi tanta est librorum, qui scripti sunt, & qui scribuntur copia. Certè nulla non aetas suos habuit. Eorum quidem librorum, qui *U kim*, & *Su xu*, quinque scilicet antà memoratis Voluminibus & Tetrabiblio continentur, & quos deinceps per antonomasiam *Classicos* vocabimus, Interpretes omnino sexcentos eoque plures extitisse fama est : Non omnium singulos, sed alios aliorum; sic, ut hi *Xu Kim*, sive libros historiales; illi *Odas*; alii libros de Ritibus & officiis; alii denique alios; nec pauci partem dumtaxat unius libri interpretati fuerint : Mendacii tamen suspectam faciunt hanc famam qui operis *Sim li ta çiven*, dicti, hoc est, naturalis Philosophiae pandectae, Auctores sunt, hi quippe classicorum Voluminum non plures quam viginti numerant Interpretes, quos imperantibus Familiis *Cheu*, *Han*, *Tam*, &c. vixisse perhibent; in quibus ipsis cùm multa rursus desiderari doceant, sugillant multa; eis tandem (quod adulterinos esse vel planè censeant, vel certè suspicentur) Neotericos Interpretes aetatis suae tanquam legitimos haud dubitanter anteponunt; suos interim citant omnino centum supra octodecim, qui sub duabus postremis Familiis *Sum* & *Yven* floruerunt. Enimvero si de antiquioribus agatur, iis scilicet, qui sub occasum tertiae Familiae, *Cheu* dictae, scripsêre; quandoquidem *Memcius* qui pertinuit ad eandem familiam & *Confucium* uno pòst saeculo secutus est, suorum temporum calamitatem deplorans testetur, haereses *Yam* & *Me* invalescere; Priscorum verò Regum & Sapientium doctrinam negligi & obliterari : Non injuriâ suspecti nobis sunt Scriptores & Interpretes illius temporis quo non errores solùm grassabantur, sed his arma quoque (septem Regnis inter se de Imperio decertantibus) licentiam & impunitatem dabant. Duos quidem caeterorum facile principes, quibus *Lie-çu* & *Chuan çu* nomen, Interpres posteriorum temporum, *Chin-çu*, dictus, aliique non dissimulanter erroris arguunt ac damnant, quod Commentariis suis permisceant haud pauca deliramenta ex *Lao-kiun*, aliorumque Sectis quae vigeant eâ tempestate deprompta.

Successit Imperiali Familiae *Cheu* Quarta *çin* dicta, bellatrix in primis & triumphatrix Regulorum omnium, quorum adeò ditiones & Regna tandem in Provincias redegit; sed eadem de literis & [xxiii] hominibus litteratis pessimè merita: Quamquam peccatum hoc non tam Familiae fuit, quam unius hominis cum quo illa dici potest & ortum habuisse, & pariter occidisse : Fuit is *Xi hoam ti*, muri Sinensis Author, bellis & victoriis nulli Regum Sinensium secundus : Hic furis nescio quibus agitatus, & fatali prorsus odio literatum, cremari jussit per Imperium totum libros omnes, exceptis iis qui de Agriculturâ, de arte medendi, & de sortilegiis agerent, Authore scilicet *Lao Kiun*, vel potiùs Sectatorum ejus quibus eo favebat impensiùs, quò magis impostorum deliramentis & mendaciis oblectabatur. Cùm ergò propositâ poenâ capitali imperata fierent, Libri omnes Priscorum Regum & Philosophorum, *Confucii* in primis, nec non eorum qui hos interpretati fuerant, cum irreparabili damno

rei literariae flammis ubique terrarum absumpti; & ne quid immanitati facinoris deesset, multi etiam hominum litteratorum collotenus humo defossi, partim gladio, partim sagittis perierunt. Verùm paucis pòst annis extinctâ cum Principe familiâ, ea quae successit, Han vulgo nominata, ordine jam quinta, quamvis & ipsa Sectae *Lao kiun* studiosa fuerit: fuere tamen ex eâ Principes qui à literis & dogmatibus moribusque Priscorum adeo non fuerunt alieni, ut semiustas librorum reliquas, si quae usquam persistenter, confestim jusserint colligi; parietibus item & sepulchris abditos, quamvis jam semiesos situque perditos in lucem proferri; consuli praeterea grandes natu, si qui fortè quae memoriae quondam commendaverant pueri, etiamnum tenerent; nihil denique non adhibere operae vel industriae, quo tantae literarum jacturae mederentur. Remedii itaque plus etiam quàm sperarum fuerat, allatum est: Non sic tamen ut non multa remanserint, vel hiantia fragmentis suis & quasi parte membrorum mutilata, vel alienis verbis atque sententiis, seu relictis à vulnere cicatricibus, deformata, quae tamen Sinensis politica voluit manere intacta, sic ut ne apicem quidem in iis immutare aut addere per leges unquam licuerit.

Sub hac interim Familia floruerunt librorum aliquot Interpretes, *Lieu, Cham, Pan, Kia, Chim, Vam*, aliique: Quos omnes Interpretes, *Hu* dictus, enumerat qui scripsit imperante *Sum* Familia sed antequam ad posteriorum temporum Interpretes descendamus, operae pretium fuerit praemittere notitiam aliquam duarum sectarum quae maximè hoc Imperium infecerunt, & litteratorum quoque sensum & animos aut omnino depravarunt, aut ex parte saltem corruerunt: Sic enim Europaeus facilius discernet, qui tandem Interpretes sint sequendi, qui verò procul exterminandi.

[xxiv] Paragraphus Tertius – Brevis Notitia Sectae *Li lao kiun* Philosophi, ejusque Sectariorum, quos in Sinis Tao su vocant

Ut uberiores notitiam Lectori demus sciendum est, Authorem Sectae hujus extitisse Philosophum *Li lao kiun* vulgo dictum alias *Pe yam*, vel *lao tan*. Coevus hic fuit Confucio tametsi hoc aliquanto senior: fabulantur autem, post annos unum & octoginta, quam eum sua mater utero gestaverat, tandem ex sinistro hujus latere viâ sibi factâ prorupisse in lucem; genitricem verò ex tam prodigioso partu mox periisse. Extant illius libri; sed à sectariis (uti creditur) haud uno loco vitiati. Nonnulla scripsit, quibus dignas Philosopho sententias inseruit de virtutibus, honorum fugâ, contemptu opum rerumque humanarum, & de beata illa solitudine qua Animus, humanis rebus superior, frui queat. Ubi verò de productione rerum agit, hanc inter caeteras affert sententiam, quam tanquam nobilissimum Philosophiae suae axioma Sectatores assiduè decantant, videlicet *Tao sem ye, ye sem ulh, Ulb sem san, san sem van ve*, id est, *Lex, sive ratio produxit unum, unum produxit duo, duo produxerunt tria, tria produxerunt omnia*. Quod hominis pronunciatum, quamvis ambiguum sit atque obscurum, uti ferè illa Priscorum oracula esse solent; una res tamen certa est, primi ac supremi cujusdam Numinis habuisse notitiam, quamquam aberrantem revorâ notitiam, ut qui existimarit, Numen esse corporeum, tametsi aliis quoque Numinibus, ceu Regem suis clientibus, dominari fateretur. Eum artis quoque Chemicæ Principem atque Authorem fuisse passim tradunt.

Caeterum qualiscunque demum Magister ipse fuerit, hoc quidem extra controversiam est, post aliquot deinde saecula multos eorum qui discipuli illius erant, aut esse mentiebantur, pravos ac perditos homines extitisse, quippe artis Magicae vel inventores inter Sinas, vel certè propagatores. Etenim quamvis haud desint qui Magiae ducant initium ab Imperatore quartae Familiae *çin, xi hoam ti* dicto, famoso illò litteratorum hoste, adeoque & librorum quos propè omnes concremari jussit;

propterea quod is à Magis & impostoribus discipulis dicti *Li-Lao-Kiun* persuaderi sibi passus sit, immortalitatis pharmacum reverà dari (*Cham sem yo* dictum) potum videlicet [xxv] qui perennem vitam mortalibus conciliaret, quem proinde per insulas conquiri jussit: Magia tamen si non initium, maxima quidem cepit incrementa temporibus proximae familiae *Han* dictae, quando sextus illius Imperator cognomento *Vu ti*, magistro cui *Li xao kium* nomen erat, totum se nefariis Magiae studiis dedit; in Imperatricis fortè gratiam, quae cum Priscum literatorum & *Confucii* Philosophiam aspernaretur, anteponebat huic alteram Philosophi *Li lao kiun*, atque, ut credibile est, jam depravatam; sed vel hac de causâ faemineae curiositati libidinique magis acceptam; Quod uti vulgatum fuit, magnus illico in Aulam concursus extitit eorum hominum qui novam Sectam istam profitebantur: cumque per illud tempus obiisset Reginarum una, quam Princeps deperibat, neque jam ferre posset amissae desiderium, fuit ex illo Magorum grege qui umbram demortuae praestigiis suis attonito pavidoque Regi spectandam obtulit. Irretitus itaque tam perniciosis artibus Rex, postquam multas insanivit insanias, & hausto saepius immortalitatis potu, tandem tamen mortalem se esse sensit; morti jam proximus credulitatem suam, seris scilicet lachrymis deploravit, nefarias artes & artium Magistros detestatus. Haudquaquam tamen cum Rege extincta pestis haec fuit; quinimò si non ex eadem schola prodiit, certè quidem vixit eadem imperante familiâ nominatus ille *Cham tao lin*; cujus deinde posterii diabolicas artes longè latèque divulgaverunt: Quos inter, praecipuum rursus nomen ac famam quidam *Cham tao yven* consecutus fuit. Demandata sunt igitur creditaque amborum curae jamque adeo tutelae quotquot extant Imperio toto Sectae hujus Fana portentis istis consecrata; uti patet ex tabellis atque icunculis passim venalibus, quae exhibent totum illum unà cum asseclis suis daemoniorum; hominumque gregem quos in deorum numerum conscripserunt & *Sien gin*, hoc est, *immortales* vocitant: Et quidem Sectae hujus Ministros perhonorifico titulo *Tien su*, id est, *caelestis Magistri* Imperatorum sub familiâ Tam superstitio & insaniam decoravit. Cujus quidem familiae conditor Templum *Lao Kiun*, velut idolo, consecravit, & is qui fuit ordine sextus *Hiven çum* Imperator ejusdem statuum in Palatium suum introduxit. Jamque adeo posterii quoque impostorum horum haud in vulgari sunt honore, maximè quidem ii qui oriundi ex prima stirpe primo quoque loco sunt geniti, gaudent enim perpetuâ dignitate Mandarinici quodammodo ordinis, peramplas in habitant aedes ac splendoras in quodam pago Provinciae *Kiam si* dictae; frequentant hunc sanè multi, vel morbis suis petentes remedium, vel cupientes fatum suum, vitaeque totius seriem edoceri: Quos ille, qui tunc *Tien su* dignitate ac munere fungitur, mendaciis suis atque praestigiis elusos, in syngraphâ sua hieroglyphicâ aliisque diabolicis artibus instructos, laetos plerumque, [xxvi] & quamvis nummis, quos large expendunt, prope vacuos, spei tamen plenos domum remittit.

Caeterùm maximè videntur invaluisse diolicae artes istae temporibus familiae *Sum* sub tertio hujus Imperatore *Chin çum* dicto, qui anno sui Imperii undecimo, & post Christum 1011. praestigiis aliorum somniisque suis illusos, librum à caelo delapsus credidit, quam impostores ac Magi, vel horum administri cacodaemones, ex nobiliori portâ urbis regiae noctu suspenderant: Quem adeò librum magis refertum pedes quaesivit credulus, & magnâ cum veneratione exceptum atque in interiora sui Palatii regiâ cum pompâ illatum, aureo reclusum scrinio servari jussit.

Ex quibus omnibus fit perspicuum semper in deterius abiisse miserabile Sinarum Imperium, & (quod initio dicebamus) plenos esse superstitionum, ac multiplici daemonum pacto illigatas artes atque observationes, quibus pestifera ista hominum secta nunc utitur. Tales autem cum sint, non pauci tamen ex Sinis adeo illas non aspernantur, ut post invectam deinde Idololatriam, hâc imprimis magistrâ, multò etiam

studiosiùs easdem sectati fuerint, & veteres novarum quoque accessione cumularint; sic prorsus ut creber & maximè vulgaris earum hodieque apud Sinas sit usus: Quarum si specimen aliquod sibi dari Lector expetat: illi, modò quidem figuras tum Heresiarchae sui, tum Idolorum suorum vacuo in aëre spectandas offerunt attonitae credulaeque turbae modo in praegrandi pelvi aquis plenâ mutationum imperii & sectatorum suorum dignitates phantasticas & novas praefecturas tunc obtinendas representant. Modò post consultas sortes & invocatos cacodaemones penicillo ex aëre pendulo nescio quae literarum monstra vel in subjectâ chartâ, vel in ipso pariete, vel in cinere describunt; aliasque hujuscemodi prestigias & superstitiones exercent, quas inutile sit hîc pluribus referri.

At profecto tantae pravitatis, non expers tantùm, sed ignara quoque fuit Priscorum Sinensium aetas. Verumtamen qualiscumque demum illa fuerit; nos certè ab ipsis Sinicae Missionis exordiis hoc semper egimus, ut omnes omnino tam priscae, quàm hujus aetatis observationes penitus extirparemus: & idem Christianorum quoque Scriptorum nostro consilio atque hortatu conatus fuit. Et hujus quidem sectae consilio & industriâ, paulatim jam prisci Reges quidam facti velut numina & alii atque alii spiritus jam antea incogniti prodire, & quidem sub titulo *xam ti* seu supremi caeli Imperatoris qui singulis praeessent singuli elementis, nullâ cum relatione vel dependentiâ ad supremam & unam in caelo potestatem: Quin imò, quod longè, detestabilius est, hominem (cui *Cham Y* nomen) ex eadem secta maximè sub *Han* familiâ celebratum *Yo hoam xam ti*, [xxvii] hoc est, *preciosi Augusti supremique Imperatoris* titulo condecorare, erectis ubique ei statuis & Templis, non dubitavit familiae *Sum* (non octavae sed ejus quae fuit decima nona) Imperator numero octavus *Hoei çum* dictus: quo factum est ut justo Dei Judicio domus Regia ruinam agere coeperit, & talem quidem ruinam, ut Imperium, quod sub principibus patriis jam steterat annis quarter mille supra ducentos, ad alienigenarum Gentium, Tartarorum, inquam, Occidentalium jugum & potestatem tum primum transierit, cui servituti per annos 89. turpiter coactum est parere: quod quidem gravissimis verbis expendit *Kien kium xan* Colaüs imperante 21. familiae *Tai mim* dum scribit in hunc modum; hoc tempore *Hoei çum* Imperator *per summam injuriam vili homuncioni attribuit titulum Xam ti* (seu supremi Imperatoris.) *Hic verò cum sit omnium caeli spirituum summè augustus venerandus spiritus; utique tam gravi affectus injuriâ non potuit non gravissimè commoveri, atque justissimis poenis affligere Principem hunc atque familiam denique ipsius funditus extinguere.* Sed de hac Sectâ jam satis: nunc ad alteram, quae dein subsecuta est, progrediamur.

Paragraphus Quartus - Brevis Notitia Sectae Foe Kiao dictae, ejusque Sectatorum

Ducentis septuaginta pòst annis quàm Han Familia rerum potiri caeperat; post Christum verò annis quinque & sexaginta, teterrima pestis, & quovis incendio perniciosior, regiâ autoritate, Sinas invasit, Idoli *Fe* Secta nefaria; simul cum Pythagoricâ metempsychosi, cum plurimis fabulis ac superstitionibus, cum atheismo denique, & plurimis libris, quibus Sectae principia, placita dogmata continebantur, ex Indiis in Chinam deportata. Quae pestis quoniam hoc tempore grassatur latissimè, & libros ferè omnes Sectasque Sinensium, si Mahometanam fortè excipias, jampridem infecit; imò plurimarum ipsa mater est; Ad haec, Christianae veritati nostrisque conatibus vel maximè contraria, necessarium esse puto brevem hic notitiam Lectori dare, & quae illius apud Indos fuerit origo, quae apud Sinas incrementa, quae dogmata invexerit, altiùs aliquantò repetere.

Obtinebat Indiae partem illam & Regionem, quae Borealem inter & Australem media est, & à Sinis *Chum tien cho* dicitur, Regulus *in fan vam*, cujus uxori *Mo ye* nomen erat: Ex hac natus est illi filius, [xxviii] *Xe* primùm, sive *Xe Kia* dictus (quo etiam nomine tota Bonziorum colluvies ac superstitio significatur; Japonii tamen corrupto vocabulo Sinico *Xaca* fecere) deinde, cùm trigesimum attingit aetatis annum, *Foe* nominatus; qui an reverà homo fuerit, an merum diaboli portentum (quod Apostolus Japoniae Franciscus Xaverius opinabatur) ancipitis controversiae est. Certè si fabulosa non sunt quae Sectatores de ortu ejus commemorant, cum S. Xaverio sentiendum erit: Narrant autem Matri per somnum oblatam fuisse speciem Elephantis albi, qui se per os in ejus uterum insinuarit; unde etiam fama, conceptum fuisse ex Elephante; & aliorum multò verior suspicio, ope daemonis ex humano semine aliunde deportato sub belluae istius specie fuisse conceptum. Apud Indos quidem albi coloris Elephans non tantum in pretio est, sed etiam in veneratione, usque eò ut si dubia fuerit illius possessio, Regna quandoque bellis committat, nec nisi cum multo sanguine controversia finiatur. Narrant rursus in lucem fuisse editum ex latere dextro Matris suae, quae adèd mox à partu interierit: Sic ut Salvator ille (quemadmodum Sectatores jactant) generis humani, ne Matris quidem salutem consulere potuerit: Nimirum vel hinc intelligas, plus viperae quàm hominis habuisse hoc monstrum hominis. Et vero character *Foe* compositus ex *non & homo*, id innuit. A partu mox pedibus constitit, & passus omnino septem progressus, alterâ manu caelum, alterâ terram indicans. *Tien xam*, *Tien hia to ngo guei cum*, id est, *in caelo, terrâque solus ergo sum venerandus*, clarâ voce pronunciavit, ne cuiquam dubium posthac esse possit, quo tandem Patre sit progenitus.

Acciderunt haec anno Monarchiae Sinicae 1909. ante Christum 1026. quo tempore *Chao vam* quartus è tertiâ Familiâ *Cheu* dictâ Imperator rerum apud Sinas potiebatur. Anno 17. aetatis suae *xe kia*, sive *xaca*, tres uxores duxit. Filium genuit, cujus nomen tribus literis *Lo heu lo* Sinenses expriment: Nec multò pòst humanis rebus curisque renuntians, & poenas scilicet daturus extinctae sui causâ Matris, concessit in solitudinem novemdecim jam natus annos. Hîc se quatuor Gymnosophistis, qui *Jogues* in India vocantur, instituendum tradidit; quoad aetatis suae anno trigesimo, dum fortè praenuntium Solis bosporum contemplatur, unico illo sideris intuitu totam repente essentiam Primi Principii perspectam habuit, & divinitate nescio qua de repente afflatus, *Foe*, sive Numen (in Indiis *Pagode* dicitur) evasit. Ex discipulo itaque Magister, ex homine jam Deus, doctrinam suam impertiri coepit mortalibus. Nec defuit hîc filio (certè quidem Ministro suo) malus daemon, cujus ope multa patravit quae detinerent coecos mortales vel rei novitate, vel miraculo prorsus attonitos: Quae ipsa multis magnisque Voluminibus & iconibus prorsus elegantibus expressa Sinae vulgaverunt. [xxix] Annos omnino novem supra quadraginta dirus impostor dogmata sua longè latèque per Orientem vulgavit, quo ipse tempore *Salomon* Rex fluentis Sapientiae suae rigabat Occidentem.

Fidem superat quod de multitudine discipulorum ejus traditur; extitisse scilicet octoginta millia, quorum singulis suis vel Gymnosophiae, vel Idololatricae dignitatis gradus fuerit: Atque universim tota colluvies eorum hominum qui impensiùs ac religiosiùs sectantur hunc impostorem, apud Sinas quidem *Sem & Ho xam*, à Tartaris Lamasem, à Siamensibus *Talepoi* denique à Japonibus, vel potius ab Europaeis hominibus *Bonzii* nuncupantur. Narrant autem ex portentosâ multitudine illâ selectos fuisse quingentos; ex his centum; ex centum rursus alios decem, qui deinde Magnatum nomine & dignitate insignes encomia Magistri sui, postquam is excessit è vitâ, quinque millibus Voluminum complexi sunt.

Etenim sensit tandem aliquando novus hic Deus ex immortalium numero se non

esse, cùm 79. aetatis anno deficere se viribus, urgeri morbo fatòque sensit. Caeterùm nunquam perniciosior humano generi, quàm cùm perniciosus esse desinebat: Teterimum quippe virus Atheismi jam moriturus evomuit, disertè professus, se per *annos quadraginta eoque amplius non declarasse mundo veritatem*; sed umbratili & metaphoricâ doctrinâ contentum figuris, similibus, & parabolis nudam veritatem occultasse: At nunc tandem, quando esset morti proximus, arcanum sensum animi sui significare velle: extra *vacuum* igitur & *inane* (*Cum huius Sinæ vocant*) primum scilicet rerum omnium principium, nihil esse quod quaeratur; nihil in quo collocentur spes nostrae. Haec diri impostoris ultima vox; & Atheismi prima radix; quamvis hodieque mendaciorum ac superstitionum tenebris abdita, ceu humo defossa vulgus imperitum lateat: Hinc etiam celebris illa doctrinae in *exteriorem* & *interiorem* distinctio, quam mox declaraturi sumus.

Cadaver odoratis lignis pro more gentis concrematum fuit, cineres verò, in homines, spiritus, dracones maris (ut aiunt) dispertiti: Ad Insulae Ceilani Regem dens unus dono missus: Quem deinde Constantinus Brigantini Ducis frater, dum res & arma Lusitanorum in India procurat, caetera inter spolia fortè captum flammis tradi iussit, ac redactum in cineres in profluentem dispergi, immensa vi auri, quam ei redimendo per legatum suum Rex barbarus offerebat, Christiano regioque animo contemptâ. Quod autem dicatur a Maseo caeterisque nostratibus: historicis, simiae cujusdam, quae magnâ superstitione coleretur, eum dentem fuisse, non errori tribuendum est; sed quod nefarius ille daemon, cum aliis atque aliis formis ac nominibus alibi colatur, tum in eis terris, unde Lusitani dentem sustulerunt, simiae figura in veneratione sit. [xxx] Etenim praeter alias ineptissimas fabulas hoc quoque Sectatores credulae multitudini persuadent, Magistrum hunc suum per metempsychosim octies millies natum fuisse, modò sub his, modò sub illis belluarum aliarumque rerum formis; novissimè verò specie Elephantis albi conceptum, mortalibus opitulandi causâ rediisse.

Is ergò praeter eam, quàm dixi, discipulorum turbam, discipulum unum longè sibi charissimum, impietatis suae primum haeredem & propagatorem reliquit; nomen illi *Mo o Kia ye*; cui etiam in mandatis dedit, ut libris omnibus, quos de doctrinâ suâ in lucem ederet, praefigeret haec verba *Ru xi ngo ven: Sic ego accipi*: Neque aliis rationibus aut argumentis uteretur; ut planè videatur, hunc quoque fastum praeter insanias alias didicisse ab hoc Magistro quae quinque circiter pòst saeculis secuta est Pythagoraeorum Schola.

Alterius item Magistri se antiquioris (reverà cacodaemonis) ipsemet *Foe*, sive *Xaca*, facit in suis libris mentionem; Sinis *O-mi-to*, Japonibus corrupto rursùs vocabulo *Amida* vulgò dicitur. Vixit is in Orientali India, sive Bengala. Ubi & Elysios esse campos, Sinicè *cim tu*, Bonzii fabulantur. Amidæ vero tanta perhibetur esse Sanctitas, & tot ejus tantaque merita, ut quisquis eum deprecatus fuerit, criminum suorum, quamvis innumerabilia sint, veniam consequatur: Nihil ergo crebrius in ore plurimorum Sinensium, quàm duo haec monstra *O-mi-to*, *Foe*, quo sociatis amborum nominibus ac meritis purgatissimi evadant; mox scilicet eorundem impulsu iterum atque iterum pristinae libidini, avaritiae, perfidiae, nullisque non flagitiis habenas omnes impunè laxaturi.

Duplicis porro doctrinae, cujus ante mentionem fecimus, vis haec & ratio est, ut *exterior* ad *interiorem* quasi manuducat; & tamdiu in usu sit illa (quam adeo *substitutam*, Sinice *Kiven* vocant) quoad altera, quam *xe*, id est *veram* solidamque esse docent, in animis eorum qui capaces fuerint (sunt autem è plebe paucissimi) firma constiterit: simili rem declarant: Lapideum fornicem molitur quispiam; ligneum procul dubio primùm excitat qui lapideo, quoad is perficiatur ac firmitatem obtineat,

fulcri sit instar: illo perfecto firmoque; ligneus utique dissolvitur & abjicitur; quippe cujus jam nullus sit usus.

Exterioris ac suppositivae doctrinae haec summa est: Boni & mali, pravi rectique discrimen dari: adeoque & praemium & poenam, & sedes huic & illi destinatas: Beatitudinem triginta duabus figuris, & octoginta qualitatibus obtineri: ipsum *Foe*, sive xaca, numen esse, & Salvatorem mortalium; horum quippe causâ, quod aberrantes à via salutis miseraretur, natum esse; horum crimina per ipsum expiari; quibus expiatis salutem à morte consequi, & in altero Mundo feliciter renasci: quinque dari praecepta: primum, ne rei viventi dematur vita: [xxx] secundum, ut abstineatur furto: tertium, flagitio & turpitudine: quartum, mendacio: quintum, vino. Sic nimirum salutis nostrae hostis honesti rectique specie fraudes & insidias suas occultat. Sex item opera misericordiae Sectatoribus prescribuntur: Hoc in primis, ut benignè foveant alantque Bonzios, exedificent eorum Coenobia & Fana; sic quippe non defuturos qui precationibus suis poenisque spontaneis debita peccatis supplicia exsolvant: papyraceas item massas auri vel argenti speciem referentes, (inventum posterioris aetatis) ad haec, vestes sericas, aliaque id genus in funeribus cremant; fore enim ut in alterâ vitâ tantumdem veri metalli veraeque suppellectilis inveniant, & copia suppetat earum rerum quibus ibidem ad amictum victumque opus sint habituri, & quibus truces illos & alioquin inexorabiles custodes claustrorum octodecim (tot namque apud inferos constituunt) placare possint ac sibi conciliare: Haec autem si neglexerint, procul dubio ad inferos per sex viarum unam praecipites ituros; & sic ituros, ut in perpetuâ quadam metempsychoseos rotâ, modo belluarum; modo hominum, aliisque formis innumeris misere renascantur: viarum quoque singulas operosè describunt, & multas alias nugas, & anilia planè deliramenta congerunt, quae longum foret hic commemorare: Praeconi tamen Evangelico perspecta esse prorsus utile futurum censeo; cum magni referat, eorum, quibuscum tibi perpetua dimicatio est, exploratas habere res omnes.

Verùm nunc ad *interiorem* doctrinam, & occultissimas fraudes insidiasque gradum faciamus; & dejectâ substructione metaphoricâ speciosum illum veritatis arcae fornix, cujus firmitatem (cùm sit inanissimus, ipsaque inanitas) tantopere tamen deprædicant, studiosius contemplemur. Sed arceatur hinc primùm rude vulgus; (haec est nequissimorum hominum prima cautio) simplex enim & credula multitudo tartari metu similibusque fabulis utique debet in officio contineri: Soli nobiles ac literati spectatum veniant; atque ex coenobitis ipsis ac Bonziis illi dumtaxat qui secreti capaces sint ac perspicacitate ingenii ceteris antecellant.

Summa doctrinae, quam vocant *interiorem*, solidam, veram, haec est, *Cum huius, vacuum* nescio quod, & *inane*; principium esse finemque rerum omnium. Ex hoc primos humani generis parentes originem duxisse; in hoc, ubi vivere desierunt, reversos esse; neque aliam totius esse generis conditionem. Imo vacuum ipsum (inquiunt) nostrum esse; nostraque substantia est, sic, ut ex illo pariter & elementis quidquid usquam rerum est producat; & in idem per interitum deinde resolvatur ac redeat: omnino solis figuris & qualitatibus distingui ac differre omnia, ceu aquam vasis aliis atque aliis impositam: Nunc item per floccos in nives extenuatam, [xxxii] nunc cinerum instar effusam in nebulas, aliquando prociusam in loricis congelascentium aquarum, aliquando in lapides grandinis sese constringentem; similiter quoque ut aes, & aurum, ex quo modò hominem modò leonem, modò quamcumque aliam suppellectilem conflet Artifex, utique diversa; verumtamen liquefacto dein metallo, prorsus unum quid idemque. Sic ergo quaecumque existant, vitâ, sensu, mente praedita, quamvis inter se usu & figurâ differant; intrinsecè tamen unum quid idemque esse, quippe à principio suo indistincta.

Hoc autem principium; cum doceant esse prorsus admirandum quid, purum, limpidum, subtile, infinitum quod nec generari possit, nec corrumpi, quod perfectio sit rerum omnium, ipsumque summè perfectum, & quietum, *negant* tamen, *corde*, *virtute*, *mente potentiave* ullâ instructum esse. Imo hoc esse maximè proprium essentiae ipsius; ut nihil agitet, nihil intelligat, appetat nihil. Quocirca quisquis benè beatèque vivendi sit cupidus, huc assiduâ meditatione, sui que victoriâ eniti oportere, ut principio suo quamsimillimus affectiones omnes humanas domet ac prorsus extinguat; neque jam turbetur, vel angatur re ullâ, sed extatici prorsus instar absorptus altissimâ contemplatione, sine ullo prorsus usu vel ratiocinio intellectûs, divinâ illâ quiete, qua nihil sit beatius, perfruatur: quam ubi nactus fuerit, communem vivendi modum, & doctrinam tradet aliis, & ipsemet specie tenus sequatur; clam vero sibi vacet ac veritati; & arcanâ illâ quiete, vitaeque caelestis instituto gaudeat. Haec mysterii summa. Nulla interim pravi rectique mentio, nulla praemii vel poenae, nulla divinae providentiae, vel immortalitatis animorum. Unum loquuntur *vacuum*, & reale *nihil*; idque, ut vidimus, confusissimum: ad hoc rerum ortum interitumque referunt; imo hoc ipsum esse res omnes, in quas assiduè transmigret ac transformet sese per quatuor viarum unam, vel *uteri*, vel *ovarum*, vel *seminis*, vel *mutuae conversionis*: Sic ut unum idemque chimaericum principium sit homo, leo, lapis, omnia. Ex illius ergo contemplatione chimaerae tota (quemadmodum narrabam) beatitudo petitur: cui contemplationi qui vacant impensiùs, censentur ad propriam novamque rursus Sectam pertinere.

Haec alio nomine *Vu guei Kiao*, sive nihil agentium secta dicitur, nec multum dissimilis ab ea cujus jam meminimus, quae quidem cum diu antè viguisset inter Gymnosophistas Indiae, tùm apud Sinas quoque florere coepit imperante *hoei ti*, qui fuit secundus e septimâ numero Familiâ, *çin* dicta, ducentis nonaginta circiter annis post Christum: Quod autem magis admireris, Optimates ipsos Imperii, & Summos quosque Viros invasit exercuitque haec insania, sic prorsus ut quò quisque propiùs ad naturam saxi truncive accedebat; horas complures sine ullo corporis animique motu persistens, [xxxiii] sine ullo vel sensuum usu vel potentiarum, eò profecisse feliciùs, propiorque & similior evasisse principio suo aërio, in quod aliquando reversurus esset, putaretur.

Ferunt itaque, *Ta mo* ipsiusmet *Xacae* ex stirpe vigesima octava nepotem annos omnino novem consedissee obversum parieti; quo omni tempore nihil praeter chimaericum illud principium suum *vacuum* & *nihil*, contemplatus fuerit; eique tandem conformatum, Numen evasisse: Numinis certè venerationem apud Sinas jampridem obtinuit, extractis ei Fanis peramplis atque magnificis: Quamquam honores longè praeacipuos, & cognomentum *Foe*, duobus maximè deferunt, *Amidae* scilicet ac *Xacae*, quod eos extitisse dicant imagines quasdam primi principii planè perfectas, numerisque omnibus absolutas. Alios, qui ejusdem principii unum dumtaxat Attributum referant, *Pu sa* nuncupari volunt: talis est *Quon in pu sa*, quod Idolum specie Matris simul & virginis parvulum complexae filium, *misericae* solius imago est: His rursus inferiores, & priscis apud Romanos Diis minorum Gentium haud longè ab similes, *Lo han* vocant.

Oppugnavit interim contemplantium Sectam scripto volumine Colaui *Poei guei Confucii* Sectator, & copiosè probat Aristotelicum illud *ex nihilo nihil fieri*; ex quo deinde conficit, extitisse procul dubio diu antè principium illud à quo tot res, quas maximè videamus existere, profluxerint. Caeterùm non ita refellere potuit vir egregius errorem istum, ut non manarit latissimè, & multi nostra quoque aetate, contemplationibus tam insanis vacent. Amplius dico Literatorum plurimos tam patrio *Lao Kiun* quam Indico *Xacae* toxico afflatos fuisse & etiamnum esse: multi ipsorum è

rustica & superstitiosa plebeiorum faece progeniti educatique, tametsi ingenio suo ad summa quaeque in Republica munia & dignitates emergant, vix aut aegre sanè exuunt nativas illas ac domesticas superstitiones, quas à teneris unà cum materno quodammodo lacte suxerunt, praecipuè cum etiam principum suorum, quorum gratiam aucupantur, exemplis provocentur & confirmantur. Damnant alii quidem peregrinam novitatem, & gravibus verbis atque sententiis haeticam & perniciosam esse docent; reverà tamen mihi non tam videntur lapideum fornicem, quàm ligneum censuris suis demoliri velle: Et cum *exterioris* doctrinae placita, ritusque plurimos, & carnis vini que abstinentiam, & tot idololorum monstra, & otiosam inutilium Reipubl. Bonziorum turbam odissent; *interiorem* tamen & arcanam doctrinam non pauci amplexi, in profundam Atheismi voraginem, in quam superbi tumoris ac vitiorum suorum pondere proni jam pendebant, tandem praecipites abivisse.

Quamquam voraginem hanc ipsam & praecipitium specioso [xxxiv] rursus *Sim-li* nomine, *naturalis* scilicet *Philosophiae*, quasi viae cujusdam jam olim tritae, planae, regiaeque occultant improbi; & cum hallucinentur errentque gravissimè, adèd tamen expertes erroris omnis videri volunt, ut tanquam Censores ac Iudices non suae modo aetatis, sed omnis etiam retrò antiquitatis cum intolerabili quadam arrogantiâ per vim, & nefas Classicos gentis libros ad sententiam suam temerè exponant, nec dubitent autoritate Majorum suorum, quorum tam eximia virtus fuit ac sapientia, impietatem suam stultitiamque confirmare.

Qui in hoc genere, non quidem primi, sed plurimum tamen peccaverunt, *Cheu, Cham, Chim, Chu*, quatuor Interpretes, cum imperante Familiâ 19. *Sum* (ut tandem revertamur, unde fueramus digressi) Classicos libros illustrassent commentariis suis aut veriùs multa ex iis obscurassent ac foedè contaminassent; eos tamen veluti Magistros secuta deinde posterior est aetas: Et in exordiis quidem *Taimingae* Familiae nova pernicioaque doctrina mox prodiit, non aliorum magis, quam quatuor istorum Interpretum sententiâ & autoritate stabilita.

Paragraphus Quintus - De Secta Litteratorum, seu Philosophorum propriâ, quod illius fundamentum aut principium veteres, quod moderni Interpretes constituerint.

Prisca Sinarum aetas, sapientiae, prudentiae, ac reliquarum virtutum sincera cultrix & Magistra, cùm admirabilem coeli terraeque ordinem & constantiam semper admirata fuit, tum etiam perquam sollicitè studiosèque conata est imitari: Hinc petivit illa Monarchicum suum regimen, quod annos quater mille jam vixit; hinc infimorum per media, mediorum per summa, tam aptum facilemque gubernandi modum: prorsus ut videantur Prisci gentis Reges ac Sapientes in hoc uno totâ contentione mentis & corporis laboravisse: sublimiores verò magisque remotas à sensibus philosophantis Graeciae delicias, ne primoribus quidem labris unquam delibasse, fortassis etiam aversaturi animo, & non aurium modo, sed finium quoque aditu prohibitori, si quis inde vel Aristoteles, vel argutior quicumque Sophistes è Stoïcorum vel Peripateticorum Scholis in Chinam commigrasset: Una pax scilicet & constans, aequabilisque tam morum quàm legum ratio in votis erat: Hoc autem ut assequerentur, Religioni primùm, deinde politicae gubernationi [xxxv] dabant operam: Illâ Supremum aliquod Numen, quod *Xam ti Supremum coeli Imperatorem* nuncupabant; nec non alios spiritus, sublunarium rerum praesides, ritè venerabantur; arcana verò naturae illius, quae tam sublimis est, & ab humanis oculis tam remota, adèd non scrutabantur curiosiùs, ut disertis quoque verbis id vetarent, ne veritati scilicet pacique publicae officerent haereses in gente ingeniosa quidem, sed instabili, & novitatum

cupidissima faciles oriri : Politicae verò prudentiae industriaeque summa haec erat ut qui imperabant, filiis imperare se crederent; qui parebant, patribus se parere. Et haec quidem Priscae aetatis ratio omnis ac Philosophia, de qua copiosus in scientia Sinica ad (quam suscepimus explanandam) pertractandum erit.

Superest igitur examinandum, num alia quaedam posterioribus temporibus invecta sit Philosophia, quam Prisci Sapienties omnino ignoraverint, & soli Neoterici Interpretes quadraginta saeculis ut aiunt, sepultam, in lucem orbis sui Sinici tandem prodixerint. Ut autem ordinate procedamus; in primis qui illi, & quantae autoritatis, & quo tempore prodierint Interpretes, disquirendum, deinde ex quo hauserint fonte doctrinam illam suam seu novam Philosophiam, & ad extremum quod tandem totius doctrinae suae, aut naturae principium ac fundamentum stabilire contenderint : Sic etenim facile erit statuere quam potissimum sententiam homo Europaeus sequi debeat, an eorum, qui pro Priscorum innocentia, rectudine, & sinceritate dimicant, an verò eorum, qui vix ulla illius ratione habitâ, corruptissimis temporibus novam doctrinam machinati sunt, & ad posteros transmiserunt.

Porrò ad Neotericos Interpretes quod attinet, eos hîc voco qui extiterunt imperante familiâ *Sum* (non eâ quae fuit ordine octava, sed quae fuit ejusdem characteris ordine decima nona) cui equidem familiae initium dedit annus à Christo nato nongentesimus sexagesimus, nongentis, uno minùs, annis post idololatriam unâ cum somniis Pythagoricis regiâ autoritate ex Indiis invectam in Sinas, è quâ deinde Sectâ aliae atque aliae exortae sunt, ut nihil jam dicam de propriis & quasi domesticis gentis Sectis & Haeresibus, *Lao Kiun, Yam & Me*, olim jam dominantibus in China. Imperialis ergo familia *Sum* cum esset prae omnibus retrò familiis Litterarum simul ac Litteratorum studiosissima, adeoque & foecundissima; Interpretes habuit admodum praestantes ingenio & dignitate, qui non solum quinque librorum Classicorum & Chronicorum interpretationem, sed etiam ipsorum Interpretum *Confucii* scilicet *Menciique* & aliorum Commentarios, & proprias lucubrationes multò copiosius disertiusque explanandas susceperunt.

Hos inter autem praecipui sunt nominis *Cheu çu* & fratres duo [xxxvi] *Chim çu* dicti qui anno Christi 1070. circiter scripserunt imperante *Xin çum* sexto familiae *Sum* principe, quos deinde secutus est, quamvis eos idem longè antecesserit famâ & autoritate, *Chu çu* (alio nomine *Chu hi* dictus) qui diem obiit anno post Christum 1200. *Nym çum* Imperatoris decimi tertii anno sexto. Interpres iste maximis quoque perfunctus est muneribus in Imperio, & quia de litteris usque adeo bene meritus, titulo *Ven cum* litteratorum principis condecoratus est. Porrò tametsi floruerint omnes sexcentis ferè ab hinc annis, fidenter tamen eosdem Neotericos esse dicimus, quatenùs scilicet cum veteribus, quos suprâ citabamus, & qui annis mille supra quingentos, eos antecessêre, comparantur: Quo etiam intervallo temporum Familiae Imperatrices omnino 15. ortum suum & occasum habuerunt, bellis ardentibus civilibus poene perpetuis, & dolis, insidiis, caedibus, parricidiis per fas per nefas supremum sibi jus vindicantes: Ad haec miserabiliter implicatae & contaminatae variis idolorum sectiis, quae ex unâ ferè, quam supra diximus, hydrae ad instar pullulabant in dies: quas inter tenebras, & perturbationes ecquis tandem locus fuerit bonis artibus & studiis litterarum? Vix ullum sanè fuisse & fatentur ipsimet & verò plorant; quò mirùs mirandum est scriptores illorum temporum (fuerunt enim aliqui) tam raros fuisse, tam mutilos, & tam succinctos, ut non dubitarint *Chu çu* alique dicere per annos mille & amplius non extitisse hominem verè litteratum. Caeterùm de Neotericis hisce, quos modo dixi Interpretibus Imperatores aliqui Familiae *Sum*, disertè affirmant, quod post obitum *Confucii, çemcii, çu su, Memcii* antiquorum Interpretum, non alii deinde extiterint qui sensum librorum veterum felicibus, & magis dilucidè explicarint, &

suscitaverint quodammodo sepultam per tot saecula doctrinam Priscorum, quam hi ipsi sub Familia *Sum* posteriores Interpretes: atque ea etiam est causa, quod alii Interpretes his ipsis longè rursus recensiores, ii scilicet, qui floruerunt Imperante *Yum lo* tertio ex Familia prima & vigesima *Tai mim* (quae hanc, sub quâ scribimus proximè antecessit) dum mandato ejusdem, nec non opera studioque duorum & quadraginta Litteratorum selectorum ex aulâ, quinque libri veterum seu opera doctrinalia operosè recognita in lucem publicam novo praelo eoque regio prodierunt; communi plane sententiâ statuerunt non alios fere Interpretes sequi & in scholis exponere, quam memoratos *Chim çu* & *Chu çu*: sic prorsus ut reliquos ab his Interpretes ad duos illos adjungere sint conati, & in verba duorum tandem hominum tantùm non jurare voluerint omnes. Itaque lucubrationes multis distinctae voluminibus tandem editae sunt in lucem anno post Christum 1415 qui annus erat decimus tertius memorati *Yum lo* Imperatoris. Praeter explanationem autem quinque Classicorum [xxxvii] librorum quibus & explanationem tetrabiblia sive operum *Confucii*, *Memcii*que addiderunt, aliud praetereà fabricati sunt opus, quod continet viginti non exigua volumina, quae inscribuntur *Sim li ta çiven*, id est, *de Natura* seu Philosophia naturali *Pandectae*: cujus Operis Auctores quadraginta sic insistunt vestigiis duorum Interpretum quos paulò antè meminimus; (cùm tamen isti quoque Interpretes nulla sint antiquitate insignes, utpote qui trecentis circiter antè annis floruerunt) sic inquam, sectantur illos & colunt, ut quamvis videri velint haudquaquam discedere à doctrina in Priscis Majorum suorum monumentis contentâ (quae adeo quasi obtorto collo in sententiam suam pertrahunt assidue) reverà tamen longissimè discedant, ac planè videantur in Neotericorum, quos diximus, verba jurasse. Manavit autem mali labes ad nostram usque aetatem, qua videmus haud paucos è Litteratorum ordine novis illis commentis operam dare; & quamvis Classica nulla ratione censeantur, suum tamen pondus atque auctoritatem; quam minimè merentur, attribuere. Errori nimirum causam praebuit speciosa rei novitas; quippe cùm disputaretur ibi de procreatione rerum de principiis & causis, nec sine ingenio copiaque sermonis & elegantia disputaretur; ad haec, auctoritate Regiâ, necnon operâ duorum & quadraginta Virorum, qui omnes erant litteris & dignitate primi, perfectum sit opus; Sinarum aliqui magis creduli novam hanc & mendacem Philosophiam (si tamen Philosophiam) tanquam coelo delapsam, eò cupidius amplexi, quò certius existimabant amicam esse veritati & coelo, cum reverà esset tàm huic quàm illi inimicissima: Quid enim? An dici potest, aut etiam fingi quidquam magis contrarium veritati, quodque sit à lumine rationis coelitus nobis infuso magis alienum, quàm si negetur existere, qui coeli, qui terrae, qui rerum omnium effector, & Dominus, & Moderator sit? Negetur autem apud eam gentem, quae constantissimo usu & consuetudine quater mille annorum, ceu disertissimâ quadam oratione professa fuit, cuivis corpori suo capite, cuivis hominum coetui suo Principe, ut diu conservari possit ac regi, opus esse: Nisi fortè dicamus Priscos Sinas, cum sua omnia ad normam coeli terraeque tam studiosè exigent, existimasse tamen hoc ipsum deesse prototypo, quod erat in exemplo prototypi longè maximum; coelum, inquam carere suo Rege ac Domino, quo imitatrix coeli Monarchia carere numquam potuerat; pulcherrimumque illum, & maximè constantem coeli statum, motum, ordinem, à nullo Numine nullove consilio proficisci, sed casui ac temerari deberi omnia; cùm tamen, ut statum illum motumque & ordinem quadantenus imitarentur, nihil atque necessarium sibi esse ducerent, quam consilium prudentiamque adhibere, & uni capiti, unice Regi summam rerum suarum cum potestate propè divinâ committere. In Barbaros, vel amentes potiùs, & quibus una dominetur stultitia atque temeritas, dicamus errorem hujuscemodi potuisse incidere, non in eos qui tantâ Sapientiae laude, quanta fuit Priscorum Sinensium, floruère.

[xxxviii] **Paragraphus Sextus - Ex quo Fonte Hauserint novum Philosophiae genus Neoterici Interpretes**

Radix totius doctrinae una est atque eadem, unumque planè fundamentum, liber scilicet *Yekim* sive mutationum quem supra inter 5. Classicos libros tertio loco posuimus si tamen libri nomen merentur hieroglyphicae lineae ac figurae, eaeque perpaucae, quas *Fo hi* Sinicae gentis conditor, cum Litterarum tunc nullus esset usus, posteritati suae, ceu alterum nodum gordium explicandas reliquit. Et quoniam ab hoc libro pandectas suas ordiuntur Interpretes in eoque praecipue totam suam fundant doctrinam, antequam ulterius provehamur, operae pretium videtur exponere curioso Europaeo, hujus libelli quoddam summarium & paradigma. Et Authoris quidem consilium non aliud fuisse constat, quàm ut rerum creatarum mutuos vel nexus ac societates, vel dissociationes ac pugnas; ad haec, influentias, ordinem, vicissitudinem mortalibus ob oculos poneret; & per istos veluti gradus rudem Sinicae gentis infantiam ad sui principii ultimique finis supremaeque spirituum intelligentiae notitiam paulatim manuduceret. Cui proinde vota & sacrificia jam tum offerebantur, & quam ob rem *Fo hi* alio nomine dictus *Pao hi* quasi, complectens victimas, nominatur, quò evidentissime convincitur veri numinis cultum in ipso gentis exordio extitisse.

In primis autem videtur, illa quae *coelo, terrae, homini* accidebant, posteris considerata proposuisse; quippe dum contemplaretur horum trium mirabilem societatem, & quasi mutuam affinitatem ac symmetriam, descripsit ipse *Figuras octo* Sinicè *Pa qua*, id est, *octo pendulas imagines* vel figuras; his quippe vocibus *Qua-hiven-chi-siam* Interpres litteram *Qua* exponit, tametsi nunc vulgo pro sortibus per abusum accipiatur. Et sic quidem eas figuras descripsit, ut singulae ternis quoque lineolis partim integris, partim interruptis constarent : Ex quo deinde combinationes octo consurgunt : Ad eum ferè modum quo artis nostrae metricae pedes trisyllabi combinantur, si loco integrae lineae syllabam longam, interruptae duas breves concipias. Ex his autem ternariarum combinationum [xxxix] ductibus duplicatis, octiesque inter se multiplicatis quatuor & sexaginta figurae tandem existunt, quas ipsas dum curiosa deinde posteritas disponit alio atque alio situ sive structurâ, illae situ suo atque varietate variam ac multiformem rerum naturam, motum, ordinem, ceu rudi quapiam picturâ quadamtenus adumbrant.

Quod ut penitus cognoscatur, scire oportet; ab omni retrò aetate sic censuisse Sinas; duplex dari rerum omnium materiale principium, alterum *Perfectum*, alterum *Imperfectum*, hoc *Yin*, illud *Yam* nominant : quae quidem duo, à *Tai Kie*, id est *Magno axe* producta sunt, qui videtur chaos quoddam aut massa quedam materialis complectens omnia, aut quemadmodum Doctores Sinenses, & inter Ethnicos non pauci & quotquot fidei lumine collustrati unanimiter nobiscum exponunt *Yven che*, hoc est, *Materia prima* : videntur autem multi Interpretum, cùm de prima rerum productione disputant, complecti animo & cogitatione suâ quoddam velut ingens mare, quod bipartitum in duo maria minora (& sic bipartitem, ut in altero persistat quidquid est mobilius, levius, purius, atque perfectus; in altero quidquid est minus mobile, & gravius, magisque foeculentum atque imperfectum) totidem rerum principia veluti secundaria constitutat : Haec autem duo principia quasi duo maria, sed jam minora, abire rursus atque subdividi singula in alia duo, & quidem cum eâdem secretionem *puri perfectique* ab eo quod *foeculentum* est atque *imperfectum* : Ex his porrò quatuor, octo similiter divisa discretaque existere; octo mox abire in sedecim veluti spatiosa jam flumina : haec in duo & triginta ; tum in quatuor & sexaginta; ac tandem in plurima & veluti fluentia rivulosque dispersita (servatâ semper primae divisionis atque secretionis

normâ) spectabilem hunc Mundum constituere : Etenim ut ab hoc simili transeamus ad rem ipsam, sic passim Philosophantur Sinae, ut dicant, ex *Yn*, & *Yam* utriusque vi & virtute, ceu multiformi qualitate constare omnia, eoque rem quamlibet magis minusve perfectam esse, quò de alterutro principiorum obtineat.

[xl] Tota igitur mappae seu tabulae constructio ex duabus, ut dixi, Lineis conflatur, unâ non interrupta _____, alterâ interruptâ ___ __ eae Lineae, quae non interruptae, sed perpetuae sunt atque integrae, perfectum quid ac solidum, & quod in eodem genere vincat alterum, necnon felix ac fortunatum quid significant : His autem contraria designant eae quae sunt non integrae seu interruptae : Interruptis ergo *Imperfectum*, ex. gr. terram, lunam, aquam, frigus, noctem, foeminam, humorem nativum quem vulgò radicalem dicimus, morbos, & calamitates designant: *Perfectum* verò, ex. gr. coelum, solem, ignem, calorem, diem, masculum, nativos ignes seu calorem primigenium, prosperam valetudinem, ac fortunam perpetuis integrisque. Docent praeterea, perfecti proprium esse manifestare sese, prodire foras, movere, dilatare, rarefacere, ascendere, augere, aperire; contra verò imperfecti proprium esse abscondere sese, introire, quiescere, restringere, condensare, descendere, imminuere, claudere. Ex horum autem duorum principiorum singulis alia rursus duo principia veluti subalterna docent existere; duo quidem ex *Perfecto*, quarum alterum sit perfectum majus, alterum sit imperfectum minus Duo autem ex *Imperfecto*, quorum alterum sit perfectum minus, alterum sit imperfectum majus.

Has autem quatuor ex duobus principiis emanationes, *Su siam*, id est, Quatuor imagines vocat *Confucius* : Quibus ex Interpretum quidem sententiâ, *Sol*, *Luna*, *Stellae majores* seu magis coruscantes, & *minores* seu minus coruscantes denotantur. Quam sententiam quo pacto probare queant ac tueri non satis constat. Mutuam certè hîc radicem, seu uti nos loquimur, causalitatem nescio quam hîc admittere videntur, exempli gratiâ, ex calido nasci frigidum, seu saltem consequi, & rursus ex frigido calidum : quam sententiam tamen, dum tueri ac probare conantur Interpretes, exemplo utuntur hujusmodi : aqua & metallum frigida sunt (inquiunt) naturâ suâ; sed negari non potest, fulgorem & claritatem quae utrique inest effici à calore, utique non ab alio calore quàm qui aquis omnibus & metallis insit : Ignis similiter naturâ est calidus; at nigricans illud ac caeruleo non absimile, quod in undante flammâ solet observari à quâ causa procedit, si non à frigore : quod igne continetur procedit? Calor nimirum cùm intentissimus est gignit quodammodo frigus; Frigus item, cum supremum efficacitatis suae gradum obtinuit, gignit calorem; adeoque cum frigus in Septentrione sit intensissimum, fit (inquiunt) ut hoc ipso in loco calor sumat initium, qui deinde [xli] dextrorsum procedens, incrementum capit in Oriente; vim summam perfectionemque obtinet in meridie : Frigus è contrario nascitur in meridie, mox sinistrorsum gyrans aurescit in Occidente; Perficitur denique in Septentrione. Sic illi.

Germinatis rursus supradictis principiis subalternis, seu imaginibus, existunt *Paqua*, *Octo* scilicet *Figurae*; quas & Interpretatus fuit *Ven vam* Rex, indito singulis suo nomine seu caractere. Tribus lineis, vel integris, vel interruptis singulae constant. Paradigma quod subjicimus, rem declarabit.

[xlii]

DUO RERUM PRINCIPIA

Perfectum

Imperfectum

Yam

Yn

Quatuor Imagines ex duobus Principiis proximè natae

Majus Perfectum

Minus Imperfectum

Minus Perfectum

Majus Imperfectum

Tai-yam

Xao-yn

Xao-yam

Tai-yn

Octo Figurae ex quatuor Imaginibus promanantes

Kien[乾]	Tui[兑]	Li[离]	Chin[震]	Siven[巽]	Can[坎]	Ken[艮]	Quen[坤]
Coelum	Aquae Montium	Ignis	Tonitrua	Venti	Aqua	Montes	Terra
天	山的水	火	雷	风	水	山	地
— — —	— — —	— — —	— — —	— — —	— — —	— — —	— — —
1	2	3	4	5	6	7	8

Has octo Figuras, ex quibus quatuor ad perfectum, quatuor ad imperfectum pertinent, in Orbem quoque describunt, cum mutuò inter sese, nec non vario, ad quatuor Mundi Cardines aspectu: Quibus etiam Cardinibus quatuor Zodiaci puncta, Solstitialia scilicet, & Aequinoctialia, quibus dum media rursus jungunt, octo Zodiaci quoque puncta & quasi Mundi Cardines describunt. Figuras interim sic describunt, ut à capite primoque numero semicirculum quatuor constantem Figuris ac numeris, producant ad laevam; & mox alterum à capite (seu quinto numero) rursus orsi cum totidem numeris ac Figuris ad dexteram describant, Orbemque totum conficiant, hoc modo.

[Illustration, p. 140]

De harum mutua vel conjunctione, vel oppositione *Confucius* ad Librum *Ye kim* (interprete *Cham Co-lao*) exponens: *Coelum* (inquit) & *Terra certam* ac determinatam *sedem locumque obtinent*, haec inferiorem, illud superiorem. *Montes & Aqua montium se mutuo penetrant per humores* tam eos, qui in vapores resoluti ascendunt ex aquis locisque subterraneis (unde nubes & pluviae) quam eos, qui densiores cum sint, descendunt, ex quibus deinde fontes existunt & fluenta & stagna. *Tonitrua* seu exhalationes siccae & calidae, & *Venti* seu vapores & halitus ventosi frigusque circumstans, *se mutuo comprimunt atque urgent*, necnon unita permixtaque se mutuo fovent ac juvant: Quare & *Tonitrua* majori cum impetu deorsum ruunt, & *venti* vicissim ab ignitis exhalationibus magis ac magis exaestuant. *Aqua* similiter, & *Ignis*,

dum hic illius frigus, illa vicissim hujus ardorem temperat, adeo *non inter se pugnant* seque mutuo destruunt, ut contra cum insigni quodam emolumento rerum omnium societentur identidem, ac misceantur : Planè ut perspicuum sit, *octo Figuris* sic aliis alias opponi, ut non tam censi possit oppositio rerum contrariarum, quam earum, quae permisceantur, vel *sibi mutuo succedant atque opitulentur*, amica societas.

[xliii] De octo figuris jam memoratis earumque inter se communicatione aut dissociatione, alio rursus loco ejusdem libri *Ye-kim*, ex suâ ipsius, necnon *Ven-vam*, & *Cheu-cum* Interpretum sententiâ describit idem Philosophus rerum productionem per aequabilem totius anni circulum perenni quodam cursu & imperturbato ordine, per quatuor hujus tempestates & per octo mundi plagas, seu cardines, in se recurrentem.

Coeli Imperator (inquit) *in prima rerum productione prodiit & manifestavit sese ab ortûs regione in pleno vere: Prosecutus deinde quodammodo cursum atque opus suum disposuit rectè omnia in ea regione, quae est ortum inter atque austrum media, sub veris finem quando hoc cum aestate conjungitur: Effecit deinde ut exererent sese omnia atque in mutuuum conspectum prodirent, vividaeque atque vegeta consisterent in ipso videlicet austro, atque fervore seu medio aestatis: Post haec, vegetavit omnia atque sustentavit per terram atque elementa; atque in ea quidem regione quae occasum inter atque austrum media, finem aestatis cum principio autumnii conjungit: Exinde cuncta exhilarasse dicitur, cum jam quaelibet res quod exigebat consecuta, in fine suo quodammodo conquiesceret; idque in occasu ipso medio autumnii tempore: At verò sub exitum autumnii; quando hic cum brumae principiis misceri incipit, pugnas atque bella quoque miscuit, atque in ea regione quae aequali intervallo ab occasu atque Septentrione distat; caloris nimirum cum frigore, quod illi dominatur, haec, pugna erat, cessante jam pugna; atque praedominante scilicet frigore, pacavit rursus omnia in ipso Septentrione, mediaeque hyemis tempestate: Ad extremum pertexit perfectitque omnia, finem principio connectens, in ea regione, quae Septentrionem ab Oriente media dividit, atque exeunte jam hyeme, quando hujus extrema cum veris initio conjunguntur.*

Haec *Confucius*, juxta explanationem Interpretis *Cham Colai* : qui quidem deinde sic concludit : *Kiai xam ti chi chu çai*, id est, *haec omnia sunt à supremi Imperatoris dominio ac gubernatione*. Explicatis utcumque octo Figuris earumque mutuâ conjunctione aut oppositione restat, ut ab his octo, dum singulae geminantur, existant sedecim : à sedecim item geminatis duae & triginta : à duabus denique & triginta, quatuor & sexaginta : Harum singulae conficiuntur ex duabus dictarum octo Figurarum, dum hae alio atque alio situ & ordine disponuntur, atque inter se mutuo permiscentur.

[xliv] Tabula sexaginta quatuor Figurarum, seu Liber mutationum *Ye kim* dictus.

[Chart, p. 143]

[xlv] Has ergo sexaginta quatuor Figuras, quarum tabulam modò attulimus, omnium primus Rex *Ven vam* conatus explicare. Singulas earum interpretatus est quidem, sed admodum Laconicè, adeoque perobscurè; cùm autem singulae figurarum constant lineis omnino sex, ut hîc videre licet, tota earumdem series tot planè constat lineis quot dies sunt anno quem Sinae intercalarem vocant, nimirum trecentis quatuor & octoginta. Porrò figurarum lineas singulas conatus est explicare memorati Regis filius *Cheu cum*; & hic quidem considerans eas prout summae cum mediis infimisque, & hae rursus cum mediis, mediae denique cum infimis ac summis alium atque alium nexum, ordinem, & relationem, ut dicitur, obtinent adeoque plùs minusve inter se mutuo communicant, perfectique vel imperfecti redduntur participes; haec inquam

dum studiosè considerat, & similibus non raro utitur, feliciùs aliquanto quàm Pater; non sic tamen, quin & aenigmaticè pleraque interpretetur. Dum itaque figurarum singulas, sive potius linearum singulas declarat, ab infimâ lineâ ad sextam, id est supremam gradatim semper ascendit: Suos item numeros adscribit linearum singulis; integris quidem novenarium, seu ternarium ter germinatum; non omissis interim numeris aliis quos ordo linearum postulat: Haec autem omnia non vacare mysterio vel inde potest intelligi, quòd ex Sinarum sententiâ numerus impar sit perfectus, par imperfectus: Hunc ergo ad *Yn* referunt seu imperfectum, hunc frigori, nocti, lunae, aquae, terrae, &c adscribunt; illum, quem docent ad *Yam* seu perfectum pertinere, calori, diei, soli, igni, coelo tribuunt: Ex quo deinde principio rursus docent, numero caeli, qui ternarius est, ac terrae qui binarius, existere quinarium, qui si geminetur denarium conficiat: Ad denarium verò numeros omnes velut ad radicem & complementum suum reduci.

Atque haec est demum illa sexaginta quatuor Figurarum tabula tot ingeniorum Sinensium tetrica, ne dicam inutilis exercitatio aut labyranthus, è quo unicus *Confucius* praecipuâ cum laude conatus est sese expedire; Licet idem jam senior fassus sit, se illius iterum accuratiùs investigandae desiderio teneri. Ipsos igitur Principes Interpretum Regem *Ven vam*, & hujus filium *Cheu cum* interpretatus, sanè luculenter & copiosè morali sensu declarat omnia : sic ut ex naturali rerum inter se nexu, ordine, vicissitudine, vique efficiendi, pulcherrima petat documenta, tum ad privatos cujusque mores, & domesticam institutionem, tum praecipuè ad publicam Urbium, Provinciarum, & Imperii totius administrationem. Ad sortes interim & auguria quod spectat, non ille quidem negat existimasse Priscos Sinas, eam rebus quibusdam inditam esse vim ac naturam, qua eventus rerum vel faustos vel infaustos diù ante mortalibus [xlvi] enunciare valeant, uti ferè solet ab Horoscopo cujusque peti scientia aliqua futurorum, eaque Sapientium quoque judicio non usquequaque vana vel aberrans: Verumtamen *Confucius* ipsemet (quemadmodum testantur Interpretes) nullâ sortium vel auguriorum habitâ ratione, non secus ac si vanum quid essent ac prorsus inutile, certè quidem ad se neutiquam pertinerent, sic rationis unius ductu contentus ac lumine de unâ virtute hîc laboravit, huic uni dedit operam: Quae res ut sileretur ab Interpretibus, *Confucii* tamen ipsius testimonio satis constare nobis posset; hic lib. *Ye kim* p. 3 disertè dicit, Priscos sanctos eo maximè consilio librum illum scripsisse & illustrasse commentis suis, non ut auguriis ac divinationibus esset usui; sed (quemadmodum *Cham Cola* exponit) ut cognoscerent homines quam à coelo acceperunt naturam, eamque ceu ducem & magistram sequerentur, deinde verò & coeli mandatum, seu suprimi Numinis providentiam, à qua natura processit, perspectam haberent. Quod ut clarius omnibus constet, lubet afferre quod in ipso statim exordio ad tabulam illam 64. mutationum disertis verbis praenotarunt duo illi & 40. Interpretes dum praemuniunt Lectorem totique posteritati cavent, docentes *dari Supremum Dominum quemdam atque Gubernatorem cui nomen Imperator : quis autem is est (inquiunt) qui Dominus dicitur atque Gubernator?* Et protinus respondent, *per se est Dominus atque Gubernator : Nam coelum quidem res est quaequam summè solida atque perfecta, quae naturaliter volvitur absque interruptione; quod autem ita semper volvatur, procul dubio est ab aliquo Domino atque Gubernatore qui id efficit : hoc posito fundamento necesse est ut homines eum per se noscant : non enim suppetunt verba, quibus possimus pertingere ad eum explicandum.*

Paragraphus Septimus - Specimen aliquod exhibetur praedictae Tabulae 64. Figurarum

Verum ut cernat Lector oculis suis rei veritatem, & simul ex una Operis particula de opere toto iudicium ferat, ac tandem intelligat quò tendat haec Sinarum Philosophia, iis qui rem non examinarunt usque adeò suspectam; operae pretium fuerit ex Figuris 64. unam, quae numero 15. est ac reliquis brevior, & quam Sinae laudant in primis, & cujuscumque felicitatis prognosticum esse statuunt, in medium proferre, commentis duorum Principium Ven vam & Cheu cum, necnon Confucii, & Cham Colai è Sinico in Latinum versis.

[xlvii] Haec figura *Kien* dicitur. *Kien humanitatem* significat, sive modestiam demissionemque animi: Et quoniam ad hanc priores figurae quatuordecim quasi totidem gradus deducunt, necessarium videtur nos hîc graduum quoque singulos suo ordine & numero, quo in tabulâ designantur, verbo saltem attingere, prout eos ferè in appendice suâ *Hi çu* dictâ *Confucius* decurrit, si quidem clari esse volumus, & ab exemplo figurae unius, quaenam reliquarum omnium ratio sit, Lectori constare. Exordium porrò sumitur à coeli & terrae procreatione dum ad hunc ipsum librum *Ye kim* sic loquitur *Confucius*: *Postquam extitit coelum atque terra, tum deinde extiterunt res omnes: Ubi extiterunt res omnes, tum deinde extitit mas & foemina: Ubi extitit mas atque foemina, tum deinde extitit maritus atque uxor. Ubi extitit maritus atque uxor, tum deinde extitit pater et filius: Ubi extitit pater et filius, tum deinde extitit Princeps atque cliens : Ubi extitit Princeps atque cliens, tum deinde extitit superius et inferius: Ubi extitit superius atque inferius, tum deinde fuit suus officiis atque justitiae locus atque ordo.* Hactenus Philosophus. Nunc ad rem propositam veniamus.

Prima figurarum *Kien* dicitur, & utrâque sui parte tam superiori quàm inferiori, designat *Coelum* materiale, à quo, ceu emblemate quopiam, formam regis ac regiarum virtutum *Confucius* petit.

Secunda *Quen*, tota similiter designat *Terram*; estque subditorum emblemata quodpiam sive symbolum : *Coelum* vero ac *terra* ambo sunt fundamenta quaedam, & quasi principia naturalia rerum omnium, quibus adeo per metaphoram patris matrisque nomen tribuitur. Exemplum vero institutionis Regum & subditorum Philosophus petivit in primis à coelo & terrâ, hoc est; ab illâ tam perenni firmitate, tam aequabili ordine cursuque rerum omnium; qui ordo quatuor literis *Yven, hem, li, chim*, hoc est, *amplo ac perpetuo, claro ac manifesto, congruo ac decenti, recto ac solido*, exprimitur. Haec autem per quatuor veluti virtutes *Gin, li, y, chi*, id est, *pietatem, convenientiam, justitiam, prudentiam*, Philosophus studet explanare.

Constitutis ergo coelo ac terra, & passivis activa miscentibus, mox universarum rerum existunt quaedam semina : Sic tamen, ut lateant, quasi utero quodam excepta cohibitaque : quod istum tertia figura, *Chun* dicta, significat.

Paulatim deinde fota complexu illo materni uteri formantur in foetum, ac tandem aliquâ sui parte prodeunt in lucem, sicut à gemmâ suâ solet oriens uva se ostendere : docet hoc Quarta Figura, cui à literâ *Mum*, quae infantiam sonat, nomen est.

Verumtamem sicut uvae jam orienti, ut augetur, necessarius est terrae succus & Solis calor, ita communis haec rerum omnium infantia, ne vix dum nata, mox arescentis instar intreat, primùm [xlvi] quidem suo quasi lacte succoque opus habet (quod adeo Quinta Figura vocabulo *Siu* subindicat) deinde verò alimentis robustioribus, aliisque vitae subsidiis & commodis, ut feliciter adolescat, & consequatur maturitatem suam & perfectionem.

Hîc igitur dum res quaelibet conservare se nititur, & quod unius usui

commodisque accedit, alteri plerumque necesse est decedat, non possunt non existere contentiones, lites, & bella, praesertim inter homines quorum natura, quàm paucis contenta est, tam est inexplebilis cupiditas : Atque *hoc* Sexta Figura, *Sum* dicta, designat.

Esset itaque jure aliquo & iudicibus hîc opus, qui *lites* dirimerent, & quod aequum sit justumque decernerent : Verùm cùm saepe vel dubium sit jus, vel privatae rationes & commoda juri anteponantur & aequitati, maximè ubi nulla dum civitas, nulla Respublica, commune nihil; facillimè solent mortales primum ferè sententiis, mox etiam studiis ac voluntatibus inter se dissidere; dum ruptâ illâ qualicumque societate distrahi in partes & factiones, constari utrimque exercitus, & tandem unius naturae homines castris armisque divelli : Cujus rei typus est *Su* littera, quâ exprimitur Septima Figura.

In hujusmodi ergo discrimine rerum ac perturbatione nisi homines aliqui praesto sint, quorum virtus ac sapientia contineat inconditam multitudinem, faciatque, coetus istos temerè conglobatos coalescere singulos in unum corpus, pronissimum erit, ut vel se mutuo ferarum instar absumant, vel certè dum singuli sibi unis student, marcescant omnes paulatim atque intereant; quapropter egregiis quibusdam viris hîc erit opus, qui, uti denotat Octava Figura, *Pi* dicta, animos hominum conciliare sibi norint, mox industriâ suâ, prudentiâ, autoritate *tumultuantes* componere ac moderari; quibus adeo singuli deinde coetus, tanquam Magistris suis ac Dominis, morem gerant, *quosque* veluti Duces ac Pastores sequantur.

Ex quo statim existet arctior quaedam omnium inter se colligatio & societas; & dando vicissim & accipiendo permutandisque facultatibus & commodis, non erit qui egeat re ullâ, sed copia quaedam suppetet earum rerum quae sunt ad tuendam ac sustentandam vitam necessariae, atque adeo principium cernitur Urbis atque Reipublicae; cujus typum exhibet Nona Figura, *Siao cho* dicta, id est *Parva* quaedam *unio & colligatio*.

Neque erit difficile vincire etiam paulatim legibus officiisque illos, quos novae societatis utilitas atque jucunditas jam coepta percipi, nec non mutua charitas atque observantia, tum omnium inter se, tum etiam suo cum capite conjunctos devinctosque teneat. [xlix] Efflorescet itaque genus omne officiorum, in quorum semitis vestigia sua ad id usque tempus seu vacillantia (quod Decima Figura *Li* designatur) firmare queant.

Non poterit etiam non ingens alacritas animorum existere, & amplitudo quaedam (quam *Tai* Undecima numero Figura notat) pacis atque concordiae, ubi suum cuique tribuetur, ubi tam studiosè consulatur commodis animi corporisque, ubi tanta vigebit conservatio & legum & officiorum.

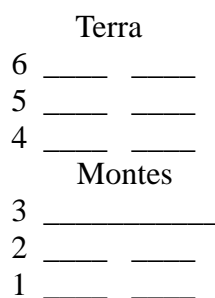
Verumtatem quoniam brevis admodum & caduca solet esse humana felicitas fieri non poterit, uti nos docet littera *Pi* Duodecimae Figurae praefixa, quin serenitatem diuturnae pacis atque concordiae turbo quispiam discordiae bellique excipiat, quamquam brevis, ut inter cives & fratres : sic ut non tam fuisse discordia, quam redintegratio quaedam censi possit pristini amoris atque observantiae.

Quae ubi semel contentione quapiam ceu vento fuit agitata, multo solet altius radices jacere, & arctiùs subditos inter, se ipsoque cum Principe colligare: Hinc Decimae tertiae Figurae à *Tum gin*, id est, *unanimitate* nomen.

Haec autem unanimitas si deinde constans fuerit, si cum studio publicae utilitatis, & charitate Patriae conjuncta, mirabiliter efflorescet ac firmabitur Respublica, & quod Decima quarta Figura, *Ta yeu* dicta, sperare nos jubet, *ingens erit opum* ac divitiarum copia, ingens splendor & amplitudo dignitatis; ad haec, immensa quaedam imperii optimè constituti fama, qua commotae nationes finitimae, & quae in longinquis etiam

Regionibus versantur, ultrò expetent amicitiam & societatem nostram, subdentque se nobis, ac patrociniū fidei atque aequitatis nostrae libertati suae anteponunt.

Verùm ubi tam prosperè fluent omnia ad voluntatem nostram, ubi res Imperii in tam sublimi apice felicitatis ac gloriae constiterint, una omnibus adhibenda erit cautio (maximè quidem ei qui omnium Princeps erit ac caput) ne superbia elati, quod in sublimi positus evenire solet, evanescamus ac ruamus eo graviùs quo altiùs fuerimus eveci. Quocirca superbia omnis, fastigium, arrogantiaque fugienda erit; moderationi verò, modestiae, demissionique animi impensè vacandum. Hujus autem virtutis ac doctrinae Magistra est Figura 15. ab *Kien*, id est, humilitate nomen petens. Ea sicut & reliquae omnes, ex duabus figuris constata est, quarum inferior tribus constat lineis, duabus scilicet interruptis, & unâ perpetuâ : *Ken* ipsa dicitur & *Montes* designat; mons porrò celsitatis symbolum, hîc etiam symbolum est summae cujusdam ac praecelsae virtutis; at quae radicem suam montis instar defigat in *Terra*, id est, *Humilitate*, adeoque lateat & quasi consepulta jaceat: Terra etiam [1] quam figurae superioris lineae tres interruptae designant, praecelsae virtutis, quatenus ea cum humilitate conjungitur, imago quaedam est ac symbolum : in infimum quippe locum humillimumque depressa, & intra se quodammodo collecta abditaque immensas opes, & pretiosissima quaeque quamvis obscuro sinu complectitur, & per effecta sua fructusque pulcherrimos ac maximè salubres, humano generi vim suam virtutemque prodit.

Paragraphus Octavus - Figurae Decimae Quintae Explanatio

His ergo summatim expositis, veniamus ad explanationes trium, quos diximus, Interpretum : Et quoniam unicum reliquarum omnium exemplum Figura haec erit, afferamus in medium quidquid illi sunt commenti. Rex itaque *Ven vam*, qui omnium primus nodum aggressus est solvere, sic ait : *Humilitas virtus est quaquà patens latissimè: Vir perfectus tametsi principio lateat jaceatque, obtinebit tandem successum exitumque prosperum.*

Laconicam interpretationem declaraturus *Confucius*, *Kien* hem binas voces exponit in hunc modum : *Substantia* (seu vis & significatio duarum vocum) sic ait: *Humilitas quaquà patet latissimè, ea coeli ratio est ac natura, ut cùm praecelsum sit emineatque super omnia, tamen per suos influxus descendat quodammodo ac demittat sese, atque cum humili terrâ societetur, atque ita virtus illius atque efficacitas per effecta sua in procreandis atque conservandis rebus magis ac magis elucescat, omnibusque tandem sit manifesta: Terrae vero non absimilis hac in parte ratio est, nam etsi infimo loco velut intra se collecta delitescat, exerit tamen sese effertque in altum per effecta sua, quae cum caelo consociat. Rursus ea coeli ratio atque natura est, ut minuat exuberantia, tumentia deprimat; luxuriantia recidat: Foveat verò atque benigno influxu foecundet, augeatque magnis incrementis id quod humile ac*

depressum, vacuique est instar. Terrae similiter eadem est ratio, reprimit enim ac destruit quae redundant atque tument immodicè : Contra verò auget ac perficit quae modica sunt, quae humilia. (Haec ipsa copiosè declarat Cham Colaüs ex naturalibus coeli terraeque effectis; sed quoniam Europaeus Lector ea per se facilè assequetur, & nos in hoc quamvis unico plurimorum exemplo, brevitati tamen studere par est, ea consultò praeterimus) *ipsi denique spiritus pessumdant tumidos beantque humiles, simillima quoque hominum ratio est, odisse nimirum tumidos; atque amare humiles. [li] Vir modestus atque humilis in dignitate constitutus hoc ipso clarescit ac celebratur, quamvis id non expetat, luce virtutum ejus ex loco tam sublimi feliciùs coruscante : Idem si positus fuerit in humili obscuroque loco, cum virtus luceat ipsa per se, non poterit ipse non esse clarus atque felix, atque cujus laudi ac felicitati nihil possit addi : Atque hic est viri humilis adeoque perfecti felix atque gloriosus exitus.* Haec Confucius, qui sententiam seu doctrinam figurae totius summatim colligens, *magnae imaginis, quae nobis exhibet memoratam virtutem, haec* (inquit) *significatio est : E terrae medio existunt montes; humilitas illi sunt, symbolum, inquam, eVectae humilitatis, dum ex humili infimoque telluris sinu ad nubes & astra sublimi vertice pertingunt: Quocirca, Vir perfectus, haud ignarus, vitium hoc esse mortalium, ut se suaque magnifaciant, spernant aliena; quotidiana suiipsius victoria deprimendo tumorem animi sui atque praecidendo primùm quidem in se, deinde etiam in aliis quidquid est nimium, atque natum copiâ suâ vel splendore fastum arrogantiamque gignere; Contrà verò studiosè supplendo atque accumulando quae sibi vel aliis deesse intelligit, prorsus ac si aequâ lance appenderet res omnes tum suas tum alienas, sic admirabili cum aequitate suum cuique tribuit, seque omnibus accomodat attemperatque, atque humiles prudenter extollens, atque tumidos pro ea, qua pollet autoritate, salubriter deprimens, complanat omnia, atque perquam feliciter res administrat.* Hactenus Veniam Rex Interprete Regis Confucio, ipsius verò Confucii Interprete Cham Colao.

Audiamus nunc Regis filium Cheu cum; est ille quidem patre suo aliquando copiosior, non ita clarus tamen quin Interpretibus iisdem quibus antea sumus usi, hîc quoque futurum sit opus: Interpretatur autem non complexum sex linearum, uti fecerat pater, sed linearum singulas ab infima gradatim ascendens; cumque interpretationes singulas Confucius rursus explanet, explanatio haec minor imago dicitur, ut ab illa sicilicet, quae major imago est, sive totius complexi, distinguatur.

Sic ergo Cheu cum ait: *Linea prima ex senariis* (primam vocat qui infima: Senariam, quia interrupta) *designat virum humilem iterumque humilem, adeoque probum atque perfectum: Hujusmodi ergo viro dum virtuti dat operam trananda atque enaviganda sunt quidem spatiosa atque magna flumina certaminum ac laborum; animis tamen ne cadat; quippe tandem feliciter pertinet ad portum meritorum.*

Commentarium hunc suis rursus notis illustrans Confucius, *imaginis minoris sensus est* (inquit) *virum prorsus humilem atque perfectum modestè ac demissè se gerere quovis tempore atque loco, atque attendere in primis sibi, secumque habitare, quo fiat ut se ipse pascat felici virtutum pabulo, mirificèque proficiat.* Cheu cum ad proximam ab infimâ lineam gradum faciens, *Senarium secundum, inquit, designat hominem, cujus [lii] jam patescit, ac sermonibus hominum celebrari incipit humilitas: quae si pura atque sincera fuerit, ut lucem hanc atque famam non sectetur nec expetat, tum quidem praeclarè agetur cum illo.*

Addit Confucius : *Quod uti imago significat, patescat ac celebretur humilitas illa, quod pura, quod germana sit ac solida, quod praeclarè agatur cum eo qui illâ sit praeditus, ideo fit, quia in medio corde, atque non in ore dumtaxat, vel exteriori quadam specie inani virtutis simulachro illam obtinet.*

Cheu cum exponens lineam tertiam, sive antepenultimam (quae perpetua cum sit, ad id quod perfectius est refertur, adeoque numero impari & nonario insignitur, ac nonaria vocatur) docet nos, inquit, linea tertia nonaria, si quis magnis meritis erga Regem atque populum jungat humilitatem, vir perfectus sine fastu insolentiaque perseverans, is procul dubio seriùs ocyùs prosperum habebit exitum rerum suarum, atque dignum laborum praemium.

Imaginis sensus est, inquit, Confucius, si tam praeclarè meritis nunquam tamen à statu moderati modestique hominis discesserit vir ille perfectus, fore ut omnes omnino populi aequo animo pareant subdantque se tantae virtuti.

Senarium quartum (inquit Cheu cum) Virum nobis designat, qui proximè antecedentem virtute quidem vincat ac dignitate; verumtamen nullis dum de Republica meritis insignis sit; ipse tamen ex nulla re non proficiat; in quacumque rerum temporumque vicissitudine fructum capiens virtutis suae: Quoniam vero se meritorum expertem esse intelligit, magis ac magis prodit ac manifestat modestiam suam animique demissionem; adeoque nullo vel iracundiae vel invidiae motu concitatur.

Imaginis sensus est (inquit Confucius) Virum, qui tantus tùm sit, atque ex nulla re non proficiat, adeoque magis ac magis demissè humiliterque se gerat, non facile peccare; atque quidpiam admittere quod cum legibus atque ratione pugnet.

Cheu cum ad Senarium quintum (hic autem numerus plerumque tribuitur ei qui caeteris imperat) Princeps, inquit, illa moderatione animi modestiaque praeditus non expendit opus ac vires Imperii, ut suos habeat sibi devinctos atque obsequentes, quia scilicet tanta virtus liberalitate quamvis profusâ, atque quovis robore militari potentior, omnium animos, atque studia, atque voluntates ei conciliat ac subdit: Quod si tamen existant qui exuant humanitatem, abjiciant jus omne, tantaeque virtuti parere nolint; tunc certè par erit adhibere opes atque arma domandis ac frangendis rebellibus; atque tum quidem nihil non perficiet armata virtus, atque virtus tanta.

Confirmans hanc doctrinam Confucius, imaginis sensus est, inquit, fas atque aequum esse regiâ cum postestate belloque atque armis debellare ac frangere contumaces ac rebelles, quando illos aequitas atque ratio, virtusque [liii] sui Principis haud flectit, quanquam (uti nota Interpres) non ille tum quidem regiae humilitatis fructus est, sed effectus quidam durae necessitatis.

Exponit denique Cheu cum lineam supremam & ultimam: supremo Senario designatur privati Principis magna quidem illa atque qua lasè resplendeat ac celebretur, humilitas; caeterum, quod ad usum spectat, limitibus angustioribus conclusa; privatae scilicet modicaeque ditiones (quas ipsas angustias & defectum potestatis lineae interruptio significat) quippe cum coelum ei non destinet supremam dignitatem, quae propria Imperatorum est; caret utique amplitudine illâ tam opum quàm terrarum atque clientum ac subditorum multitudine; quae omnia sequi solent Imperatoriam majestatem: quocirca si quando statuat is e re sua esse conscribere militem, habere exercitus in armis; non alio sane consilio id faciet, quam ut debellet rebelles, contineatque in officio suae ditionis atque Regni populos.

Huic sententiae & expositioni subscribens Confucius sic ait: Sextae atque supremae imaginis sensus hic est, virtutem magnam quidem esse, nec minorem virtute famam, quoniam tamen deest illi dignitas suprema, aliaque desunt praesidia, fit, ut quas agit animo res maximas atque pulcherrimas, nequeat perficere: Quare unum hoc agit, atque si quando res postularit etiam adhibito exercitu atque armis agit, ut in officio contineat privatae suae ditionis atque Regni subditos.

Est brevis expositio Figurae decimae quintae non obscurum specimen reliquarum omnium, sic enim & quatuordecim quae praecedunt, & quadraginta novem, quae

deinde sequuntur, non alio ferè sensu quàm morali & politico exponuntur; ita prorsus ut omnia quae spectant ad mores & officia Principum, Clientum, Parentum, Liberorum, Conjugum: quae item adversus Hospites, Exteros, Hostes servanda; qualis denique & quanta veneratio Spiritibus debeat; quantâ cum religione & constantia par sit obtemperare coelo; haec, inquam, omnia tractentur hoc loco, alia aliis quidem copiosius, verumtamen nulla non attingantur.

Ea igitur Figura, quae proximè sequitur Decima & sexta numero *Yu* dicta, ponit ob oculos communem maximèque festivam laetitiam, quae à tantâ tam moderati tamque modesti Principis virtute dimanet in subditos, & quasi à capite in totum corpus diffunditur.

Decima septima, *Sui* dicta, docet subditos imperata facere sui Principis omnibus in rebus, & alacriter ac promptè, tanquam membra scilicet, sequi nutum capitis sui. Et sic deinceps.

Ut planè dici possit totum primi conditoris opus aliud nihil fuisse quam aenigmaticum emblema, vel aenigma emblematicum, ex quo deinde curiosa posteritas varia sibi documenta petiverit : inter quae si quidpiam reperiatur apud primos quoque Interpretum, quod sortes [liiii] nescio quas, & auguria divinationesque redoleat, erit profecto quod Europaeus Lector condonet antiquae Sinarum gentilitati, si consideret Europeam suam, quanto scilicet tempore, & quantis errorum ac superstitionum tenebris involuta fuerit, priusquam ei Sol Justitiae CHRISTUS affulgeret.

Proemialis Declarationis Pars Secunda

Paragraphus primus – Explicatur quod Principium rerum tam materiale quam efficiens constituerint Sinae tam Prisci quam Moderni

Postquam exposuimus quadamtenus Sectarum Sinensium originem & diversitatem, superest, ut tandem provehamur altiùs, & explicemus idipsum, cujus potissimum gratia superiora propè omnia attulimus; ecquod videlicet principium tam materiale, quàm efficiens & quam basim & quod fundamentum tam coeli & terrae quàm elementorum, rerumque omnium constituerint Sinarum sapientes, ut & nos statuamus scilicet, an ipsi, & quam, qualemve de supremo quodam Numine, primoque rerum effectore habuerint notitiam: An item noster Matthaeus Riccius Missionis Sinicae Fundator haudquaquam temerè, sed prudenter & justo cum fundamento conatus fuerit errores hodiernos Sinarum suis ipsorum testimoniis & autoritatibus oppugnare, & convellere, & sic principia quaedam Christianae veritatis ex ipsismet antiquae gentis, antiquis item libris monumentisque petere, parvâ interim posteriorum Interpretum & aetatis hujus habitâ ratione; sed litterarum dumtaxat, & illarum praecipuè, quas ipsi fatentur esse suas, & licet moribus vitâque dissentiant, colunt tamen ut avitas &, uti sacrosanctas venerantur.

[lv] Quod spectat in primis ad principium rerum materiale, memoratus quidem liber *Sin li ta çiven*, seu de *naturâ* ab hoc suum sumit exordium, deque eo per aliquot deinde capita copiosissimè disputat. Principium verò istud suum *Tai kie* nominant Neoterici: & quoniam (uti *Chu çu* inquit) nec *Fohi* conditor gentis Sinicae, nec *Ven vam* primus fohianae tabulae Interpres, nec hujus filius *Cheu cum* hujusmodi nominis meminerunt, non alia utique nituntur autoritate novatores, quam libri unius, seu veriùs appendicis atque additamenti *Hi çu* dicti, quod adjecit *Confucius* ad eum, quem interpretatus est, *Librum Mutationum*: Quae appendix ejusdem est cum reliqua interpretatione autoritatis: ibi autem leguntur expressa haec verba *Ye yeu tai kie: Xi sem leam y: leam y sem su siam sem su siam: su siam sem pa qua*, id est *Mutatio continet magnum axem seu cardinem: Hic produxit duas virtutes*, puta perfectum & imperfectum ut coelum & terram. *Duae virtutes produxerunt quatuor imagines, quatuor imagines produxerunt octo figuras pendulas*. Extra hunc textum nusquam in quinque libris classicis aut tetrabiblio ulla sit hujus *Tai kie* mentio, adeoque quidquid afferunt, aut quomodocumque disputent de suo illo rerum principio, totum scilicet effinxerunt ipsi: quam etiam ob causam laus omnis Philosophiae tam novae unis ipsis tribuitur ab Interpretibus penultima Imperialis Familiae *Ta mim*; fatentur enim & verò praedicant[e]s duo illos praecipuè Interpretes *Chim & Chu* sub Familia *Sum* invenisse; quod tota ignoraverit antiquitas, adeoque post Confucium Memciumque non alios extitisse qui reconditam tot saeculis doctrinam produxerint in lucem.

Tametsi porrò dicant quod *Tai kie* sit humanis ingeniis inexplicabile quid, quod spiritale quid, quod potentia quam investigare non possimus, neque esse nomen quo queat exprimi: Operòse tamen cumulant complura similia quibus conantur probare opiniones suas: Etenim quia binae voces *Tai kie* ex primaevâ suâ institutione denotant magnum terminum seu polum, simile mutuati sunt ab axe mundi, seu polo, item ab axe domûs, quae est trabs illa transversa, quae nexus ferè omnes ac membra Sinicae constructionis una continet. Alibi etiam radici, axi currus id comparant: idem basim, rerum cardinem, columnam & fundamentum vocant, & planè negant esse quid merè imaginarium, aut simile ei quod Bonziorum secta *vacuum & inane*, vel quod Secta Tao *nihilum* nuncupat: Afferunt ergo rem esse veram verèque existentem, esse id quod concipi quidem debeat fuisse ante omnia, re autem ipsâ non distinguatur à rebus ipsis, ut perfecto & imperfecto coelo & terra & 5. elementis, sed quid unum idemque sit

cum illis; sic ut singulae res dici possint suo modo esse *Tai kie*; non aliter ferè quam delirans Servetus Epistolâ 6. ad Calvinum asserebat Deum in lapide verè & [lvi] propriè esse lapidem, in trunco truncum, &c. unde ipsi concludunt tandem omnia unius esse substantiae. Alibi etiam dicunt *Tai kie* concipi debere ut quid immobile & quietum in actu primo; dum autem movetur, producere *Yam* seu perfectum, à quo motu dum rursus sistit seu quiescit, producere *Yn* seu minus perfectum, non aliter ferè (inquiunt) quam homo secum ipse meditans quidpiam ac volvens animo, & mox deinde, quae meditatus est, eloquens; vel sicut affectio animi quae priusquam exerat sese, radicis ad instar in animo residet immota; simili denique illustrant haec omnia petito à massâ argenti vivi quod capsâ rotundâ latet inclusum & immotum; haec verò statim atque recluditur, mercurius illicò diffluit ac dispergit sese in mille veluti radios ab ipsamet Mercurii materiâ & formâ indistinctos : Motûs autem hujusmodi & quietis in hoc universo vicissitudinem docent esse perpetuam, circuli rotaeve ad instar, aut anthleae aquaticae perenni motu circumvolutae : Sicut verò negant assignari posse tempus quo perennis ista circumvolutio rerum non extiterit; ita motum earumdem & quietem (si tamen quies est seu interpolatio) declaraturi, simile rursus petunt ab diei noctisque, à systoles item diastolesque perpetuâ vicissitudine dum respiramus & dum nox diem, dies noctem excipit, aut hyemem aetas, aestatem hyems. Et quamquam integro decursui & quasi plenae aetati rerum omnium : tribuant annos 29. mille 600. post quos volunt eas denuò ordiri cursum & aetatem suam, tamen modo suo loquendi satis indicant aeternitatem quamdam rerum orientium occidentiumque antecedentem se agnoscere numero illo, quem diximus, annorum cursu infinitis vicibus repetito; in quo pugnant equidem cum sensu communi antiquitatis Sinicae ut quae ex traditionibus saltem suis censuit coelo & terrae primoque homini & foeminae suum fuisse principium; sic prorsus ut & horam ipsam quâ coeperint existere, non dubitanter assignent.

Miranda sunt interim ac divinis propè similia quae suo illi *Tai kie* fidenter tribuunt novi isti Commentatores: capacitas, & magnitudo, extensio visque penetrandi, convenientia quaedam cum rebus omnibus. Quid multa? primum vocant & à se, altissimum, subtilissimum, purissimum, pulcherrimum, summè medium, summeque perfectum, ac bonum, exemplar & ideam rerum omnium, principio carens ac fine : quin imo & vitam ei videntur alibi tribuere cum animi spiritusque nomen ei tribuunt : Ad extremum, si modo constarent sibi, vix dubitaret Lector, quin subinde de vero eoque primo ac supremo Numine agerent; & verò sunt non pauci, qui id existiment & sic intellexisse aliquos, argumento possunt esse fana nonnulla ipsius *Tai kie* nomine consecrata.

Sed enim quod meram materiam primam cum Philosophis quoque [lvii] nostris intelligant, confirmatur ex eo quod aliud quoque nomen suo illi *Tai kie* adscribant *Li* illud vocant: Quae vox apud Sinas haud secus, atque *To ratio* apud Latinos, patet latissimè: Hîc autem dicto vocabulo sic rursus exponunt dictum *Tai kie* ut essentielles rerum differentias ab hâc unâ *ratione* dicant promanare de quâ sic etiam philosophantur, ut videantur universale quodpiam à parte rei constituere, quod idem per species individuaque rerum sese insinuat: Quo probabilius est, eos sicut per *Tai kie* rectè intelligunt materiam primam, sic per *To li* vere rationem quamdam seu formam rerum constitutivam & ab aliis distinctivam intelligi. Sic enim ratiocinantur: Id quod sedem, ex. gr. constituit in ratione sedis, est *Li*, quod mensam in ratione mensae, idem rursus *Li*, & sic de reliquis: Frange sedem, mensam resolve, jam *Li* seu ratio sedis mensaeque desiit. Nec dubitant de Moralibus eadem prorsus, quâ de Physicis ratione philosophari, ex. gr. rationem juris officiique mutui quae est Regem inter & subditum, quae patrem inter ac filium, maritum inter & uxorem, &

quamcumque demum rationem virtutis constitutivam *Li* vocant, quin & affectiones seu animi seu coporis, imo & ipsam animam quatenus informativa est corporis similiter *Li* nominant, quod adeo *Li* suo modo destruat, ubi illa informare desinit; sic ferè (inquiunt) uti aqua in glaciem concreta dum calore denuò resolvitur, pristino quidem liquori suo statuique restituitur, at glacies esse desinit. Sed hîc ipsi non sistunt, sed ab hoc discursu ad errorem longè maximum turpissimumque tandem provehentur : Nam ubi multis de suo *Li* & de *Tai kie*, sed admodum intricatè perturbateque, disputaverunt, sensim delabi videntur in Atheismum, quatenus excludunt omne principium efficiens supernaturale, & quamvis subinde abstrahere videantur ab sensu & materiâ, reverà tamen in materiâ persistunt : Spiritibus certè & effectis spirituum, qualescumque demùm illi sunt, vim quidem tribuunt agendi subtilius efficaciusque; verumtamen sic rursus, ut nunquam sphaeram illam, quam Philosophi nostri activis simul & passivis tribuunt, ipsi videantur excedere : Quo magis laborant deinde, ut tot textus illustrissimos librorum veterum ubi de spiritibus rerum praesidibus, de justitiâ providentiâque supremæ mentis tam crebrò tam disertè agitur per fas & nefas ad usam illam tam materialem crassamque sententiam torqueant.

Sed & alibi rursus videntur sibi contradicere dum disertè docent unumquemque mortalium ex suo ipsius corde, quatenus hoc habet imperium quoddam in motus omnes & affectiones vel animi, vel corporis, devenire posse in cognitionem magni illius & supremi cordis; mentis utique divinæ supremique moderatoris. Docent rursus ex admirabili nexu illo rerum & propagatione, quâ sit ut tam [lviii] constanter simile producat sibi simile, evidenter probari posse dari quodpiam *Ta teu nao*, id est, *Magni capitis cerebrum* quod omnia illa tam æquabili cum vicissitudine conservet ac regat & ad finem cuique consentaneum perducatur. Negant itaque (& hoc sanè consequenter) quod ejusmodi sit mortuum quid; negant esse materiale; quin & afferunt alibi esse spiritum, eumque independentem, complectentem bonitatem omnem, omnesque (ut aiunt) rationes rerum omnium. Platonem subinde aliquos audire te credas, aliosve Philosophos haudquaquam malè sentientes de Deo.

Quo magis etiam cunctandum mihi esse censeo, nec illicò damnandos Atheismi nisi fortè materialis ac negativi (ut dicitur) novatores istos, quamvis fortasse suspectos etiam formalis ac positivi, certè quidem tales ut suo illo tam novo tamque inusitato loquendi modo non paucos Lectorum suorum in Atheismi positivi præcipitium deduxerint: Nam cum, quaecumque de summa quadam mente ac providentiâ in veterum textibus reperiunt; omnia ad suum illud *Tai kie* & *Li* reducunt; ad hæc cum non distinguant inter causas materialem, formalem, efficientem, idealem, instrumentalem omnia scilicet illa nominibus tantum inter se distingui docent, adeoque & *Caelum* & *Xam ti* supremum illius Imperatorem ejusque attributa omnia, idem esse contendunt cum suo *Li* & *Tai kie* sive cum suo illo influxu & virtute naturali coeli & terræ; unde si quando sic loquantur de virtute illa coelesti, ac si reverà de mente quapiam divinâ sermo foret, merito tamen suspiceris ritu magis Poëtarum quam Philosophorum nec aliter ferè quam metaphoricè loqui: Quocirca etiam jure merito censemus pestiferam esse doctrinam ipsorum quæque ad formalem quoque Atheismum deducat, politicos præsertim illos & carnales homines: Adeoque ab Evangelico præcone rationum armis ac telis quàm acerrime, uti semper factum, oppugnandos esse novatores istos, & vel ex ipsismet ipsorum Commentariis adeo inter se pugnantibus, errorum suorum convinci posse, & quemadmodum Lactantius dicebat à nullo Ciceronem, quam ab ipso Cicerone vehementius posse refutari, ita nec hos novatores à nullis certius, quam à seipsis refutari posse.

Verum enimverò quam senserint diversa, quàm longè discesserint à majoribus, quam inani fundamento nitantur omnia, quæ novatores excogitarunt, non aliunde

magis quàm ex serie ipsa temporum, quâ conscripti sunt editique libri probari evidenter potest : Quo enim vetustior est quisque liber, hoc magis adversatur ipsorum novitati. Patebit hoc ex testimoniis sanè luculentis quae *Xu kim* (per antonomasiam *Xam su* dictus quia liber primus ac vetustissimus inter omnes authenticos) non uno loco nobis suppeditabit. Frustrà, inquires; nam vetustiorum illo producent novatores. Quem [lix] obsecro? *Ye kim*, sive eum qui de mutationibus inscribitur; quippe cujus author est idem qui gentis Sinicae Fundator *Fo hi*. Rectè tu quidem : At, amabo te, quid tandem libri fuit, cujus Authorem *Fo hi* praedicas? Figurae aenigmatae quatuor & sexaginta, sive lineolae 384. partim continuae partim interruptae & praeterea nihil. Bene habet. At si aenigmatae, ergo perobscurae; si tam obscurae, ergo aedipo fuit opus qui lucem afferret. Ecquis ille? Num idem fortè qui author fuit? Authoris quidem nihil extat, inquires, sed aedipi fuerunt magnus ille Princeps & quasi conditor *Cheu* Familiae tertiae Imperialis *Ven vam* dictus, nec non ejusdem filius *Cheu cum*. Hi solverunt aenigma, & figuras interpretati sunt : Sed an hi coetanei fortasse fuerunt ipsiusmet *Fo hi*? Immò verò mille septingentis annis posteriores : Tamdiu scilicet in tenebris jacuit prima illa fundatoris lucubratio; prorsus ac si non exstitisset in rerum naturâ. Num igitur omni illo tempore litterarum rudis & expers fuit China? Minimè verò : sed quàm dives & foecunda tum fuerit luculentè testantur illustria litterarum monumenta quibus res gestae primorum Regum ac temporum, tum fere cum gerebantur, posteritati commendatae sunt : At in his litterarum monumentis nihil profectò invenient novatores, quod novitati suae faveat; invenient autem quod adversetur, plurimum : Quaerant sanè vocem illam *Tai kie* ex quâ tot eruunt mysteria; ne semel invenient; uti nec alteram vocem *Li* in eâ, quam ipsi effinxerunt acceptione, & tamen quàm crebrò, quàm clarè, quàm graviter de sapientiâ providentiâque unius supremi Numinis, de cultu & sacrificiis eidem & spiritibus exhibendis isthic agitur? Quid quod ipsimet Principes *Ven vam* & *Cheu cum* tabulae illius aenigmatae Interpretes primi, ne semel quidem istius vel *Tai kie* vel *Li* mentionem faciunt? Unus, inquam, *Confucius*, sed & hic sexcentis rursus annis, ipsis modò dictis *Ven vam* & *Cheu cum* posterior, in appendice suâ & semel dumtaxat binas illas voces *Tai kie* profert in medium, ubi hoc unum dicit : *Mutatio continet Tai kie, sive magnum cardinem. Hic produxit duas virtutes etc.*

Annis ergo post *Fo hi* Fundatorem gentis Sinicae bis mille trecentis tandem, veluti Deus è machinâ, sic *Tai kie* prodivit, nec malè tunc quidem secundum interpretationem doctissimorum hominum, qui afferunt nihil hîc aliud intellexisse Philosophum, quam materiam primam, uti ex modo ipso loquendi jam allato satis innuitur : At mille rursus & sexcentis annis post ipsum *Confucium*; vos demum boni novatores, prodivistis, & prodire fecistis tale *Tai kie* quale tota retro antiquitas nunquam audiverat : Quodque multo magis absurdum fuit ac intolerabile, accommodare voluistis ad captum infantiae vestrae antiquitatem totam, & eam quasi obtorto collo in [lx] sententiam vestram pertrahere, posterisque persuadere quod per annos ter mille; nihil aliud de Deo deque spiritibus senserint scripserintque majores vestri quàm quod asserebatis ipsi de mutâ aliquâ virtute, & aeriis fortuitisque coelorum influxibus quos speciosis nominibus *Tai kie* & *Li* nuncupabatis.

Paragraphus secundus - Quam perplexos habuerit & sollicitos primos divinae Legis Praecones (Riccium maximè) tanta varietas, atque confusio dogmatum, Sectarum, Librorum, Interpretum

Hoc erat porrò chaos profundum Nationis Sinicae, hic labyrinthus, hi scopuli; quorum prima facies perculit sanè Matthaëum Riccium ejusque Socios qui Sinicae Missionis fundamenta jecerunt, eosque gradu perquam lento suspensoque progredi coëgit; cum itaque post emensa tot maria & tam feliciter perrupta tot saeculorum claustra in novum hoc Pelagus variorum dogmatum inveherentur, imitati navarchos solertes ac prudentes suspensa semper bolide sunt progressi; explorare diligenter omnia, qui sinus & aestuaria essent novae regionis, quae syrtes, ac vada: examinare, inquam, quae maximè vigerent dogmata, quibus nixa fundamentis; quàm tuta, quàm certa. Primùm itaque non sine admiratione & gemitu crebra ubique idolorum monstra conspicati sunt, illa scilicet ipsissima, quibus Indiae regiones scatère viderant, à Bonziis utique eo, quo memoravimus, tempore & modo in Chinam invecta. Frequentissima ubique fana, numerosi greges sacrificulorum, errorum varietas summa, ex unâ sectâ prognatae complures aliae, autoritas & gratia Bonziorum apud imperitum vulgus, quamvis iidem à litteratis plerisque & honoratioribus ferè negligerentur, acres eorum animis curas injiciebant. Praeter hanc, alia novae sectae facies haud minus tetra sese offerebat, *Tao* vulgo dicta, priore hîc antiquior, & in ipsis nata visceribus Imperii, quam adèd litteratorum quoque non pauci sequebantur, non illa spirituum tantum, sed & hominum Numen & immortalitatem quamdam in terris tribuit superstitionosa cultrix, ut de sortilegiis magicisque artibus, quibus addicta est, nihil dicam. Augebant hanc colluviem frequentes; ubique Mahometani, qui una cum suis erroribus ante annos ferè septingentos magno numero & licentiâ ingressi in Chinam, eas ubique radices fecerant, ut humanis viribus desperanda videretur eorumdem extirpatio.

[lxi] Caeterùm una maximè secta *Ju Kiao* dicta eminebat inter has omnes opulentiâ, dignitate, autoritate: autoritatem antiquitas, & opinio sapientiae conciliabat; opes, honores, imperia litterae conferebant, eratque & re & nomine secta litteratorum; contemptrix illa quondam, quin & insectatrix earum quas 1. & 2. loco retulimus, quamvis alioquin & hanc & illam varii gentis Imperatores, & horum exemplo adulatores Ministri privato quodam studio benevolentiaque fuerint complexi: Cum Mahometanis etiam (credo quia origine exteris) sua ipsis fuère certamina; at neque tam crebra, nec aequè semper, uti cum aliis acris & acerba; ideo fortasse, quia (uti scribunt qui mores ipsorum & religionem describunt) Mahometani *Su tien*, hoc est, *serviunt caelo* quod & ipsi de sectâ suâ magnificè profitentur literati; ex quo etiam non obscurè colligi posset ipsos Sinas Litteratos, quando ab se coli caelum & adorari dicunt, utique non caelum sed Dominum caeli, quem colunt Mahometani, intelligere.

Quoniam verò nonnisi per litteras aditus patet ad honores ac Magistratus: In his autem qui per litteras emergunt, complures sunt humili loco nati & ex infimâ quandoque foece plebeiorum: Plebs verò, uti dixi cultrix ferè idolorum est: Hinc fit ut multi sic transeant ad Litteratorum sectam, ut tamen nativas illas superstitiones non penitè respiciant: Quam etiam fuisse causam autumo, quod ex ipsis tandem aliquando litteratis, amicum foedus (ut ita loquar) & societatem aliqui cum duabus sectis idolorum inire non dubitaverint, studio quoque uniformitatis ac tranquillitatis publicae eo perpellente politicos homines: Unam itaque doctrinam sive sectam ex tribus, sua videlicet, Indicâque Bonziorum, & patriâ quae *Tao* dicitur coalescere voluerunt; ansam (credo) praebentibus ejusmodi novitati somniis illis, & erroribus, quos imperante familiâ *Sum* litteratorum secta produxerat, quamvis haec illo quidem

tempore sectas idolorum scripto tunc oppugnaret, uti suprâ notavimus; cum enim sic illi Philosophentur de suo *Tai Kie & Li* ut quandoque nihil videatur esse inanius, quandoque rursus nihil aequè solidum ac sublime, mirandum non est uberem dictae novitati materiam praeuisse & placuisse Bonziis vacuum nescio quod minimè vacuum & interiorem suam doctrinam praedicantibus, nec displicuisse alteris nihilo suo non minùs chymerico gloriantibus: Maximè quidem dum superstitiosos quoscumque ritus, & exteriorem doctrinam unâ cum idolis ipsis ac sacrificulis idolorum, in gratiam scilicet imperitae multitudinis perseverare patiuntur; ipsimet interim in Atheismum turpiter prolabentes.

Quid hîc ageret noster Riccius annuntiaturus orbi Sinico Christi legem quò se verteret in tantâ dogmatum religionumque varietate [lxii] simul ac perversitate? Obversabantur animo dura certamina sibi ineunda, nec jam cum idololatriis tantum, & Mahometanis promiscuaque plebe, sed ipsis cum Magistratibus cum tota propè classe Litteratorum, è quibus suprâ centum millia gradibus suis insignes erant, cum ipso, inquam, flore, robore ac firmamento Imperii, hominibus Atheopoliticis, à quibus caeteri jus ac leges petebant, atque adeo fastu potentiâque tumidis, contentis virtutum specie, re autem verâ coeno flagitiorum majori ex parte coopertis. Dimicandum erat cum Scriptoribus primi tunc nominis, & cum librorum veterum & classicorum Interpretibus tametsi Neotericis, attamen Classicis (uti vulgò quidem censebantur) quorum adeo commentarii manibus omnium terebantur: Convellenda ipsorum autoritas, dispellendae fraudes ac tenebrae, & si quidem verum erat quod Novatores tam studiosè docuerant, eandem scilicet cum suâ fuisse mentem ac sententiam Priscorum omnium, profectò contra torrentem totius antiquitatis, autoritate quadraginta & amplius saeculorum roboratae vel proposito capitis periculo fortiter erat enitendum: Damnandi consequenter auctores errorum: Prisci, inquam, Reges ac Sapientes, & ipse magister imperii *Confucius*, quos ut oracula quaedam mundi sui, & illustria virtutis ac sapientiae prototypa posteritas omnis hodieque veneratur, de quibus si quidem nos juridicè, quid sentiremus, interrogarent, fidenter ac disertè respondendum erat, erravisse omnes ac aeternum periisse: Quod quo tandem ferret animo gens superbissima retinentissimaque prisci moris & majorum observantissima? utique novitatem tam invisam detestati constanter affirmarent nequaquam erravisse suos, sed nec errare per tot saecula, tot millenos tanti nominis sapientes tam constanter potuisse: Ut ut esset, malle se cum erroris periculo insistere vestigiis majorum, quàm opiniones sequi paucorum hominum exterorum ad id usque tempus inauditas.

Meminerat quoque Riccius exterum se esse, hoc est, Sinensium opinione, Barbarum: Meminerat Religionem, quam propagaturus venerat, esse hîc novam, novoque ex orbe advectam: Quod si vel nomen ipsum exterorum esset despectui; si suspecta novitas omnis, & vel adeo quia tranquillitatem publicam turbare nata, politicae genti Priscarum suarum legum ac consuetudinum tenacissimae semper invisae: Immo si Magistratus & Consilarii Principum Religiones & Sectas ad unum omnes, praeter suam litteratorum, penitus abolendas esse non semel senserant, reque ipsa contra Sectatores earum (cum tamen inquilinae jam essent, & tot Imperatorum privatâ superstitione vehementer auctae & corroboratae) Principes alii atque alii ferro flammâque saevierant: Quid sperari tandem posse de illâ quae tam nova esset ac peregrina, quae mollis ac superbae gentis ingenio [lxiii] tam contraria, res annuntiaret tam prima specie incredibiles, uti est Homo-Deus & hic crucifixus.

Paragraphus tertius - Riccii deliberatio de modo veritatis Evangelicae Sinis annuntiando. Priscorum Monumenta atque Annales legit et examinat

Desponderet animum procul dubio tot inter curas ac metus quisquis haud aliis niteretur viribus quàm humanis: Sed enim fretus Deo constitit sibi Riccius, qui cum multa diu noctuque versaret animo de institutis ac legibus Monarchiae tantae & tam antiquae, in hunc ferè modum secum ipse ratiocinatus est: Si verum est quod mihi tam constanter affirmant omnes, anni sunt mille quingenti eoque amplius quod idola cum idolorum cultu autoritate Regiâ ex Indiâ primum inducta sunt in Chinam: Constat autem stetisse hoc Imperium per annos quarter mille eoque amplius, si quidem fas est annalibus Imperii fidem dare, dignis utique non minori fide, quàm quos de rebus suis Graeci ac Romani conscripserunt: Quid ergo dicemus de omni illo tempore quod idololatriam antecessit, annis scilicet bis mille quingentis? An ignoravisse numen omne tam verum quam falsum? Quod quidem de gente quantumvis immani ac barbara (teste Tullio) vix est auditum: Vox illa generis humani *Numen est aliquod* an sola fugerit aures Sinarum? Soli Sinae ad lucem illam, speciemque & magnitudinem creaturae, per quam Paulo teste, tam cognoscibiliter Creator omnium potest videri, soli, inquam, Sinae caeteroqui tam perspicaces semper caecutiverint? An insania ista, & intestinum murmur dicentium in corde suo: *Non est Deus*, quam Augustinus paucorum esse dicit, omnium omnino Sinarum mentem semper occupaverit? Quod illitterati, quod agrestes ac feri semper cogoverunt, homines sapientes, culti, mites semper ignoraverint? Qui motus illos tam constantes & aequabiles Astrorum, qui caelorum conversiones semper admirati, semper id egerunt ab ortu suae Monarchiae, ut aequabilitatem & constantiam illam & ordinem inviolatum in administratione Monarchicâ sui Imperii observarent; nunquam de motore caelorum ac Domino, nunquam de Monarchâ illo supremo utpote invisibili & in corporeo cujus (Monarcham suum Vicarium & veluti filium adoptivum esse crediderunt ad sublunarem hunc orbem administrandum) cogitavisse, credi potest? Atenim si hîc subobscura saltem veri Numinis fuit notitia, unde tanta deinde [Ixiii] perversitas opinionum ac morum, tot Sectarum colluvies quantam videmus hodie, unde tot artes nocendi fallendique? In promptu causa est: ab inconstantîâ naturae depravatae, nominatim verò à pestiferâ servitute idolorum. Quoties ipsimet apud nos praedicant Priscorum temporum innocentiam, fidem, sanctitatem! citò nimirum consenescit virtus omnis, & imbecillitas humana suapte sponte ruit in pejus, tametsi nemo sit qui impellat; satis severa simplex & innocens prima aetas Romanorum, at quanta deinde morum corruptela cum triumphis Asiaticis in urbem invecta est! Quid? Ipsa Christi Ecclesia, quot & quantas vicissitudines subiit? Quàm citò deferbuit ardor ille spiritus sancti, quo in ortu suo rapiebatur inflammata? Id ergo quod nunc jacet, haud rectè dicas stetisse nunquam. Humanum quid esse & naturâ suâ caducum rectè quidem dixeris. Depravata gens est, sit sanè. Corruptissimi mores, non inficior; sed vel hinc liquère dico, synceri quid integrique habuisse aliquando. Omnino sic res habet; non ea fuit olim China, quam nunc videmus esse, sed quod extremis hisce temporibus usuvenit Europae nostrae, ut post insignem corruptelam opinionum simul ac morum, post tot haeresum quotidie hydrarum instar pullulantium examina, Atheismus quoque nonnullos infecerit, hoc usuvênit & Chinae, lue tam execrabili grassante hîc tantò saevius, quanto minus adest remedii, & plus suppetit semper alimenti.

Quid ergo consilii in re tam desperatâ? Ratione primùm ac Philosophiâ mederi incipiamus? At in hac, ut ab ipsis, ceu Magistris, excolamur, ex Europâ nos venisse existimant. Pugnabimus igitur armis sanctioribus quae plurima suppeditant paginae divinae? Sed enim divinis similes suas item esse stultè contendunt; & si quidem

vetustiores quoque esse dixerit, erroris illos arguere difficillimum sanè erit; quin ergo freti magno Deo arripimus Christi Salvatoris nostri è cruce pendentis imaginem, & provolamus in publicum animosi, fideique nostrae trophaeum circumferimus per compita & fora; aderit piis conatibus ipse Dominus, & si prodigiis signisque doctrinam ejus confirmare non potuerimus, sanguine vitæque certè confirmabimus. Utinam hoc quidem! Verumtatem ne ipsum quidem Apostolum Gentium quamvis arderet mori pro Christo, praedicaretque Christum & hunc crucifixum, accepimus inivisse viam hanc & rationem, Christi praedicandi in Sapientum Areopago, ubi quantumvis incitaretur spiritus ejus in ipso videns idololatriae deditam civitatem, sic tamen Christi Redemptoris & hominis mentionem facit, ut primùm Creatoris ac Dei, & sic rursus Redemptoris, sed ut à mortuis prodigiosè suscitati, sed humanum genus gloriosè judicaturi: Idem verò Apostolus cùm apud gentes alias tot signa tamque miranda pataverit, in hoc tamen ingeniorum & sapientiae [lxv] theatro judicavit solidis rationum ponderibus, Deo adspirante esse permovendos.

Quid si ergo imitemur Apostolum in Areopago disserentem, & quando non dubitavit is ex ipsâ Poërarum caligine tenuissimum primae lucis radium elicere, nos similiter ex vetustioribus saltem Sinicae Philosophiae monumentis petamus aliquid quod crepusculi sit instar; & aurorae feliciori solique justitiae quadantenus viam pandat. Veterum quidem librorum copiam non deesse, satis jam constat: Ique fortasse quò propiùs ab origine fontibusque veritatis abfuerunt, hoc etiam puriùs liquidiùsque de eâ disseruerint. Sed enim verendum ne si veteres hîc nobis faveant, Interpretes veterum adversentur: Sic enim audio non minùs copiosè quàm ingeniosè explanari libros veterum ab Interpretibus quibusdam, qui cùm vix à quingentis annis prodierint, admodum tamen fidenter judicium ferant de quadraginta saeculorum sensu & doctrinâ. Accedit hoc indigenas ipsos esse versatissimos patriis in litteris, & quia de his tam praeclarè (uti vulgò dicitur) sunt meriti, eoque nomine maximis olim perfuncti muneribus, idcirco lucubrationes ipsorum singulari cum studio plausuque lectitari ab summis pariter infimisque. Quid ergò deferent uni homini praesertim extero, qui prae uno magistrorum suorum & Interpretum, exteros (opinor) omnes floccifaciant? quamquam jure merito quis dubitet, an qui scripserunt postremis illis corruptissimis temporibus Priscorum mentem germanamque doctrinam sint assecuti, praesertimque iis in rebus quae ad Religionem Priscorum pertinent, vel sunt ab sensu nostro vulgique opinione remotiores. Constans quidem Interpretum concordia, maximè si plures fuerint, nec unius aetatis, admodum rara est & miraculo proximâ. Gaudet ferè aetas posterior priori vel addere quidpiam vel detrudere: Sic Litterati Sinenses aetatis nostrae novam illam commenti sunt Religionem ex tribus conflata, quarum duas ii, qui Imperante familiâ *Sum* floruerunt, uti falsas pravasque oppugnaverunt acerrimè. Cur ergo hi ipsi non aequè hallucinati fuerint & multò etiam longiùs à primis illis temporibus dogmatisque majorum discesserint? Maximè cùm ultro fateantur intercessisse noctem illam tam spissam annorum mille & amplius, per quos prisca Sinarum Philosophia consopitae similis extinctaeque jacuerit?

Has ergò similesve cogitationes diu noctuque revolvens animo Matthaeus Riccius cùm vehementer optaret sedem figere quamprimum in ipsa arce Imperii; Regia, inquam, Pekinensi, quae Monarchiae totius caput est (quod & magnus Xaverius tantopere expetiverat) quoniam tamen necdum sibi videbatur satis esse maturus ad illam expeditionem, & nisi via aliqua paulatim eo sterneretur, acceleratio tam praeceps multò plus damni quàm commodi afferre poterat: [lxvi] Satiùs esse duxit festinare lentiùs, & ex proximis quibusque locis atque Provinciis qualemcumque fructum petere, extraque Regiam praeludere quodammodo certaminibus illis quae in ipsâ deinde Regiâ esset initurus. In Provinciis itaque Chinae Meridionalis annos

versatus omnino 16. Ipse tum per se tum etiam per socios non uno loco felicia posuit fundamenta rei Christianae, & quamvis omni illo tempore variis gravibusque laboribus ac periculis exerceretur, nunquam tamen fractus est animo, sed Deo fretus è rebus etiam adversis animos & opes sumpsit, unum interim singulari quodam studio solertiâque agens assiduè, ut indagaret omnia secumque tacitus expenderet, eoque consilio identidem gentis libros, & quotquot ex amicis nancisci poterat homines litteris praestantes; quoad anno 1598. jam maturam ratus Pekinensem expeditionem eam alacer suscepit; Sed ecce Pekinum delatus recentis cujusdam belli terrore & apparatu fervere videt omnia: quare prudenter hîc difficultati cedens ac tempori Nankinum repetit, sive Regiam Meridionalem: Ibi autem non paucis Christo aggregatis fundat Ecclesiam simulque domicilium Societatis JESU & exacto circiter biennio rebusque jam pacatioribus Pekinensis Regiae, post multas deprecationes & lachrymas coram Deo, cujus unius causa hîc agebatur, profusas, plenus admodum spei fiduciaequae caelestis (divinitus quippe factus erat certior Christum sibi propitium fore Pekini, similiter, ut Ignatio olim Romam petenti) tandem anno Christi 1600. denuò proficiscitur erecturus in arce illâ, tam florentis Imperii trophaeum Crucis Christi, & sub hujus auspiciis depugnaturus cum Idololatri, Atheis, Mahometanis, & si Deo cordi foret, de his Inferisque totis triumphaturus, quin adeo, per calcatam, si necesse foret, quatuor & 40. saeculorum auctoritatem, monumentum aeternae veritatis positurus, & si veritas id postularet, obsignaturus etiam suo sanguine.

Anno itaque salutis humanae 1601. mense Januario (qui postremus erat mensis anni Sinici 28. Imperantis *Van lie* ex Familiâ *Taimim* ordine decimi tertii, ingressus Pekinensem Regiam Matthaeus Riccius offert munera Principi, non alia re magis quam novitate suâ pretiosa acceptaque; & primo quidem loco effigiem Christi Salvatoris Deiparaeque Virginis coloribus eleganter expressam necnon ipsum Crucis trophaeum: Omnia suscipit Imperator (raro favoris ac benevolentiae argumento) sacratas autem Imagines cum singulari quadam venerantis animi significatione. Vulgato favore tam inusitato accenduntur omnium studia ad novum hospitem consalutandum: Concurrere certatim omnes cujuscumque ferè ordinis ac dignitatis ad diversorium Matthaei, avidissimi cognoscere quid afferret hospes tam novus & advena ex iis terris, quas ipsi ad id tempus sub caelo [lxvii] existere, nunquam existimaverant. Multi multa sciscitari; multa Mathaeus ipse ultrò prudens ingerere; audiunt de elementis, de caeli ac terrarum vel situ vel motu, & in his nova permulta prorsusque inaudita, non minus ingeniosè quàm perspicuè, patrio ipsorum sermone disserentem. Amant etiam vehementerque suspiciunt gravitatem morum comitate modestiaeque tam singulari temperatam. Inter haec vir prudentissimus gradum facere identidem ad sublimiora, à terrâ caeloque scilicet, ad conditorem utriusque & Dominum: Mox etiam naturam hujus divinasque perfectiones, unitatem, providentiam, sapientiam, omnipotentiam, bonitatem solidis demonstrare rationibus. Disserenti porrò de primo rerum principio seu effectore assentiri facilè omnes & non pauci fidenter etiam asserere esse illum ipsum quem Prisci gentis suae Reges ac sapientes perapposito nomine *Xam ti*, hoc est, *Supremi Imperatoris* nuncupassent, & verò coluissent: Neque tamen deesse rursus alii, qui principium longè diversum, chimaericum illud scilicet novatorum, de quo suprâ, *Tai kie, li, cum* etc. id est, *Magnum terminum, rationem entis universalem*, item *vacuum et inane*; alii rursus qui *Foe* idolum ex Indiâ advectum, alii denique qui patriam sectam *Tao* dictam identidem obtrudant: Quorum quidem omnium errores inaniaque dogmata Matthaeus rationibus, è naturali simul & supernaturali petitis veritate, non minùs fortiter quàm suaviter oppugnat expugnatque: Audit eos interim non minùs quàm alios; quibuscum familiaris egerat in China Meridionali, miris extollentes laudibus Priscorum

temporum suorum innocentiam & simplicitatem, audit Priscas auctoritates & vetera citari ab ipsis litterarum monumenta, in quibus tum legis naturalis, tum aliarum rerum quas Riccius praedicabat, mentio fiebat non obscura, ipsismet interim fatentibus diu esse quòd desierat aureae illius aetatis integritas & candor; nam suae quidem aetatis sapientes plerosque tantum nomine tenùs discipulos esse *Confucii*; utpote qui praeter opes dignitates deliciasque hujus saeculi & fucatae eloquentiae gloriam vix aliud quidquam haberent cordi, parum utique solliciti quid olim futurum esset, quia nihil ferè, nisi quod sensu perciperetur, credentes: Et hujusmodi quidem sermones ac querimoniae illorum ferè erant, qui nativum lumen veritatis vitiis & erroribus minus habebant offuscum, quos inter etiam quidam primi nominis litterati, instinctu, opinor, plusquam humano, tam singulari doctrinâ Matthaevi nostri, tantaque doctrinae firmitate capti convictique adhaerescere jam ipsi studiosius, & ad delibandos saltem gentis suae libros, vetustiores imprimis ultrò invitare, se namque ipsos post institutum bis terve cum illo sermonem, multò quàm unquam antea clariùs jam percipere nonnulla quae veterum monumentis continebantur, quae adeo delibare ne gravaretur & ipse: Sic [lxviii] enim perspicuè cogniturum esse, quid olim naturâ duce ac Magistrâ senserit antiquitas tota, quid de supremo caelorum Imperatore, ac Domino, quid de spiritibus & Religione judicarent viri Principes iidemque sapientes aetatis Priscæ *Yao, Xun, Yu, Tam, Ven-vam, Vu-vam: Cheu-cum, Cum-çu*, sive *Confucius* quos omnes tota posteritas si minùs imitata feliciter, at certè constanter sit venerata; qui utique si viverent modo novas illas veritates, veluti caelitus annuntiatas, approbaturi essent, & quidni etiam amplexuri. Quod si jam semina quaedam & scintillas ejusdem luminis ac Religionis in monumentis Priscorum suorum Matthaevi ipse reperiret, tum rogare se, ut suscitaret benignus, quod tamdiu latuit, consopitum extinctoque simile, priscumque lumen nativae veritatis fulgore novo doctrinae caelestis accendat atque perficiat.

Quam simillima fuerant aliorum etiam gravissimorum virorum quibuscum egerat per annos superiores hortamenta & vota, quibus adeò jam tum morem gerens, non parum scilicet hac in parte elaborarat; quod ipsum tamen prudenter hîc dissimulans, humanissimè respondit se quando sic juberent, utique pariturum, non sine magna spe discendi proficiendique ex libris gentis litteratissimae conscriptis eâ praesertim aetate, cujus ipsi sapientiam ac sanctitatem usque adeò depraedicaret. Totus interim tacitis exultabat laetitiis Christoque duci & auspici gratias agebat immortales quod cerneret aperiri disseminando Evangelio ostium ingens, quod idem tamen rursus intelligebat penitus iri occlusum, si forte totam litteratae gentis antiquitatem condemnaturus omnium in se litteratorum adeoque & Magistratum infestos animos & arma concitasset, quos utique devincire potius oporteret similitudine quadam studiorum atque sententiarum, quàm abalienare novitate nimiâ & diversitate, ut sic, fundamenta Christianae Religionis in hoc Imperio non divinâ tantùm firmitate (quae quidem longè potissimum procuranda semper est) sed etiam humanâ, quoad fas & ratio sineret, niterentur.

Doctoribus itaque primi nominis, & hortatoribus, & ducibus novo rursus ardore ac studio placuit explorare penitus omnia, adire (inquam) fontes ipsos doctrinae Sinicae, & monumenta Priscorum dogmatum, necnon annalium vetustissimorum, iterum iterumque revolvere; ad haec obscuros dubiosque locos examinare diligenter, consultis partim commentariis, tam veterum quam recentiorum Interpretum, partim etiam illis, qui tunc vivebant litterarum Magistris atque Philosophis (ex quibus septem & viginti annorum spatio, quibus in Chinâ commoratus est Riccius recensita sunt amplius quinque millia) à quibus & ipse visebatur, & quos vicissim visebat & de omnibus consulebat. Quid multa? vidit, audivit, legit, & maximâ [lxix] cum voluptate animi sui perspicuè tandem cognovit, quin & convictus est, Sinenses olim non uno

saeculo, sed pluribus habuisse notitiam veri Numinis ac simul praestantia quaedam lumina legis naturalis; ad quae si modò revocarentur ii, qui nunc viverent, sperandum utique fore, ut ad Evangelicae legis, quam venerat annuntiaturus, gratiam & sanctitatem suaviter admodum (propitio semper Numine) adducerentur, ii quidem imprimis, quos inveterata quaedam caecitas ac superbia vitaeque depravatae consuetudo non usquequaque impediret; & verò cùm gens ista suae antiquitatis suarumque litterarum usque adeo studiosa sit & tenax, prorsus adhibendam videri hanc industriam, ut suscitarentur ea, quae ipsimet in primordiis suis habuerant prima naturae lumina, quamvis hac aetate vitiorum & errorum tenebris propè jam extincta, exemplo scilicet Doctoris & Apostoli Gentium, qui non dubitaverat autoritatibus & quidem Poëticis Ethnicorum uti inter evangelizandum; exemplo etiam primitivae Ecclesiae in quâ Doctores ac scriptores sacri omnes (uti testatur S. Hieronymus citatus à D. Thomâ in opera contra impugnantes Religionem cap. 12.) à *tempore Apostolorum usque ad tempora ipsius Hieronymi immiscuerunt sacrae Scripturae sapientiam & eloquentiam saecularem.*

Paragraphus quartus - Ex libris Sinarum authenticis concluditur nullum eisdem fuisse cum aliis Nationibus commercium

Haec igitur quàm solido nixus fundamento fecerit Riccius noster quantà cum autoritate, fructu, plausuque operae pretium fuerit hîc declarare. Intellexit imprimis vir aequè perspicax ac prudens, magnam esse fidem annalium Sinicorum, raram prorsus auctoritatem simul, & antiquitatem: intellexit, eos à quibus annales conscribuntur, ab ipso deligi gentis Imperatore, unoque ferè tempore res omnes & geri apud Sinas & scribi; quamvis eadem non nisi multo deinde pòst tempore, post occasum videlicet imperantis familiae & novae ineuntis initia, typis edi consueverint. Itaque sic statuit corrigendam prorsus esse opinionem illam, quâ venîmus ferè omnes ex Europâ nostrâ imbuti occupatique, nationes scilicet ad unam omnes (excipiamus semper Hebraeam) veri Numinis amisisse notitiam, idque paucis à diluvio saeculis, & inter sua ferè cujusque nationis exordia: Neque enim sic rem habere, & quidquid de aliis [lxx] sit nationibus, de Sinica tamen haudquaquam ferri posse tale iudicium; utpote quae ab aliis gentibus fuerit, non terrarum spatio dumtaxat, sed moribus, habitu, litteris semper fuerit hodieque sit diversissima, & ita quidem ut putaverit prae suâ non aliam sub coelo & sole inveniri nationem, praeter vicinas aliquot barbarorum Gentes & Insulas: sic enim verbo & scripto Imperium suum *Tien hia*, vel *Su hai chi nuy*, id est, *quod sub caelo est*, aut *quidquid intra quatuor maria continetur* appellare consueverunt.

Quod quidem Imperium siquidem per bis mille primos ann. habuisset cum remotiorum terrarum & nationibus commercium, an tot Prisca aliarum gentium Aegyptiorum, Hebraeorum, Graecorum aut Romanorum monumenta, id dissimulare aut non commemorare potuissent? an ipsa quoque Sinensium Chronica non memorarent, quemadmodum memorant de quinto Imperatore *Vu ti* è quintâ *Han* familiâ circa annum ante Christum 200. arma sua ultra murum & desertum *Lop* proferens Pegu, Cambojam, Siamum, Bengalam usque penetravit, & annis rursum post Christum circiter nonaginta decimus sept. ejusdem familiae Imperator *Ho ti* duce *Pan chao* in Indiam & ultra progressus 200. dierum itinere Regna 40. numero Sinarum subjecit imperio.

Ut autem id magis perspicuum sit si quidem de Assyriorum vetustissimo agatur Imperio, quod à Nemrodo Chami nepote duxit initium, satis constat illud inter ipsa propè exordia sua descivisse à cultu vero ad idololatricum, & crudelitate, libidine,

aliisque sceleribus adeo fuisse contaminatum & obscuratum, ut nihil fermè praeter inania Principum nomina ad posteritatis notitiam pervenerit: Quod quidem Imperium, cum deinde ad Medos, & ad his ad Persas, à Persis ad Graecos sive Macedonas, à Graecis denique ad Romanos devolutum fuerit, quis non intelligat etiam vitia, & vitiorum omnium parentem ac nutricem idololatriam simul cum spoliis ac triumphis unà transiisse? Quâ quidem Idololatriâ Romanum deinde Imperium orbem reliquum infecit, adjunctis etiam sibi iis idolorum monstris, quae propria singularum gentium superstitio fabricata fuerat.

Ab hoc igitur Imperio gentis Assyriae licet vetustissimo, & quod in Asiae visceribus fundatum ad Arabiam, Aegyptum, Indiamque extendit sese, nemo tamen suspicabitur derivatum fuisse Asiae extremae sive Sinarum Imperium, qui modo expenderit hoc ipsum 4222. annis sub patriis Principibus perstitisse: antequam jugum Tartarorum Occidentalium subiverit, quique etiam hujus & illius gentis mores linguam, ritus, litteras caeteraque omnia usque adeo inter se diversa diligenter observaverit: Et tamen fierine potuisset, ut rivus tam magnus nihil haberet cum fonte suo commune, & praesertim virus illud quod tam celeriter manat vitiorum, & ex vitiis idololatriae? Atqui [lxxi] si modo vel obiter quis consuluerit Sinicae gentis annales, protinùs ei constabit idololatriae pestem non fuisse Regiâ autoritate huc introductam, nisi post annos fermè mille post conditam Monarchiam Sinarum, annis verò ampliùs nongentis post extinctam Assyriorum.

Quod si verò Chinam removerimus ab Assyriorum commercio, multo magis removenda Aegyptus: & quamvis aliquae hieroglyphicae litterae Sinenses cùm Aegyptiis similitudinem habere à quibusdam asseratur, cur non potius Aegyptios à Sinensibus, qui aliquot saeculis praecesserunt, quam ab Aegyptiis Sinenses originem trahere debere contenditur? Ad haec quid obest quin aliquae gentes quaedam invenerint eadem omnino & communia cum aliis gentibus maximè dissitis? Et quid demum facilius & magis obvium quam pingere characteres aliquot referentes similitudinem rei, ut Solis, Lunae avium arborum, &c. ut pueros doceant quae quid significant? An propter eà ex gente Aegyptiâ in Sinam per totam Asiam fieri debuit transitus & transmigratio?

Sed neque dici potest ab Indorum Gymnosophistis quidpiam vitii vel erroris apud Chinam fuisse propagatum antequam hic propagaretur ipsamet Idololatria: Nam praecipuus hujus sectae propagator *Foe* dictus in Indiâ natus fertur anno 16. imperantis *Chao vam* (qui quartus fuit è 3. *Cheu* familiâ) anno ante Christum 1308. & annis 400. circiter ante natum Pythagoram & *Confucium*, quando jam steterat haec Monarchia annis 1600. & amplius, legibus riribusque non peregrinis, at suis constanter administrata; dogmata verò hominis pestiferi nonnisi nongentis circiter annis post ejusdem interitum una cum formali idolorum cultu autoritate Regiâ in Chinam inducta sunt.

Multo minus etiam credendum est Sinicae gentis originem peti posse à Japonibus (quo superba Sina *Vo nu*, hoc est, *Vo* mancipia vocabat), quamvis ii litteras habeant multaque alia cum Sinis communia: Steterat enim Sinarum Imperium annis bis mille supra quingentos quando (sicut annales eorundem memorant) migraverunt ex Chinâ millia aliquot familiarum ad Insulas Orientales, annis scilicet ducentis ante Christum: Ex quo tamen conficere ego nolim Japoniam esse coloniam Sinarum, maximè cum constet ab anno 660. ante Christum coepisse Japones numerare Reges suos, qui usque ad saeculi hujus 1608. numerantur octo supra centum; uti constat ex libro Sinico in Japoniâ impresso, qui in Bibliothecâ Regiâ asservatur: quo etiam probabilior mihi est opinio altera, Japones à Tartaris potius (qui accolunt eorum mare Borealius) traxisse originem, eamque perantiquam; quippe sub annum circiter 1196.

ante Christum, quando (sicut annales testantur) Barbari Boreales (puta Tartari) multitudine [lxxii] suae gentis id flagitante ad Eoi maris Insulas se contulerunt: quod ut promptius credamus, suadet etiam Japonicae gentis indoles perquam bellicosa & robore animi constantiaque prae Sinis longè praestans, quodque linguâ utantur à Sinensi diversissimâ.

Confirmant haec tot legationes, uti aliorum barbarorum, ita & Japonum: harum quidem prima in Sinam legatio facta scribitur anno 2. Imperatoris 14. *Quam vu ti* è 5. *Han* familia (qui annus à Christo nato erat 28.) anno verò ejusdem Imper. 33. secunda fuit legatio, quâ primùm sigillo Regio donati sunt. Tertia legatio an. 1 Imperantis *Ngam ti* decimi noni constabat 160. capitibus, interruptae deinde per multos annos ob bella isthic civilia legationes: donec iterum resumptae & continuatae sub septem Familiis imperantibus: & una quidem sub 2. Imper. *Tai çum* è Familiâ *Tam* decimâ tertiâ, imperii sui anno 5. (tribus scilicet annis ante adventum Evangelii praeconum è Syriâ) & sub sequenti *Cao çum* quando primum mutata est Regni ipsorum appellatio: Nam deinceps *Ge puen que*, id est, *Solis ortûs Regnum* (quod nobis Japonia est) nominatum est; 19. Familiae *Sum* 2. Imp. *Tai çum* anno nono primum Bonzii legatione functi sunt & deinceps. Sub *Yum lo* Imp. 3. Familiae *Tai mim* jussi sunt, ut singulis tantum decenniis semel ad aulam venirent. Ex quibus cognoscet Lector unde potissimum per mutuuum ferè commercium & mores patrios & litteras cum Typographia, & vitiorum quoque superstitionumque contagia transiverint: Quemadmodum etiam constat, inter tot imperii vicissitudines, tumultus publicos & calamitates variis temporibus Sinas perfugisse ad vicinas terras & insulas ut Tibetum, Cambojam, Siamum, Tunkinum, Malacam, insulam formosam, Molucas, Javam, & praecipuè, uti jam diximus, Japoniam. Verumtamen ex supradictis haudquaquam rectè ratiocinati sunt Europaei nostri, qui praeter ea, quae apud Japones observant atque didicerant, Sinicarum quoque rerum & (quod magis admireris) originum ac librorum Sinensium Interpretes ac iudices sub initio hujus saeculi esse voluerunt, et ex aetate Japonum praesenti, sententiam ferre de tota antiquitate & doctrinâ Sinensium.

Sed erit fortasse qui existimet ab Hebraeorum populo propagatum fuisse populum extremae hujus Asiae, utpote qui ab uno eodemque *Sem* Patriarcha Asiaeque fundatore stirpem suam ducant. Hebraeos quidem aliquos eosque sacris instructos voluminibus in Chinâ repertos fuisse testantur ii, qui ex Europâ huc primum advenerunt: Et verò nihil ut dicam de moribus ingenioque Sinarum, qui toti ferè inhient terrenae felicitate, divitiis, commodis, honoribus, prorsus ac si non aliam expectant benedictionem quam quae de rore caeli & de pinguedine terrae proveniat; usus quidem polygamiae [lxxiii] tametsi primas semper deferant primae & legitimae conjugii, apud Sinas videtur permissus, quippe sterilitatem & stirpis suae interruptionem, quodque post fata nemo ipsorum memoriam in parentalibus officiis sit renovaturus, ipsi in summis humanae vitae malis reputant; ad haec eo sunt fastu & arrogantia, ut sicut Hebraei olim ob singulares coeli erga se favores, reliquos orbis mortales habebant despectui, ita & ipsi vanitate plusquam Graecâ Barbaros vocarent populos, quotquot norant, nec ante desisterent à convicio, quam iidem mores peregrinos & barbariem exuissent, moresque Sinicos induissent, quos in civium suorum numerum ceu pupillos adoptabant. Augere posset opinionis istius probabilitatem singularis quoque illa Sinicae gentis erga defunctos majors pietas, quam nitore & curâ sepulchrorum, variisque ritibus & planctibus funebribus, nec non oblationibus, quas peragunt stato tempore, testari consueverunt. Revera ritus tot ac ceremoniae, tot in victimis ritè apparandis observationes ac minutiae, ad haec sacrificia tot tamque varia ex tauris, arietibus, pane, vino; imo & holocausta quibus supremo Imperatori coelorum litabatur consumptis victimis & rebus pretiosis: Sacerdos item unus & supremus (qui & erat

Imperator) cui soli fas erat sacrificare supremo coelorum Imperatori, quoties rei necessitas id postulabat: quod plerumque dum imperium lustrabat, in ipsis montibus & collibus faciebat; ad extremum, quod Sinenses prae reliquis gentibus, veri Numinis notitiam longè diutius conservasse videantur: haec certè omnia praebere possent Europeo homini ansam dubitandi, an non ex Judaea multi ritus ac mores in Chinam transiverint, gensque ipsa ab Hebraeorum propagata gente fuerit. Sed huic opinioni obstant annalium Sinicorum monumenta (ad quae dumtaxat appello Lectorem in toto hoc opere); praeterquam enim, quod diu ante dispersionem Tribuum Israëlicarum China fuerit cultissima, & à legibus ritibusque tam sacris quàm profanis maximè instructa, unum hoc sufficiat quod annis omnino centum & ampliùs priusquam Moyses legem à Deo accepit, pius ille Imperator & *Xam* familiae secundae conditor *Chim tam* octogenario jam major, septimo sterilitatis anno (quam *per orbem univsum invaluisse* Sacrae testantur paginae) victimam sese pro salute populi solemniter cum ritu conceptisque verbis coelo devovit: Quid quod etiam ducentis & ampliùs ante Abrahamum annis memoratur non semel *Xun* Imperator holocaustis aliisque sacrificiis supremo litasse Imperatori, aliisque deinde inferioris nominis & ordinis sacrificiis, coluisse spiritus montium fluminumque praesides? Uti refertur in libro *Xu kim* ab illius propè temporibus historico Regio primae imperialis familiae *Hia* anno circiter ante Christum 2200.

[lxxiv] **Paragraphus quintus - Probatur Sinas diluvio fuisse proximos, adeoque notitiâ cultuque veri Numinis in ipso ortu imbutos**

Prorsus itaque vel deroganda fides et annalibus per suas (ut ita loquar) olympiadas vel periodos 60. annorum tam accuratè digestis, vel certè rursus ascendendum est altius et ad ipsa proximè diluvii tempora revocanda sunt exordia Sinarum: Quod quidem si fecerimus, tum denique constabit, ex alia nulla orbis natione, Sinarum leges, scientias, et pleraque instituta proficisci potuisse, praeterquam ab ipso Patriarchâ Noëmo, aut filiis ejusdem, aut nepotibus. Quod ut clarè constet, adeamus, si placet, ipsum gentis Sinicae conditorem, cui *Fo Hi* nomen: Hujus quidem genus et patria non exprimitur in Chronicis Sinarum, nisi quod hanc in Provinciâ maximè occidua et Boreali videlicet *Xen Si* fuisse referatur: et ad hanc ipsamquidem provinciam primum appellere necesse erat, si quidem in dispersione linguarum et gentium ex Mesopotamiâ, seu terrâ *Sennaar* migrandum fuit, et deveniendum ad Sinarum mediterraneam Provinciam, inquam, *Ho Nan*, ubi aulam primum constituisse scribitur in eâ regione, ubi nunc situm est oppidum *Chin cheu* quod subjectum est ejusdem Provinciae Metropoli *Çai fum fu*, alio nomine *Pien Leam*. Nisi fortè aliquis opinari velit *Fo Hi* et primos Sinarum incolas non convenisse cum caeteris gentibus in terram *Sennaar* nixus videlicet autoritate Cardinalis Caëtani ad ea verba cap. II V. I. *Erat autem terra labii unius et eorumdem sermonum*, ubi his verbis scribit: *non intelligas univsum genus humanum profectum ab Oriente atque ivisse in regionem Sennaar, quia nec littera hoc sonat, nec rationi hoc consentaneum est.*

Quod si verò jam tempus quaeritur, quo fundamenta Reipublicae jacere coepit, proximè id abfuit à diluvio; et si quidem rigorem sequeris computi Sinici simul et 70. Interpretum (hos enim sequi non hic cogentur Annales) coeperit is fundare hanc gentem 200. circiter post diluvium annio vivente etiamnum *Noëmo* Patriarchâ, adeoque ab ipso Asiatici populi, secundum omnes, fundatore *Sem* (quae vox *Sem et procreare, et vitam* apud Sinas, necnon, sed alio caractere, *victimam* denotat) ortum et originem suam merito traxisse existimandus est: Quod si cuipiam videatur non tantum autoritatis tribuendum annalibus tam vetustis, ut cogatur [lxxv] sequi computum 70.

Interpretum, relicto vulgato qui in tanto est usu apud omnes, praecipuè quod quaedam hîc recenseantur, iudicio quoque Sinensium Interpretum apocrypha et meae traditiones imperitae multitudinis; nos haud equidem magnopere repugnabimus. Expunctis itaque sex illis imperii conditoribus à septimo (cui *Yao* nomen) Monarchiae, si placet, primordia auspicare; at neque sic tamen evinces, ut à diluvio longius removeantur Sinicae gentis exordia: imo vereor, ne vel ultra diluvium ea producas imprudens: Etenim annorum computus saltem ille qui ab *Yao* Rege usque ad haec tempora decurrit, adeo ordinatus, et tanto consensu scriptorum omnium exactus ad suas periodos seu cyclos sexaginta annorum, ut non magis dubitare queat de illius integritate, quàm de Graecorum per olympiadas suas supputatione, cui tantum fidei et autoritatis tribuitur. Ab hujus itaque Legislatoris ac Principis *Yao* anno primo initi Imperii, qui fuit cycli qui tunc currebat, annus 41. *Kia xin* dictus, usque ad annum saeculi, hujus 1683. qui est quadragesimus tertius Tartaricae hujus familiae, sub quâ scribimus; numerantur anni omnino quater mille 43. per illas, quas dixi, periodos supputati.

Hoc igitur supposito firmiterque stabilito, quo gens Sinica removeri nequeat longiùs ab ipso diluvio, quemcumque tandem quis ineat annorum computum, sive contractiorem, qui vulgatus dicitur, sive ampliorem, qui Interpretum 70. Supposito item, quod sit verissimum id quod non dubitanter afferunt sancti Doctores atque Theologi; *Noemum* scilicet. Patriarcham sanctissimum veri Dei notitiam, et cultum caeteraque eo spectantia tam exemplo quam verbo fillis ac nepotibus tradidisse; quam quidem Religionem ac pietatem post linguarum, gentium, terrarumque divisionem alii quidem ut maledicti *Cham* nepotes per scelera et dissolutionem contaminarint, brevique etiam extinxerint; alii verò, ut *Sem* et *Japhet* filii utique obedientiae ac benedictionis, eorumque filii, ac nepotes diutiùs conservaverint et ad posteros longius propagaverint, planè sequitur in primordiis primarum gentium priùs extitisse veri Dei notitiam et cultum, quam falsi. Unde merito Lactantius, *errant*, inquit, *qui Deorum cultus ab exordio rerum fuisse contendunt et priorem esse gentilitatem quam Dei Religionem*. Et alibi, *regnante*, inquit, *Saturno, nondum Deorum cultibus institutis, nec adhuc ullâ gente ad divinitatis opinionem consecratâ, Deus utique colebatur*.

Quo etiam spectat illa à Poëtis tam decantata aurea aetas, quâ exactâ finxêre justitiam offensam vitiis hominum cecidisse è terris et in coelum remigrasse. Quod si ita est, equis obsecro dubitare queat quin apud primos Sinas *Noemi* ipsius coevos fuerit veri Dei Notitia et veneratio, quando hanc nulli tunc defuisse caeterarum gentium [lxxvi] communis consensus docet? An filii et nepotes *Sem* deterioris fuerint conditionis, quàm filii et nepotes *Chami*? Et tamen ne *Cham* quidem, quantumvis maledictus, neque filius ejus ac nepos eam derepentè amisisse credendi sunt: nam cum passim Historiographi initium idololatriae sub *Nino* constituent, hic verò *Chami* pronepos extiterit, et regnare coeperit 350. circiter annis à diluvio (juxta vulgatum computum) patet utique veri antea Numinis notitiam aliquam apud illos adhuc extitisse. Quod si ne in femine quidem illo maledicto mox extincta fuit, an fuerit in femine benedicto derepente oblitterata et extincta? Quod si nefas sit id existimare, tametsi fortè annales Sinici nil praeter mera nomina primorum gentis suae conditorum commemorassent, tamen ex annorum computo, quos tam unanimi consensu illis tribuunt, et tam propinquâ, quae ex illo computo conficitur, ad diluvium accessione, veri Dei notitiam habuisse jure merito praesumendi sunt; quanto vero magis id erit existimandum de primo Sinicae gentis *Fo Hi* Fundatore, cum vel ipsum nomen quo ipse *Confucius* et tota retrò posteritas eum compellat *Pao Hi*, quod *victimam* sonat, disertè id significat: quia (ut Interpretes aiunt) primus ipse victimas instituit ad eas coeli terraeque spiritui supremo ritè immolandum, in quem etiam finem textus refert,

quod sex omninò animalium species aleret. De eodem quoque refertur, quod ex coeli terraeque contemplatione sibi normam praescripserit ad populi et Reipublicae rectam administrationem, quam expresserat tabulâ illâ 64 Figularum (de qua supra) quod item rerum omnium, quarum naturas explorabat, contemplationem direxerit ad superiorem creatis omnibus *spiritualemque intelligentiam* (quae per binas vocet *Xin Mim* denotatur) cognoscendam, uti disertè textus ipse, et *Confucius* Philosophus asserit in suâ ad librum mutationum appendice, et nos supra innuimus.

Certum itaque debet esse, et apud omnes indubitatum, quod primi Sinae, maximè quidem Fundatores ipsi gentis Sinicae verum Deum agnoverint et adorarint: convincit hoc enim ratio ipsa temporis diluvio proximi, nec leve pondus addit ac testimonium illa, quam declaravimus *Pao Hi* nominis (quod *victimam* sonat) etymologia. Sic ita sanè, dicet aliquis, at quantuli temporis fuerit ista Dei notitia et cultus? Nam in Assysiis quidem et Aegyptiis, et Europaeis omnibus, admodum citò, lumen illud tot tenebris superstitionum, aliorumque scelerum fuit extinctum; sicut dubitem, an vel duobus saeculis perstiterit apud illos notitia veri Numinis: Atqui nonne par ratio et inconstantia fuerit etiam Sinarum? Utique, si tamen pares fuerint et tenebrae, paria scelera, pares superstitiones: sed haec dilucidè probari abs te necesse erit, priusquam portionem tam magnam generis humani vel idololatriae condemnes, [lxxvii] vel Atheisimi: Alioqui manebunt profectò Sinae (de Priscis loquor) in possessione suae innocentiae, ejusque simul notitiae, quam natura ipsa et ratio, et rerum omnium ob oculos versantium ordo, varietas, et harmonia animis hominum agrestium etiam et Barbarorum inseruit; nec quisquam in re tanti momenti praesumendus est nocens, nisi constet ipsum à primaevâ illâ innocentîâ, et caelitùs indito lumine descivisse, et in barathrum impietatis ruisse praecipitem; cumque hoc inferri nequeat ex hodiernâ posteriorum depravatione, uti supra docuimus (quid enim frequentius quam ex bonis non jam dico atavis, sed etiam patribus malos nasci filios, et ex heroibus, uti dicitur, noxas) debet utique rei veritas ex ipsorummet monumentis vetustissimis potissimum peti, et indagari; maximè quando dictis respondent tam ea, quae ad virtutem et pietatem, quàm ea, quae ad scelera et impietatem spectant, planè et candidè pro priscae illius aetatis simplicitate litteris commendata, posteritati vel ad exemplum, vel ad cautionem sunt proposita. Sed necque hîc cum de Religione agitur, quaerimus, quid privati olim Philosophi ac sapientes de Deo senserint; nam et inter Aegyptios Trismegistus, et apud Graecos Socrates, Pythagoras, Plato, Epictetus; et apud Latinos, Varro, Tullius, Seneca aliique Philosophi de Deo multa rectè senserunt, atque scripserunt, tametsi gens tota, cujus et ipsi pars erant, gravissimorum errorum, necnon idololatriae tenebris jaceret involuta; quaerimus hîc igitur quid olim communiter senserint Reges ipsi, quid viri Principes ac Magistratus, quid secta eruditorum universa, et quae ab his regebatur Sinica gens, praesertim quando haec (instar unius propè familiae) iisdem legibus, habitu, ritibus, litteris, sic tota pendebat ab Imperio nutuque sui Principis et communis parentis, ac Magistratum, uti alia fortasse nulla uspiam terrarum.

Paragraphus sextus - Quod in veri Dei notitia probabiliter perseveraverint Sinae per aliquot saecula

Percurramus itaque, & oculis omnium exponamus avitae Sinarum Religionis initia, incrementa, & decrementa, ut de eâ iudicium ferat & sententiam Europaeus Lector. De primo quidem Fundatore *Fo hi*, jam satis, ut arbitror, liquet: de eo qui ordine tertius fuit *Hoam ti* dictus annales constanter referunt quod aedificaverit Templum (fortasse totius orbis primum) *Xam ti*, hoc [lxxviii] est, *Supremo Imperatori*. Sed ecce

sub hujus successore *Xao hao* initium jam aliquod invectae superstitionis, daemone proculdubio, quas ubique moliebatur, etiam hîc struente insidias, & concitante rebelles dynastas omnino novem, qui sacrificiorum ordinem perturbantes, inanes nescio quas superstitiones, & spirituum larvas & spectra invexerunt, quibus populum terrefacerent, & timore illo panico correptum, in societatem rebellionis pertraherent. Et hîc quidem initium aliquod fuisse ruinam minitantis Imperii fatentur interpretes: Sed videlicet occurrit protinus tanto malo *Chuen hio* proximè sequens Imperator, qui domitis rebellibus, sacrificiorum formam & ordinem, sublatis erroribus, restituit splendori pristino, praefectosque per Imperium instituit, qui cultum pristinae Religionis, cum omni nitore ac puritate ubique procurarent. De *Ti co* verò, qui successit, Imperatoris lectissima, sed sterili conjuge *Kiam-yven* refertur, quod cùm unà cum marito ardentè admodum supplicaret inter sacrificandum *Xam ti supremum Imperatorem* prolis obtinendae gratiâ, voti compos facta conceperit, & enixa deinde sit filium, cui *Heu-çie* nomen, ex cujus stirpe quadragesimâ per filios & nepotes propagatâ, prognatus fuit *Vu vam* conditor Imperatoriae familiae *Cheu*, quae ordine fuit tertia, coepitque rerum potiri pòst annos mille & trecentos, quam dictus *Heu çie* natus fuerat.

Quid nunc dicam de consecutis duobus Imperatoribus simul & Legislatoribus *Yao* & *Xun* in hodiernum usque diem, tam celebratis, & omnibus posteriorum temporum Principibus in exemplum rectè & piè vivendi regnandique propositis? De quibus agere hîc supersedemus, quod in libris *Confucii Memciique* (quos explanamus) crebra ipsorum mentio occurrat.

Quod si jam descendamus ad tres familias Principes (quae sex primorum gentis conditorum, necnon duorum Legislatorum aetatem proximè subsecutae sunt) *Hia*, *Xam* & *Cheu* dictae, quae quidem Familiae totius posteritatis perenne sunt desiderium, & quas omnes libri adeo semper & ubique depraedicarunt: eae cum constiterint Imperatoribus omnino 80. idque per annos 1975. videndum erit, an, & quo tempore, & sub quibus Principibus veri Numinis cultum ac notitiam amisisse, & in idololatriae, aut atheismi barathrum ruisse dicendi sint: etenim si verum est, quod gravissimus vir *Lin ô* dictus in libello supplici oblato *Ym Hoam ti* Imperatori ex Familiâ *Mim* octavo asserit: *Ante invectam cum idolo Foe ex India Superstitionem* (anni scilicet post Christum 65.) *nullum vanorum Deorum simulachrum, statuam nullam in Sinis extitisse*, alterutrum profecto fatendum erit, aut atheos fuisse tunc Sinas, aut certè notitiam veri Numinis etiam tum conservasse.

Non est hîc consilii mei in medium proferre, quae in libris Officiorum [lxxix] & Odarum referuntur, praecipuè verò in libro primi nominis, qui *Xu kim* inscribitur, quo trium dictarum familiarum & duorum Legislatorum *Yao* & *Xun* res gestae, monita, consilia, ordine suo ac temporum commemorantur, etsi carptim & mutilè, quippe cum vitio temporum & communi illo gravissimoque incendio multa sint desiderata: Sufficiat hîc dicere ex testimonio totius posteritatis, unam propè & eandem fuisse trium principum familiarum administrandi Imperii rationem ac formam (quoad ipsam, ut ita loquar, substantiam administrationis) quae fuit duorum *Yao* & *Xun* Legislatorum; nisi quod primae simplicitatem & synceritatem subrusticam, sic imitata fuerit secunda, ut decòre suo & venustate deterserit quodammodo primae rusticitatem; secundam vero primamque longè superaverit tertia Augusto suo splendore, magnificentiâ, rituum copiâ & varietate.

Quod autem primas semper dederint Religioni à Majoribus, & Legislatoribus traditae (de quâ hic praecipuè sermo est) sufficiat in medium proferre tertiae familiae Imperatoris secundi (cui *Chim vam* nomen) morientis testamentum, quod in libro *Xu kim*, eo ferè ordine, quo hîc à nobis, fusè refertur in eo capite, quod *Cu-mim* dicitur: *Hic igitur Princeps, qui religiosè semper observaverat Supremi Regis coeli*

voluntatem; tandem anno aetatis suae quinquagesimo; Imperii autem trigesimo septimo (qui fuit ante Christum 1077.) mense quarto, die decima sexta, in morbum inciderat lethalem: cumque intelligeret se morti proximum, primogenitum suum (Cam-vam postea dictum) haeredem Sceptri solemniter pro more declaraturus convocavit Imperii Primates omnes. Praestituta dies aderat; quare ne in re tanti momenti consuetis ritibus, vel tum, quoad posset, deesset, surrexit è strato Regio; manus et faciem lavit fulcipientibus languentem utrimque proceribus: Dein diademate et Regiâ togâ circumdatus, innixusque mensae Yo Ki dictae (quippe ex pretioso lapide constabat) circumfusos Optimates in hunc modum affatus est: Morbi mei vis invalescit, jubente coelo: Vereor ne incautum mors occupet: Placuit igitur ultimam meam declarare voluntatem. Scitis quo pacto Ven-vam Avus meus et Vu vam Pater, virtutum splendorem longè latèque protulerint: Nunc (succintioem Regis orationem explanat Cham Colaus Interpres his verbis) Ego parvulus successi Patri, et Avo; quamvis autem etiamnum rudis sim et ignorans (adeo submisso et modestè de se sentire ac loqui solebant Prisci illi Reges) non tamen me latet coeli mandatum (quo etiam nomine venit Imperium) non esse perpetuum, adeoque summè esse timendum: Cum timore igitur ac reverentiâ veneratus illud sum semper, et ei qua potui ratione sum obsecutus; nec ausus fui vel minimùm socordiae aut incuriae locum dare. Quod spectat ad Ven-vam et Vu-vam Regum magna documenta, qua veneratione coeli et indefessâ populi curâ continentur, [lxxx] ea cordi mihi semper fuère; nec ausus unquam fui perturbatè quidquam transgredi: Hoc scilicet modo potui amplificare familiae huius virtutes: Quo et perfeci, ut haberem propitium coeli ipsius cor, neque accideret ut hoc Imperium ex ulla sui parte labefactaretur. His aliisque tum ad filii institutionem, tum ad populi totius emolumentum sapienter dictis, dimisso procerum consessu aegrum corpus strato reposuit; et sequenti luce vivere desiit. Hactenus Xu kim. Observa hîc Lector, quod duo dumtaxat moriens hic Imperator filio esse cordi jusserit, Religionem, & amorem subditorum; ut qui intelligeret in duobus his velut cardinibus totius Imperii molem verti. Ex hoc uno saltem argui potest cujusmodi fuerit duarum praecedentium familiarum Religionis & observantiae studium per annos mille quingentos, usque ad tempora ipsius Yao Legislatoris. Quibus annis, si trecentos circiter adjunxeris, qui à Chim vam numerantur usque ad duodecimum familiae degenerem Imperatorem Yeu vam (qui ducentis ante natum Confucium annis imperitavit) non longè certè à majorum suorum institutis discessisse ex ipsorum annalibus convinci potest: Quod si quis attente & non praeoccupato mentis judicio, aut affectu, memoratos libros annalium Xu Kim, & Li ki libros rituum & officiorum, singulaque diligenter expenderit, inveniet profectò ubi merito suspiciat collaudetque singularem adeo divini Numinis providentiam, & prae caeteris ferè gentibus erga Sinicam favorem, ac beneficentiam. Quorsum enim apparatus toto ac tanti ad sacrificia ritè peragenda? Quid illa ex edicto Regio sollicitudo in alendis victimis ad sacrificia destinatis, per Imperii totius urbes & oppida? Quorsum praefecturae illae ad solos Religionis ritus ordinatae, regioque instructae censu? Quid sibi vult exactitudo tanta in rebus singulis eò spectantibus, sic ut existimarent haud suscipiendum esse à coeli Imperatore sacrificium, in quo praeter internum animi cultum, cultûs etiam externi pars aliqua desiderata fuisset: Quid? quod ipsae Reginae Bombyces alere vestesque sericas, & certi quidem coloris ad sacrificia contexere solebant? Quin & Imperatores suis ipsi manibus (credet hoc Europa?) arabant quotannis, & conserebant partem agri, seu horti Regii, ex quo meterent deinde frumentum ad liba, vinumque ex herbis & oryzâ confectum, deinde in sacrificiis ritè offerendum: qua quidem pietate quid esse potest illustrius? Quid magis Religiosum? Quid dicam de jejuniis per sua anni tempora, quid de 3. aut 7. dierum continentîâ conjugali praeviè observari solitâ,

quo puriores scilicet ad ritè sacrificandum accederent? Quò minus admiranda sunt alia, quod cum adirent Imperium, cum suscipienda esset expeditio, cum lustrandae Provinciae, cum publica urgeret calamitas, inundatio, sterilitas, terrae motus; cum tristior eclipsis & cometa appareret; ad haec in Kalendis primis cujusque anni, in solstitiis ac aequinoctiis nihil [lxxxii] prius agerent, nihil impensius, quàm ut supremum coelorum Imperatorem solemnibus votis & sacrificiis propitium sibi populoque redderent: ut autem clementiam ejusdem potentiùs publico edicto provocarent, & de delictis, si quae fortè commiserant, admoneri à suis postulabant, & laxatis, haud raro carceribus, si fortè inter vinctos innocentes aliqui detinerentur, publicam nozarum condonationem per Imperium indicebant, reservatis tamen delictis quibusdam atrocissimis.

Jam vero illa principum in deprecando coelo modestia animisque demissio, quâ se parvulos & infantulos coram supremâ majestate vocitabant: illa caritas quâ se reos agebant omnium quae fortè peccaverant subditi, sibique unis ultrò deposcebant ea supplicia, quae cunctis ab irato coelo timebantur: illa sollicitudo, ille angor, timor ac tremor in cultu & veneratione etiam privatâ, supremi Imperatoris, de quibus saepe in libris fit mentio, haec, inquam, omnia nonne declarant veram in eorum animis Religionem insedissee?

Quod si haec, quae modo attigimus; ab Imperatoribus virisque Principibus sic observata fuère quid putamus à subjectissimo iisdem populo factum fuisse: praesertim cum edicta Regia juberent, ut summi pariter insimique colerent supremum Imperatorem, reliquosque locorum praesides spiritus?

Quaero nunc igitur, si quis Aristotelem, aut alium quempiam Philosophum vidisset quotidie statis temporibus curvare genua venerabundum, adolere thus, prosterni toto corpore in solum, oculis manibusque identidem in coelum sublatis preces fundere, an huic suboriri potuisset ulla dubitatio, quin Philosophus ille Numen aliquod novisset, tametsi fortè in omnibus, quos scripsisset libris, nullam de Numine mentionem faceret? Quid si idem observasset quam simillima Religionis signa in natione, aut sectâ aliquâ, simulque & in ipso Principe totius nationis aut sectae? Quomodo igitur Chinam veterem auderet quis insimulare tam nefandae ignorantiae & impietatis, quando non audiret tantùm exempla ista tam rarae pietatis, totque ritus & sacrificia ibidem à regibus adhiberi solita, sed eadem in monumentis quoque librisque tam authenticis legeret, & quidem eo ipso tempore, quo maximè vigeabant, descripta? Si tu in aliâ orbis gente, si inter Assyrios, aut Aegyptios, in Galliâ apud Druidas, si in Hispaniae, aut Germaniae antiquissimis monumentis haec, aut his consimilia à Scriptoribus illorum temporum authenticis exarata invenisses, qualia de primis suis aetatibus habet China, quid obsecro, sentiret? Quid diceret? Quas ederes exclamationes ac plausus? Quibus encomiis res omnes singulasque istius aevi non celebraret? Quantam excitarer majorum tuorum tam piè de Deo sentientium admirationem, & commendationem apud [lxxxii] caeteras orbis nationes, nec immeritò certè excitarer? Quod igitur quisque in patriâ gente suâ tantis & tam meritis efferet laudibus, cur Sinarum genti, si fortè vetustiora rerum suarum prae omnibus gentibus monumenta posteritati reliquerit, invidere, & non potius id gloriae ipsorum vertes, & commendabis clementiam creatoris ergà Sinam adeò singularem atque propitiam?

Paragraphus septimus - Argumentis aliis atque aliis confirmatur veri Dei apud Sinas notitiam extitisse

Quoniam verò, quemadmodum crebra & gravia scelera & morum dissolutio viam tandem sternunt ad omnium scelerum maximum, Atheismum; ita virtus omnis & recte vivendi ratio, & pia populi administratio verae Religionis sunt indicia non obscura; videamus quid Prisca Sinarum aetas, tum verbo, tum exemplo praestiterit solo duce naturae lumine; quam utique naturam & ab origine sua bonam & rectam, & pietatis reliquarumque moralium virtutum praesidiis & adminiculis à coelo instructam fuisse semper docuerunt, quam quidem veterum opinionem Philosophicè demonstrat alter à *Confucio* Philosophus *Memcius*. Quamvis autem insita sint eadem virtutum semina omnibus gentibus à naturae authore Deo; ubi tamen vera deest Religio, ibi debilitari vehementer & opprimi ista semina & virtutem paenè omnem jacere necesse est; quas quidem virtutes in aliis multis nationibus defuisse mirandum non est, quando apud illas ipsa iam vitia religiosa erant ac sacra, eaque non tam vitabantur, quam colebantur, uti ait Lactantius. Etenim quis locus pudicitiae & honestati esse poterat, ubi connubia & adulteria Deorum, ubi nuda Venus, Cupidinesque, & Priapi celebrabantur? Quis pacis, amicitiae, fideique locus, ubi Mars, Bellona, & Mercurius pro Numinibus colebantur? Quis obedientiae, ubi Jupiter, qui pulso patre sibi Regno usurpavit, velut supremus Divùm atque hominum Rex adorabatur? Quis prudentiae, & naturali lumini & rationi locus, ubi rationis etiam expertia monstra, ut vituli, lupae, crocodili, serpentes, & quae in hortis nascuntur coepae & allia insano ritu celebrabantur?

Ubi obsecro, vel per umbram in totâ Sinarum antiquitate reperire est huiusmodi monstra, aut in terrâ ipsorum, aut etiam in coelo globoque suo astrifero? Ubi sexuum inter spiritus (quos incorporeos censent) disparitatem, connubia Deorum Dearumque [lxxxiii] & metamorphoses? Ubi simulachra, imagines aut statuae non dico animalium, sed vel hominum, vel spirituum quos religioso cultu China coluisset? An post invectam ex Indiâ idololatriam, nullam tota posteritas ex priscis idolis adjunxisset ad nova, si quidem in priscâ aetate extitissent? An tot Interpretes annalium adeo gravibus verbis ac stylo aculeato inveherentur in Imperatorem *Mim ti* qui idololatriam primus induxit, si ante eum illa pestis invaluisset in Imperio? An eum ipsum ipsis quoque tyrannis *Kie & Cheu* execrabiliorem ex hoc unico capite fuisse scriberent; si idolorum monstra jam antea publicis honoribus fuissent ad adorandum exposita? Aut ignorare potuissent, aut reticere, si quid antea extitisset simile, aut in priscis & authenticis librorum suorum monumentis, aut in Provinciis Urbibusque tanti Imperii?

Cum igitur nulla sciantur olim hic fuisse portenta communia cum aliis gentibus, quibuscum China commercium aeternum per leges etiam interdixerat, non est cur hîc expectes, aut fuisse existimes sacrificia sanguinolenta, aut turpia, qualia fuere Priapeia, Floralia, Sathurnalia, quibus sacer ille Senatus Populusque Romanus, & omnium gentium Dominator, juventutem suam depravari patiebatur; non victimas infantium quas Sathurno suo Latini, & Diis quoque alienis Judaei immolabant, non victimas hominum, quas pius Aeneas ille mortuorum manibus mittebat inferias, & hujus exemplo Romani deinde Imperatores ac Senatores, non ludi theatrorum in sanguine humano, nec alia huiusmodi, quae Lactantius copiosè commemorat, & explodit; à quibus omnibus adeò fuit semper aliena gens Sinarum, ut vel referri ea ab Europaeo, aequis auribus animisque minime sustineret.

Et de illis quidem aliarum gentium superstitionibus, deque ipsarum priscâ religione constat ex primis litterarum cujusque gentis monumentis ex Orpheo, inquam, & primis Poëtarum Hesiodo, Homero, & c. qui & ipsi (uti idem Lactantius ait) multò

ante natum Philosophiae nomen fuêrunt, & habiti sunt sapientes, & tamen tam inepta de Deo Deorumque generationibus figmenta & fabulas protulerunt; de Sinarum vero Priscâ Religione habemus qui scripserunt bis mille & amplius ante Christum annis, hoc est multò antequam Orpheus aliive Scriptores prodiissent in lucem?

Quemadmodum igitur supremo coeli Imperatori & spiritibus prisca Sinarum aetas nihil indecorum, aut turpe, nihil quod cum terrena contagione aut corporeâ visibilique substantiâ commune esset, tribuerunt, & è contrario quidquid esset cum rectâ ratione conjunctum, virtutem, inquam, providentiam, potentiam, scientiam, justitiam, clementiam tam fidenter attribuerunt; ita non aliis, quam supremâ majestate dignis honoribus & sacrificiis, non alio magis [lxxxiv] quam virtutum & recti animi cultu colendum tam verbis docuerunt, quàm factis & exemplis; ut nihil hic dicam de externo quoque apparatu, gravitate, modestiâ, continentiâ, abstinentiâ, decôre, & ornatu; sic tamen ut negarent omnem hunc cultum exteriorem placere coelo posse, quando cultu animi virtuteque internâ non esset imbutus.

Quid nunc dicam de obedientiâ Priscorum, & pietate ergà parentes suos ac majores, quam volebant pòst ipsa quoque fata perpetuari suo modo atque exercitari? & ut hoc exemplo discerent filii quo ergà progenitores superstites ferri debeant studio ac veneratione. Sic arbitrabantur serviendum sibi esse vitâ jam functis, uti servierant quondam vivis atque superstitibus: Hinc illa funeris, exequiarum, sarcophagi tumulique cura tam exquisita ad conservandas in perpetuum, si possent, auctorum vitae suae reliquias & memoriam? quid de luctu triennali patris & matris sic etiam, ut qui praecipuis muneribus in Imperio fungerentur, illico ab officio suscepto ad triennium sese abdicarent? Quid multa? tanta fuit erga vitâ functos maiores sollicitudo, cura tanta, diligentiaque, ut merito superstitionis arguendi viderentur, si quidem non constaret ex libris eorundem authenticis, haud alium sibi scopum ac finem habuisse propositum, quàm merae observantiae filialis, grataeque pietatis ac reverentiae adversus majores suos, etiam post fata non interrumpendae: tametsi fateamur successu temporum, seu verius tot sectarum & superstitionum idololatricarum in nonnullis vitiata fuisse priscorum primaevam institutionem.

Quid dicam de observantia ergà seniores & aetate provectoros, quos aded ipsemet Imperator, dum lustraret Imperium, non dedignabatur invisere & conquiri jubebat, & benè meritos titulis honorificis condecorabat, augebatque censu regio, si opus foret? Quid de clementia; & munifica illa commiseratione ergà pauperes, coecos, viduas, pupillos, claudos, & c. quibus sua olim erant attributa domicilia & census? quin usque in hodiernum diem in singulis urbibus & oppidis tanti Imperii ad certum numerum annonâ Regiâ sustentantur, etiam Tartaro dominante, quem sola pietatis hujus antiquitas deterruit ne, quod jam animo meditabatur pium hunc morem aboleret. Tametsi verò ergà criminum reos justitiae rigor servaretur, erat tamen etiam hîc suus clementiae locus, quatenus scilicet per tam vastum Imperium, ab nemine fas erat damnatum quempiam capitis, morti addici, nisi prius ab ipsomet Imperatore sententia fuisset approbata, ut nihil jam dicam de publica subinde noxarum condonatione, & carcerum relaxatione.

Jam vero de feminarum honestate, verecundia, cultuque & habitu corporis tam modesto quid dicam? Ad haec enim usque tempora quamvis [lxxxv] Priscis illis tam dissimilia, mos iste pervenit propè inviolatus legitimi quoque thori apud Priscos inviolabilitas, tametsi per abusum successu temporum vitiata. Praetereo nunc connubia ab omni ferè sanguinis propinquitate remota, viduarum ad secundas nuptias mortuo marito transire nefas putantium, continentiam ac fidem: leges amicitiae & hospitalitatis, aliorumque civilium officiorum ad mutuam concordiam conservandam, ubi solemne scilicet semper fuit illud: *Quid tibi non vis fieri, alteri non feceris.*

Et quoniam regis ad exemplum orbis Sinicus, vel maximè componitur, expendantur ea solummodò, quae de duobus Legislatores, & trium Principum familiarum conditoribus, infra referentur, ex Philosophorum Principibus *Confucio* & *Memcio*: tanta certè Regis *Yao* fuisse modestia & moderatio scribitur, ut cum ei essent opes amplissimae & suprema dignitas, non tamen animo efferretur, aut insolesceret, domo, victu, curru simplici & paupere, & ab omni specie luxûs, aut fastûs abhorrente, necnon veste vulgari (nisi cum sacrificandum foret) contentus, cujus virtutis haeres fuit *Xun* uti & Imperii, ad quod evectus fuit ab ipso *Yao*, nullâ filiorum, cùm tamen novem numeraret, sed solius virtutis habitâ ratione; uti rursus & hujus imitator fuit & haeres delectus is qui primae Familiae Fundator fuit *Yu* dictus. Sed & secundae Familiae Fundator *Chim tam* cum post septennalem famem se victimam coelo devoveret pro suis, & supplex exquireret ab ipso coelo num fortè à se suisque magistratibus peccatum fuisset in administratione Reipublicae, num ex munerum largitione corruptela quaepiam serpsisset, num detractiones & obmurmurationes audirentur, num in Palatiis & aedificiis, aut in ornatu habituque muliebri quidpiam esset immoderatum, aut indecorum, &c. nonne satis superque declaravit, quàm tunc fuerit cum omni honestate, virtute, moderatione, conjuncta administratio?

Quantâ vero innocentia, frugalitate, moderatione per annos mille ducentos & amplius gubernatum fuerit tantum Imperium testis erit sanè locuples *Ki çu* Princeps idemque patruus, ultimi è secundâ Familiâ, & decimi octavi Imperatoris *Cheu* dicti: Etenim cum videret is importari in Regiam res novas ac peregrinas non sine gemitu & vaticinantis instar: *Nunc primùm, inquit, paxilli producuntur eburnei, cyathique è cornu Rhinocerotis, habitus vestium simplicior breviorque commutatur in promissas & serico superbas & auro: displicent jam habitata majoribus nostris tecta, amplexu extruuntur tum turribus, iisque è lapide pretioso; & ne sic quidem explebitur humana cupiditas, cerno iam animo lapides immensi pretii aliaque id genus remotis è terris huc importari & simul cerno ruinam Imperii.* Sic ille. Consulat annales qui voluerit, & libros quos explanamus. Profectò vix quidpiam offendet, [lxxxvi] communi quidem usu vel autoritate publica stabilitum, quod à virtute, vel ratione alienum sit.

Quae cum ita sint, quandoquidem ex solâ virtute rectam Reipublicae administrationem petebat antiquitas Sinarum, quid mirabimur, si exemplo illo virtutis vicinos undique terris suis barbaros ita ad humanitatis leges suaviter induxerit, ut in eam amplissimi Imperii formam & magnitudinem à tot saeculis excreverit, vicinorumque etiam regnorum Principes ad clientelare, saepè etiam stipendiarium obsequium adduxerit: olim certè circa annum ante Christum 1100. advenerunt legati è Chochinchinâ, solâ famâ adducti, quod China haberet heroës sanctos, qui nõssent deprecari & obtinere à coelo foecunditatem, quorum adeo patrocinium imploraturi, & remedium sterilitatis, quâ miserandum in modum Chochinchina tunc laborabat, petituri advenerant. Quid mirabimur etiam, si hoc Imperium priscis illis temporibus adeò fuerit foelix & diuturnum, ut tres Familiae Principes diutius illud possederint & conservaverint, quam novemdecim deinde consecutae Familiae Imperiales simul sumptae, quae, quamvis aliqua à Priscis accepta & à nobis suprâ commemorata, conatae sunt revocare, tamen tot bellis, haeresibus, sectis, parricidiis magis magisque lapsu temporum increbrescentibus, nunquam ad pristinam illam innocentiam integritatemque, nisi per lucida quaedam intervalla, redivere.

Erit fortasse quispiam qui ex moribus sanè perditis aetatis hujus, in quâ praeter innumera vitia regnat fraus & simulatio, & si qua virtus relucet, non tam virtus quàm virtutis fucata quaedam species est, erit, inquam, fortasse qui ex praesenti aetate iudicium ferat & sententiam de Priscâ, sic existimans artem simulandae mentiendaeque Religionis jam tum viguisse, eaque usos Principes ac Magistratus ad

imperitam multitudinem foeliciùs in officio continendam; uti suprâ de doctrinâ aliâ exteriori seu populari, interiori alia, seu politicorum propria insinuatum est, atque adeo quidquid in hoc genere dixerunt vel fecerunt, solo studio publicae pacis & tranquillitatis conservandae, id dixisse aut fecisse.

Verùm, praeterquam quod duplicis hujus doctrinae ne vestigium quidem quis inveniet in libris Priscorum authenticis; huic certè opinioni ne dicam temeritati sic judicantium oppono ipsam posteriorum aetatum & litteratorum sententiam, qui unanimi sermone scriptoque nihil aequè depraedicant & extollunt, atque Priscorum temporum candorem, simplicitatem, sinceritatem, quam suis in temporibus maximè desiderari non sine gemitu profitentur. Certè qui *Confucium* aliosque authenticos, & primae autoritatis & vetustatis libros legerint, reperient nil frequentius inculcari, exaggerarique, quam ut exemplo Priscorum Regum omnia agantur cum veritate, [lxxxvii] & dicta omnia factaque ex intimo cordis semper proficiscantur: hinc illae à commentatoribus toties repetitae voces *Chim xe, Vu vam* id est, *Verum solidumque absque fuco & falsitate*. In omnibus igitur actionibus suis, verbisque & officiis, quae intercedunt Regem inter & subditos, parentes ac filios, fratres inter amicosque & conjuges sinceritatem ac fidem, omni exclusâ fallaciae umbrâ, integram illibatamque servari semper voluerint prisci, & in negotio Religionis gravissimo ficti fuerint subdolique politici? Adeoque solam ipsam Religionem assumpserint veluti medium fallax ad continendos in officio populos? Hoc certè nec atheopolitici novatores illi Familiae *Sum* Interpretes unquam concedent, qui tametsi monstrum inane quodpiam divinitatis suae politicae confixerint, tamen fundamentum omne suae Philosophiae, in veritate & soliditate (quam littera *Chim* expriment) constituere non dubitarunt; & quemadmodum omnia in universo, & ea quoque quae fortuito videntur, ex solida quapiam & praedominante virtute (qualiscumque demùm illa sit) regi conservarique contendunt, ita in administratione Reipublicae, & in ipso homine actiones omnes ac motus ab animi integritate & sinceritate minimè fucatâ proficisci volunt. Et verò si quod objicis, Interpretes dicerent, quo tandem, obsecro, fundamento innixi dicerent? quem tandem in priscis quinque doctrinarum Codicibus textum afferre possent ad id comprobandum? Et licet fortasse aliquem afferent quo diceretur Priscos & sanctos Reges ac sapientes suos Religionis praesidiis, Imperii populos sibi subjectos habuisse, an continuò inferre liceret Religionem inventum fuisse ipsorum ad continendum in officio populum? Ecquis nesciat veram Religionem inventum esse (si tamen ita loqui fas est) non humanum, sed divinum, quâ Respublicas & Imperia stabiliri oporteat, & conservari; nam, ut ait Trismegistus, Religio propter se & quia bona est & verax, amanda est & sequenda, non autem ut medium fallax ad Reipublicae conservationem; adeoquem rem veram & sanctam & à majoribus ipso propè diluvii tempore acceptam, Reges Prisci Sinarum assumpserunt ad publicum bonum & subditorum suorum incolumitatem & felicitatem. Quid enim? an primus Imperii conditor *Fo hi* abjectâ mox, quam à filiis seu nepotibus Noëmi acceperit, Religione, novam & fictitiam adinvenerit, quâ adhibito etiam fictitio nomine (quod victimam sonat) populum in officio & legibus contineret? Tota itaque Sinarum Prisca institutio & norma politica figmentum quoque fuerit & mera fallacia: quippe tota fallaci & inani nixa fundamento. Fictitia semper fuerit fides & obedientia subditorum adversus Principes suos, filiorumque adversus parentes ac majores. Quid ita? Nam cùm doceant ita à subditis serviendum Principi suo, quemadmodum Principes & [lxxxviii] populi serviunt supremo coelorum Imperatori, ita filios parentibus obedire oportere, uti obediendum est coelo; certè si Religionis cultus & observantia fictitia & subdola est, fides & observantia erga Reges & Principes, pietas erga parentes & majores fictitia quoque sit necesse est, adeoque tota totius antiquitatis in administrando populo basis & ratio

concidit. Frustra etiam imò insulsè & ineptè exprobrabant Imperii primates postremis duarum Principium familiarum tyrannis *Kie & Cheu* dum sacrificia supremo Imperatori & spiritibus fieri solita jam negligenter, frustrà, inquam, clientes fidelissimi toties, & cum certo fortunarum suarum, capitisque discrimine, exprobrabant ipsis perfidiam erga Numen supremum, comminati exitium à caelo jam irato, & scelera mox vindicaturò imminere, nisi quamprimum resipiscerent. Frustra denique de piis Regibus trium Principium familiarum refferetur, quod ne clam quidem, & privatim indecentiùs negligentiusve se gerere auderent in obsequiis, quae supremo Imperatori ritè deferebant.

Ecquis ergo iam credat, Priscos illos sapientes ac Reges tam improba impiaque simulatione subditis imposuisse; tam infami & execrando Religionis ac sanctitatis mendacio contaminare se voluisse? Tantam denique extitisse tam nefariae simulationis & impietatis concordiam, per tot aetates, & in tot hominibus ingenio, natura, conditione tam dissimilibus, & in tantis tot locorum temporumque intervallis? Profecto tametsi plane constaret huius aetatis hominibus, Maiores suos sic mentitos fuisse Religionem vitaeque probitatem; celarent hoc tamen studiose, ac tegerent; quin etiam mentiri non dubitarent ipsemet, ne forte maiores suos & tantae sanctitatis (ut aiunt) Reges ac Philosophos sua synceri candoris ac fidei & veritatis laude privarent. Semper igitur constabit argumentis nostris vis sua, semper inevitabile telum istud torquere poterimus, quo vel cogentur, supremi Numinis providentiam & religiosum eiusdem cultum cum Maioribus suis admittere, vel hos ab amentiae suspicionem (quod nunquam perficere poterunt) liberare, vel denique fateri se a sententiis & institutis Maiorum suorum degeneri turpique levitate & inconstantia discessisse.

[lxxxix] **Paragraphus octavus - Quo Nomine Prisci Sinae nuncuparunt Verum Deum. Examinatur nominis Ethymon et proprietates**

Verum alia nobis hîc superest quaestio discutienda; de nomine illa quidem, haudquamquam tamen sic, ut illae, quae vulgo dicuntur esse de nomine, contemnenda: Etenim si primis illis temporibus & diluvio proximis Sinae verum Numen cognoverunt, cognitumque adoraverunt (quod omnes opinor, jam facilè mihi concedent) ecquo tandem nomine, quo vocabulo, quibus litteris Numen illud supremum Prisci adoratores expresserunt? Certè si nulla unquam natio quantumvis barbara extitit, quae non aliquo nomine appellaret Numen, quod coluit, seu verum seu falsum (quot enim, teste Tullio, hominum linguae, tot nomina Deorum) quo pacto tandem gens Sinica tam civilis, & culta, & accurata caruerit, quo Deum, quem colebat, nuncuparet? Ea lingua, quae in divisione linguarum & gentium una fuit probabiliter ex illis septuaginta, quas matrices vocant, habuerit nomina & vocabula & litteras, quibus res omnes creatas, & herbarum vocabula, & naturas explicaret, & tamen eadem caruerit scilicet, isto nomine, quo creator universorum ac Dominus, quem natura tota proclamat existere, rite nuncuparetur? Nemo prudens, ut opinor, hoc suspicabitur: At quaeres ecquod tandem illud nomen fuerit, sive potestatis cuiusdam supremae aut perfectionis significativum, sive relationem denotans ad res creatas? Quamdiu enim viatores sumus, nomen quod essentiam divinam & ineffabilem, sicuti est, perfectè significet, scimus ab homine ne concipi, quidem posse, multò minùs signo quopiam exprimi.

Dico igitur apud Priscos Sinas, nomen illud, quo verum Deum nuncuparunt, fuisse *Xam ti*. Cujus nominis antiquitas eadem est, quae ipsarummet litterarum quarum rudimenta à *Fo hi* gentis Sinicae conditore posita, sub tertio vero *Hoam ti* Imperatore opera *çam kie* magis expressa & digesta in ordinem commemorantur: de

quo Imperatore refertur etiam quod Palatium seu Templum construxerit ipsi *Xam ti*, quod adeò factum fuerit annis circiter 600 ante natum Abrahamum, si modo annalibus & 70. Interpretum computo fidem habere placeat, multò ante scilicet, quam nomen $\theta\epsilon\acute{o}\varsigma$ ex quo *Dei* nomen mutuarunt, scriptum à quopiam inveniretur. Quod [xc] si malis vulgatum computum sequi, certè nominis illius *Xam ti* indubitata antiquitas ex Scriptore & Historiographo Regio petitur, qui circa tempora *Yu* (fuit hic conditor primae *Hia* Familiae) scripsit res gestas *Yao* & *Xun*, è quibus etsi multa perierunt (nam è 16. capitibus quibus constabant, desiderantur omninò undecim) constat tamen vel ex fragmentis ipsis, qua ratione *xun* Imperator (qui totus ad exemplum decessoris sui *Yao*, à quo fuerat electus, conformabat sese) sacrificaverit *xam ti* ac dein alio ritu inferiore sex spiritibus Principibus, ac denique montium fluminum, necnon rerum reliquarum praesidibus; quod item sacrificaverint *xam ti* sacrificio holocaustico *Chai* dicto, quo victima & res pretiosissimae cremabantur. Et hoc scriptum est à Regio illius temporis scriptore anno ante Christum circiter 2220. Quaere nunc, si placet, aliud in aliâ orbis gente monumentum vetustius aut magis authenticum: quaere, inquam, & assigna mihi aliud nomen, si potes, in tota Sinarum antiquitate, quo verum Deum (quem fateri debes proximis diluvio temporibus ubique agnitum fuisse) nuncupaverit prisca Sinarum aetas.

Quod si veram hujus nominis *Xam ti* Ethymologiam quaeris; littera & vocabulum *Ti* primaria & ordinariâ, quin & unicâ & propriâ significatione suâ idem est, quod Imperator, Moderator & Dominus, estque ipsissima vox ac littera quâ Sinae plerumque Imperatores suos ferè à principio in hodiernum usque diem compellant, tametsi inter 88. primos Imperii Principes tantum tredecim reperiantur qui hoc usi sunt nomine, cum caeteri usi sint nomine aut proprio quondam, aut *Vam* quod *Regem* sonat; donec deinde quartae *çin* Familiae Imperator *Xi hoam ti*, quod praesumeret se trium Imperii conditorum & Principum *Yao*, *Xun*; *Yu*, *Tam*, *Vu vam*, merita & virtutem superasse, primus instituit, ut nomini *Ti* praeponeretur *Hoam*, hoc est, *Magnus*, seu *Augustus Imperator*: quo titulo, omnes quotquot exinde secuti sunt Principes, appellati sunt. Altera porrò littera, quae, dum Deum significant, *Ti* litterae praeponitur, est *xam*, quod *supremum* significat, quo addito simpliciter ad nomen *Ti* nemo hactenus Imperatorum uti ausus est, quamvis alioquin inter eos, essent impiè superbi & longè insolentissimi. Hoc igitur nomine *Ti*, quod usurpabant terreni Principes, sicuti designabant dominium & potestatem suam super regna & populos sibi subjectos, ita per additum *Xam* supremam quamdam & rebus omnibus excelsiorem majestatem, potestatem, ac dominium in spiritus universos, in coelum & terram, in Imperia & Regna, Reges ac populos significaverunt, adeoque sicuti China in terris Monarchicum Regimen sub uno capite semper, & summâ quidem contentione sectata est; ita & in coelis Monarcham quemdam invisibilem dari credit, petitâ [xci] interim administrationis suae normâ ex caelorum terraeque, necnon temporum elementorumque aequabili ordine, quo unus item & supremus in terris suis visibilis Monarchia majestatem suam (quam velo etiam quodam subditorum oculis subducit) ad imitationem Numinis supremi & invisibilis Imperium suum moderaretur.

Sed, inquires, nonne etiam in textibus vetustissimis & maximè authenticis frequenter utuntur nomine *Tien*, hoc est, *coeli* eique attribuunt eadem, quae *Xam ti Supremo Imperatori*, ex gr. intelligentiam, voluntatem, providentiam, jus & Imperium, justitiam, pietatem, &c. planè sic est; nec inficior antiquissimum quoque esse & fortè coetaneum (ut sic loquar) vocibus *Xam ti*, nomen & vocabulum *Tien*, sive *coeli*: Sed si mihi concedis proximis diluvio temporibus Sinas extitisse, adeoque & veri Numinis notitiam, & consequenter nomen, quo verum Numen exprimerent, habere debuisse: Certè sive hoc nomen fuerit *Xam ti* sive etiam *Tien*, semper tamen concludetur, non

alium, quam verum Deum sub his nominibus cognovisse & significare voluisse: & reverà cum nihil ipsi in rerum naturâ vel pulchrius, vel augustius coelo conspicernt, ad haec cum in periculis praesertim, omnium ad se mortalium oculos & corda caelum provocet, an quisquam mirabitur, eos caeli Domino, caeli nomen tribuisse? Quanto magis si noveris usitatissimum ab omni aevo prae aliis nationibus loquendi Sinarum modum, qui assiduè Palatium pro Rege, urbem pro urbis Praefecto, Curiam pro Magistratu & pro patre familias domum ipsam nominare consueverunt: Quod quidem in aliis quoque nationibus locum habet & in sacris litteris & ab ipso Christo servatore nostro usurpatum est: quod ut clariùs tibi constet, consule obsecro libros veteres & classicos *Li Ki, Xu kim, Ye kim* aliosque: neque enim fieri poterit, ut ex illis non convincaris, quod spiritus montium ac fluminum urbiumque praesides agnoverit colueritque aetas prisca: & tamen hi ipsi spiritus in aliis quidem textibus diserte nominantur *spiritus montium fluminumque*, in aliis verò *flumina montesque*, spiritus verò tutelares urbium *Chim hoam*, id est, *muri & fossae* simpliciter nominantur: Si ergo rerum inferiorum praesides spiritus subinde significant per ea loca, quibus praesident, cur, cum coeli nomine utuntur, non concludes à fortiori coeli Dominum ac moderatorem intellexisse? his accedit non spernendum testimonium utriusque lexici majoris *çu guei*, & *Chim çu* tum vulgo dicti: ubi cum vocis *Tien* (sive *coeli*) multiplex usus & acceptiones afferantur, tum & hoc praeter alia discertè docetur, litteram *Tien*, cum caeli Dominum, & Gubernatorem indicare volueris, alia item voce *Ti* scilicet (id est) *Supremi Imperatoris* designari.

Enimverò si diceremus, Europaeum hominem, cum is fortè [xcii] agit de Romana Urbe, eamque vocat Apostolicam, Sanctam, Orbis Christiani dominam; ab ea item manare doctrinam orthodoxam, conferri Ecclesiasticas dignitates; aliaque hujusmodi; Si (inquam) diceremus, non aliâ de Urbe loqui quam eâ, quae oculis mulorum aequè ut hominum conspicua est; nonne profectò diceremus aliena loqui, & mente captum esse? Vel certè nos ipsi, si fortè negaremus, aliena loqui, ac de statu mentis discessisse videremur? Atqui non modo *Confucius*, sed Sinae passim omnes, neque olim tantum, sed etiam hac aetate nostrâ, *intelligens, pium, propitium* vocant caelum; *Parentis, Dominique* nomen ei tribuunt. Ad haec, lumen rectae rationis ab illo mortalibus infundi dicunt; ab illo descendere proborum praemia, poenasque improborum; ab illo descendere & legari Sapientes & Regnorum Magistros; coronas denique & imperia ab illo Principibus conferri & auferri transferrique. Quid? Quod sermonem quoque & sensus eidem metaphoricè adscribant. Itaque non desunt, qui, si iniquiùs secum agi putent, impiè indignabundi conquerantur, ergone coelum oculos non habet? Quibus nimirum videat à quo & quàm injustè laedantur, ut debitas injustè laedenti poenas infligat? Ad extremum eidem attribuunt cor, iram, commiserationem, laetitiam, amorem. Nunc igitur si non adscenderent ipsi multò altiùs, quàm quò corporeis oculis possunt pertingere, nonne meritò viderentur aliena loqui, dum mortuae isti machinae vitam, caecae mutaeque videndi & loquendi facultatem, quin & in Reges ipsos ac Regna jus atque Imperium merè gratis ridiculèque tribuerent?

Sinenses verò ubi de incorporeo caelo, corporeoque sermo est, verbis utuntur ac sentiis adeo diversis, ut haec ipsa discrimen ingens utriusque caeli non minus declarent, quàm cum Imperatoris sui aulam ab aulâ distinguunt, quoties modò à structura, elegantia firmitate, modò à potentia & aequitate commendant. Sic ubi Philosophus in libro *Chum yum* de perpetua & aequabili successione quatuor tempestatum anni; de Solis ac Lunae accessu recessuque & cursu tam imperturbato; de magnitudine coeli tegentis omnia, omniaque complexu suo foventis; de concursu hujus cum ipsa terrâ ad rerum productionem & conservationem; aliaque hujusmodi; utique nulli dubium esse potest, quin de corporeo conspicuoque caelo agat. At verò

ubi de illo agitur caelo, à quo mens omnis & ratio profluxit; ubi sermo est de mandato illo nutuque caeli & providentia, ex qua nos nullo non tempore pendere totos oporteat; ubi dicit hanc nobis pro regulâ nostrarum actionum esse oportere; hanc eludi fallive nequaquam posse: ab hac divitias & honores dispensari; ab hac unâ cum ipsa natura rationali, conferri dona divitiis potiora, prudentiam, fortitudinem, justitiam, pietatem; ab hac, quisquis opibus [xciii] cumulandis vacet impensiùs, infeliciter aberrare; ejusdem beneficio Magistratus & Imperia obvenire, atque haec ab unâ eademque Familiâ per multas aetates conservari; tunc profecto de invisibili illa & arcana majestate, quae caelis praesidet, omnino agere existimandum est.

Maneat itaque sua duabus illis vocibus *Xam ti* autoritas, & propria significatio sive brevitate gratia & more loquendi hic usitato per acceptionem tropicam cum sub nomine *coeli* compellet, sive propriis suis utatur vocibus *Xam ti* supremi, inquam, coelorum Imperatoris.

Et hoc quidem primum est & antiquissimum Sinarum nomen, quo audito gens haec concipit id, quo nihil majus & excellentius novit, estque in usu apud eam sectam, quae prae reliquis omnibus censetur melior, & conformior est cum naturali lege, & eatenus etiam cum Christianâ veritate, adeoque faciliorem hinc de vero Deo conceptum gignit. Quemadmodum verò est antiquissimum, ita & multis saeculis solum est ac supremum nomen Dei, cui solus Imperator tanquam filius adoptivus & vicarius in terris sacra faciebat. Ut ostenderet id se sentire de *Xam ti*, quod de se sui subditi sentiunt; scilicet supremum se & unicum esse Imperii sui Sinensis à Deo electum, uti Deus coelorum & terrae supremus & unus est à se Imperator: & hinc etiam fiebat ut sacrificaturus solemnibus ritu expedito ad omnes Imperii sui ditiones diplomate denuntiari juberet subditis diem tantae solemnitatis. Caeteris verò spiritibus sacra faciebant pro suo quisque gradu Principes & Magistratus, ut ostenderent spiritus illos comparatos cum *Xam ti* supremo Imperatore id esse, quod sunt Principes & Magistratus in terris suo cum Rege comparati: *Sic enim* (ut verbis utar Lactantii) *mundum regi à Deo dicimus* (& semper censuerunt Sinae) *ut à rectore Provinciam, cujus apparitores nemo socios esse in regendâ Provinciâ dixerit, quamvis illorum ministerio res agatur.*

Quandoquidem, igitur nomen illud *Xam ti* sit primum & non personale, uti *Sathurnus*, &c. sed appellativum uti *Numen*, aut *Deus*: adhaec cum ex ethymologiâ suâ nullam denotet imperfectionem, sed è contrario potestatem ac majestatem, & quidem supremam; possit autem ex sententia D. Thomae & omnium Theologorum verus Deus iis nominibus appellari, quae aliquam perfectionem denotant absque imperfectione; fidenter ac jure meritò affirmamus Priscos Sinas ipso illo nomine unicum & verum Numen cognovisse, significasse, coluisse, uti satis liquet ex tot saeculorum autoritate, tot etiam tamque authenticis librorum monumentis ac testimoniis, in quibus nihil prorsus (quod mirêre) reperias, quod illo nomine & supremâ majestate indignum sit, vel indecorum, aut à ratione alienum [xciv] in iis, quae referuntur, ejusdem attributis & proprietatibus; quamvis etiam ea non immerito desiderabis, quae tot in Europâ & Asiâ spiritu sanctiore afflati doctores, & lumine fidei Christianae collustrati, tam sublimiter Theologiceque scripserunt, & ad posteros transmiserunt.

Paragraphus nonus - Quod primaevam nominis *Xamti* significationem abolere nequeat adultera Novatorum interpretatio

Neque verò tam antiquae, tamque perspicuae significationi, & ethymologiae nominis hujus tot illustrati attributis ac proprietatibus, quae uni & soli Deo competunt,

derogare potest opinio perversa & interpretatio Novatorum post tot tandem saecula turpiter hallucinantium, sive isti jam fuerint de secta *Tao*, à quâ primum fuit vitiata nonnihil significatio, introductis variis ejusdem nominis in coelo Numinibus, quorum singulis in singula elementa independentem quamdam potestatem tribuere visi sunt; sive etiam fuerint duo tresve Imperatores uti *Yven çum* è familia *Tam* decimâ tertiâ, & è *Sum* Familiâ decimâ nonâ *Hoei çum*, qui nomen & titulum *xam ti*, seu supremæ potestatis & excellentiæ duobus hominibus attribuerunt *Lao kiun*, & *Cham y*, quorum prior coetaneus fuit *Confucio*, posterior sub quinta Familia *Han* floruit, uti suprâ fusius retulimus: Non magis igitur abusus impius derogare potuit usui legitimo, vimque tollere significativam Priscæ vocis Sinicæ, quàm tollere potuit vocabulo θεός sive *Deus* vim propriam significandi, facta à daemonibus aut hominibus ejusdem usurpatio; quemadmodum legitimi *Regis* nomen ac vim non tollit rebellis quispiam, qui vi & armis sibi eundem titulum ac nomen per nefas usurpaverit.

Multò certè minùs (quidquid contendant huius ætatis atheopolitici) tollere aut immutare potest propriam ac vetustissimam nominis *xam ti* vim & significationem, adeò spuria, atheopoliticorum quorundam interpretatio post 40. tandem saecula in lucem protracta, quâ supremum coeli Numen, ejusque attributa conantur eludere, omnia scilicet ad mutam & inanimem quamdam virtutem & naturalem rerum efficacitatem revocantes, & ita totius retro antiquitatis monumenta & sensum in suam ipsorum detorquentes sententiam.

[xcv] Liceat hic ergò pauca de multis afferre, quæ Novatores illi suis in commentationibus & in opera illo suo de natura operosius explicant. Ecquid enim obsecro fingi potest ineptius, quam dicere idcirco Imperatorem Sinarum solum sacrificare supremo Imperatori, quia cùm fit ipse *Tien çu*, id est, coeli filius (adoptivus scilicet, eò quod omnis potestas juxta illos à coelo sit) magis utique participat de puriori illa & defoecata virtute caeli & efficacitate; quare, dum coelo sacrificat, id agit scilicet, ut suus aër ille seu influxus purior per sympathiam quamdam connaturalem uniatur cum coelo, conservetur, & augeatur: & hinc etiam praemittuntur jejunia, & abstinentia, ut aërem curis fortè illecebrisque vitiosis, ceu nebulis quibusdam, obscuratum & inquinatum purificet, & ita revocato intrâ se regio illo & à caelis infuso recte dispositus ad sacrificandum accedat: & hanc etiam dicunt esse causam, quod primis illis saeculis fuerint Reges sancti, quod saecula aurea & tam opulenta sub duabus Principibus Familiis, quia illis temporibus sicuti aër, aërisque vigor ac virtus erat recentior, ita vividum erat, magisque vegetum, & abundans id omne, quod cum Priscis Regibus coelitus communicabatur; secùs ac usuvênit posterioribus saeculis, paulatim scilicet macrescente, & sterilescente dictâ coelorum virtute, vique efficiendi; uti, inquiunt, aqua in fonte suo pura est, at quò longiùs prolabitur, eò ex locis sordidis & limosis magis inficitur ipsa quoque, sordesque contrahit.

Alibi etiam dum explicant quo pacto coelum procreare dicatur Reges & Magistros, & Sanctos, affirmant id fieri per influxum caeli fortuitum, qui in hunc vel illum incidit. Quando vero in textibus refertur, quod caelum seu supremus coeli imperator annuat precibus & votis piorum Principum, id volunt ex eo fieri, quòd cùm animus Pius ac Religiosus hujusmodi Principum sit omninò unitus cum caelo ejusque influxu, ille ipse caelestis influxus, utique sympathicus, sponte suâ protinùs insinuat sese tam piis votis & desideriis, ex quo sperati deinde successus consequantur. Pari modò Interpres *Hu u fam* dum conatur explicare favorem illum singularem, quo supremus caeli Imperator imperitus est imperatricem *Kiam yven*, quando post preces & sacrificium unâ cum marito oblatum ipsi *Xam ti*, concepit filium, sic: inquam, 3400. post annis, quàm res illa contigisse scribitur *dum*, inquit, *Kiam yven toto mentis affectu sacrificabat Supremo Imperatori; quo tota mentis intentio & affectio ferebatur, eò*

mox etiam influxus quidam coelestis ferebatur: Quo verò hic ferebatur eò ipso virtus generativa quaedam confluit, atque sic acceptatum fuit eius votum atque sacrificium: Quod igitur filium conceperit & enixa sit, non adeò mirandum est.

Quàm absurdè verò philosophantur, seu veriùs nugantur de [xcvi] providentia Numinis, & aequâ vel meritorum, aut criminum retributione, quando scilicet prosperos successus rerum humanarum sic docent à caelo existere, ut totos adscribant aëri seu influxi cuiuspiam benigniori & foecundiori, qui in gratiam benemerentium explicet sese, dilatet atque diffundat; adversos autem eidem rursus aëri, sed iam restringenti sese, usibusque hominum tam male promeritorum quodammodo subtrahenti. Juvat audire quid de Imperatore *Vu ye* qui è secunda *xam* Familia fuit ordine 25. & impiè procax & blasphemus in coelum in venatione fulmine percussus interiit anno ante Christum 1195. Imperii sui anno quarto. Quid, inquam, dicant Familiae *Sum* Interpretes, quos explodit *Tim nan hu* & ipse Interpres. *Fulmen*, inquiunt, *est coeli quidam spiritus & exhalatio exardescens & violenta; quod igitur hominis aerae & spiritui violento & impio sic occurrerit, ut extinxerit impium Vu ye, utique res fuit consentanea rationi.* Rursus, ipsas hominis cogitationes pravas aut bonas quo pacto explicant? Cum quis, inquiunt, suscipit bonam, piame cogitationem, hoc ipsum dumtaxat est, quod libro odarum dicitur *Xam ti lin ju, Supremus Imperator appropinquat tibi & descendit ad te*, cùm pravam quis suscipit: Hoc est ipsum, *Ti chin nu Supremus Imperator graviter irascitur*, & nihil amplius. Atque ita suis illis commentis adulteris contendunt caeli Numen non aliud esse, quàm ipsum hominis animum. Hunc esse *xam ti*, hunc *coelum* esse, intrepide affirmantes. Ubi verò de animâ hominis agitur, quandocumque in textu dicitur, in morte corpus in terram redire, spiritum verò sursum ascendere, aut etiam, ubi priorum Regum animae memorantur *assistere Supremo coeli Imperatori*, ea utique de aërio illo intelligenda, qui mixtus coelo, fortuito impulsu huc illuc feratur, ac modo descendens, modo etiam ascendens, nuspiam stabilis perseveret.

Et haec pauca (quae de multis modo retulimus) quis sanae mentionis non explodat, & jure merito etiam non succenseat, quod homines alioquin docti, de virtutibus vitiisque, necnon administrandâ foeliciter Republicâ, tam praeclarè quandoque differentes, nescio quâ correpti dementiâ, totius antiquitatis tot tamque illustria circa supremum Numen, & Religionem relicta posteris monumenta, tam foedè & putidè corrumpant, & quidem non sine plausu, fastuque, quasi verò subtilitate ingenii sui invenerint modum explicandi omnia per illas suas aërias & inanimes caelorum efficacitates & nova chimaericae Philosophiae dogmata, 40. fermè ante saeculis incognita & ignorata, aut (ut ipsi quidem censent) oblivionis tenebris, ex diuturnitate temporum enatis, quasi consepulta. Eo prorsus modo, quo heterodoxi nova sua & pestifera dogmata autoritate sacrarum litterarum & Ecclesiae Doctorum confirmare, & ad suum sensum arbitriumque depravatum, velut totius antiquitatis reformatores pertrahere non erubescunt.

[xcvii] Et erit quispiam Europaeorum praeconum qui adulteris & impiè politicis interpretationibus malit mordicùs adhaerere, & in atheopoliticorum recentiorum tam pravè & putide de antiquitate totâ definientium ire sententiam, quàm paucis hisce relictis & proculcatis, sequi sanio rem mentem Interpretum & suscitare denuò aureae Sinensium aetatis pulcherrima ab authore naturae indita lumina, & revocare quadamtenus Priscorum minimè fucatam innocentiam, pietatem, ac Religionem? Praesertim cum apud hanc gentem (Si modo quis afferat animum minimè praeoccupatum, inventurus sit, tot tamque apposita adjumenta è priscis petita monumentis, quae viam pandant & quadamtenùs etiam complanent ad faciliorem cursum Evangelicae praedicationis?

Paragraphus decimus - Exemplo Apostoli Gentium & Patrum primitivae Ecclesiae, aliisque rationibus concluditur eodem, quo Prisci Sinenses, nomine verum Numen compellari posse

Porro quaecumque hactenus retulimus, ea potissimum fuêre quae permovere possunt primos Sinicae Missionis Fundatores, ut abjectis adulteris interpretum hujusmodi commentariis, nudae vestigiis antiquitatis insistant, & ad significandum Deum, quem annuntiaturi veniunt, nomine illo appellativo & antiquissimi idiomatis vocabulo *Xam ti* tot olim saeculis usitato & incorrupto tam in sermonibus suis, quàm scriptis libris utantur; quod ut fidenter & haudquaquam dubitanter fiat, praeterquàm, quod multorum annorum labor improbus ac studium in volvendis ac revolvendis veterum monumentis ac libris viam aperiat, praeterquam etiam quod gravissimorum virorum, & tantâ de re toties consultorum judicia & plurimorum rectè sentientium vota suffragiaque, imò etiam cohortationes atque impulsus minimè deerunt, tamen motivum longè efficacissimum fuerit imitarim re tanti ponderis & momenti Apostolum gentium, & imitatores Apostoli sanctos Patres atque Doctores; Conciliorum item, & Ecclesiae universalis praxim & methodum in annuntiando verò Numine apud omnes gentes: quippe eo ferè, & non alio ubique terrarum usi sunt nomine, quàm eo, quod apud singulas gentes invenêre, tametsi jam illud invenissent variae gentilitatis somniis, & figmentis innumeris per multa saecula corruptissimum, & quasi penitus obliteratum: Sic enim Ecclesia, & Apostoli, & Praecones Evangelici judicaverunt (nec in ullo Concilio ea de re [xcviii] fuit controversia) caeteris scilicet praefendum *Θεος* vel *Dei* nomen apud Graecos scilicet & Latinos, quia hoc audito gentiles illi, quos instituebant, in alicujus Numinis notitiam veniebant, quamvis iidem sub eo nomine aut caelum materiale, aut terram, aut elementa, aut planetas, aut homines scelestissimos, tum intelligerent, adeoque gravius ac turpius errarent, quam Sinae, qui nihil turpe aut indecorum affinxerunt isti nomini, nisi quando ad duos homines illud transtulerunt.

Quaeramus igitur ab iis, quos fortè metus & scrupuli sollicitant, qua tandem voce usus olim fuerit Augustinus aliique Patres orthodoxi, quando cum Manichaeis de Deo disputabant; an fortasse voce illâ, *Deus*, abstinebant Religiosi timidique, propterea quod scirent eis quibuscum disputabatur, corporeum quid, pro haeretico vocis usu ac depravatione, jam significare? Et ipsosmet Ecclesiae Principes atque Apostolos, quando olim Romanis & Graecis Deum annuntiaverunt, qua tandem voce censent fuisse usos? Illâ ipsâ voce *Deus*, inquit: At enim quid aliud vox illa significare poterat Ethnicis istius temporis, quam Numen aliquod Saturno, Jovi, Mercuriove simile? Quandoquidem de alio quopiam Numine plerique illorum, ne dicam, omnes, nihil unquam ne famâ quidem perceperant. Obnoxius ergo gignendis erroribus vocis istius erat usus? Minimè, inquit, sic namque voce illâ Sancti utebantur, ut partim affirmando quae naturae divinae competebant, partim etiam negando quae non competebant, quamvis imperitos ac rudes docerent, Deum quem annuntiabant, alium prorsus esse, & infinitis intervallis distantem ab iis, quos caeca gentilitas adorabat. Benè habet. At quid aliud in hâc Chinâ Primi praecones verbo scriptoque efficient? Quando *Xam ti* binas voces pronuntiabant, simul etiam & incorporeum esse, & aeternum, immensum, infinitum, perfectissimum, caeli terraeque Procreatorem ac Dominum disertissimè docebant. An fortasse *Θεος* sive *Deus* Athenis & Romae tuto pronuntiari à Paulo potuit, *Xam ti* verò in China sine periculo pronuntiari non poterit? Cum tamen nomen hoc & ad litteram, ex prima institutione sua hâc *Supremum Imperatorem*, & juxta Interpretes ethnicos *Tien chi chu çai*; id est, *caeli Dominum ac Gubernatorem* significet?

Quaero ulterius, si ab gravissimis Sinarum Doctoribus juridicè interrogatus Doctor Europaeus, quo tandem nomine usi olim fuerint in Europa Ethnica primi Praecones Evangelici, & an *Dei* nomen intactum incorruptumque semper perstiterit, nec applicatum fuerit aliquando mortalibus aut rei materiali, quid oportuit virum prudentem ad haec respondisse? An nomen *Dei* in Europa semper integrum inviolatumque perstitisse? Ecquis id audeat affirmare, & tamen hoc ipso semper usi primi in Europa Evangelii Praecones? [xcvix] Quaesiverit igitur deinde Sina rationem, quare in suo Imperio dubitet Europaeus uti nomine *Xam ti*, tametsi corruptum hoc invenerit, tum à sectariis *Lao kiun*, tum à spuriiis Interpretibus, qui mutae cuidam coelorum virtuti aërioque influxui illud nomen attribuerunt? Quam obsecro rationem afferre debet, aut potest Europaeus contra usum nominis *Xam ti*, quae ipsa ratio non militaverit similiter, & multò magis in Europâ contra nomen *Dei* multò crebriùs & diutiùs & turpiùs ibidem vitiatum & corruptum, quàm fuerit hîc nomen *Xam ti*.

At, inquires, cura saltem ista & metus deterrere debet praeconem Europaeum ab usu nominis *Xam ti*, quòd hoc pacto cum litteratorum sectâ convenire in multis videatur lex Christiana, & ita ipsorum ad fidem conversio retardanda sit: At si hoc argumentum urget, militat idem etiam pro modò dictis, nec debeant Apostoli aliique Praecones olim *Θεος* & *Dei* nomine uti ob eandem rationem praecipuè cum alia suppeterent nomina ab ipso Deo instituta ut *Eloe*, *Adonai*, *Jehova*, nec Christianis qui inter Mahometanos versantur cum Persicè aut Turcicè loquuntur, licitum foret nominare *Halla*, nec cum Hebraicè loquuntur Hebraïcis uti nominibus, ne cum Mahometanis, aut Judaeis convenire censeantur. Non igitur, ut una secta ab alia differat, singula utriusque, vel dogmata, vel nomina differre necesse est; quaedam sunt legi Christianae cum Judaïca & Mahometana, & cum litteratorum secta communia, uti hoc; esse supremam aliquam mentem omnia gubernantem, parentes honorandos & illud, *Quod tibi non vis fieri, alteri non feceris*, &c. Imò vero quo plura nobis erunt cum litteratis communia, eo facilior eisdem erit ad optatam conversionem via. Ecquis obsecro Hieronymum carpat quod scripserit Christianam Religionem esse Stoïcae disciplinae quàm simillimam (ex quâ adeo disciplinâ non pauci ad Christianam transierunt, eamque deinde scriptis suis & sanguine defenderunt) quis arguat Augustinum dum scribit se initium Evangelii D. Joannis, *In principio erat Verbum*, apud Philosophos Platonicos invenisse? Quis Lactantium damnet, qui toto opere suo contra gentes Ethnicorum autoritatibus utitur, & postquam recensuit, quae dogmata Religionis nostrae à variis quoque Philosophis tradita fuerint, tandem concludit: *Totam igitur veritatem et omne divinae Religionis arcanum Philosophi attigère.*

Quod si lex gratiae naturae legem adeò non tollit, ut etiam perficiat, cur pulcherrima naturae lumina, quae in Priscorum monumentis reperire est, non licebit afferre, quando etiam sacri Scriptorum & Patrum illa ipsa, quae Deo revelante cognovimus, quaeque remotissima sunt ab humano intellectu, tamen conati sunt testimoniis, & autoritatibus Ethnicorum magis ac magis confirmare ex. gr. Sybillarum [c] vaticiniis, effato Trismegisti *Monas genuit monadem*, Serapidis simulachro, quo adumbratam fuisse docent SS. Trinitatem? Non est igitur quod scandalum passivum, aut parvulorum, aut error aliorum pravè interpretantium, aut abusus lapsu temporum invecti deterrerent fidei Praeconem ab usu nominis antiquissimi *Xam ti*.

Paragraphus Undecimus - Ostenditur non usque quaque standum auctoritati Interpretum Neotericum, sed nudo textui, quoad fieri potest insistendum

Sed inquires, numquid Europaeum Praeconem deterrere non debeat auctoritas tot Interpretum, qui authenticos Sinarum veterum libros interpretati sunt, & novum Philosophiae genus cuderunt, auctoritate Imperatorum confirmatum & omnium encomiis hodieque celebratum? At certè omnes isti Interpretes, licet alii quingentis, alii verò trecentis circiter abhinc annis prodierunt quoniam tamen à condita Monarchiâ quater mille anni & post ipsum Imperii communem Magistrum *Confucium* 1700. circiter anni intercesserunt, Neoterici merito censendi sunt, & post tot monstra sectarum idololatricarum, tot bella, rebelliones, parricidia & Imperii vicissitudines, quae (ipsismet fatentibus) cursum & splendorem litterarum, & doctrinae veterum per decem & amplius saecula interruperunt, tandem ipsi prodierunt scilicet cum novis suis & chymericis commentis, adeoque ab Europaeo praecone merito suspecti censendi sunt. At numquid etiam defuturos existimamus ex Sinicae gentis litteratis, qui nos temeritatis ac superbiae insimulent qui, exteri homines cum simus, neglectis suorum lucubrationibus & commentis, per nos ipsi reconditos Priscorum sensus, & arcana quaeque velimus assequi: iamque adeò eos, à quibus discere nos oportebat, erroris arguere quodammodo & docere? At enim si Latinis Graecisve litteris dare operam vellent ipsi, Magistros eorum nos agere vel in China posse; Sinicas vero litteras à Sinis utique tradi oportere, & quidquid in hisce dubii latet obscurive, à Sinis explanari. Cur ergò nos uti falsas & adulteras repudiemus interpretationes eas, quibus Patrum suorum monumenta legitimi filii conati sint illustrare? Ea verò quae nos ipsi excogitavimus homines alieni ignotique, & Oceanum litterarum Sinicarum tam serò ingressi, doctrinae ipsorum tanto iam tempore totoque Imperio tam acceptae, non minus temerè, quam arroganter anteponamus? At certè si in Europam [ci] fortè migrarent ipsi sacrorum voluminum perdiscendorum causâ nequaquam sic esse acturos: certum quippe sibi esse, nostrâ Europaeorum hominum expositione, maxime quidem eorum, qui sanctitate doctrinâque floruisent, stare & acquiescere; memores in Europam se venisse discendi gratia, non autem docendi.

Quam speciosa oratio! Et si primam eius frontem contemplemur, quàm consentanea rationi, quàmque plena aequitatis! Quo etiam minus mirandum, si ex Europaeis hominibus extiterint nonnulli, quibus illâ persuasum fuerit. Hoc ergo controversiae totius fundamentum est: Hinc scrupuli curaeque omnes, quibus angi se fatentur: Quos ego scrupulos priusquam ex animis eorum coner evellere, percontari ab eis id velim: Putent ne probè se nosse Sapientes illos & eruditos Viros, quorum sentiis & interpretationi stare nos oporteat? Profligatae perditaeque vitae sunt homines, qui fucatâ quadam specie fidei, integritatis, & aequitatis contenti, & mendacio virtutis potius quàm ipsâ virtute, avaritiâ interim & ambitione, dolis ac rapinis, aliisque sexcentis vitiis cumulatum cor habent: homines sunt Deus quorum venter est, qui caeno vitiorum suorum, turpissimaeque libidinis immersi, nullas non impuritates suspiciunt; & quamvis infra quadrupedes abjecti jaceant, superbiâ tamen insolentiâque super astra se tollunt, Magistros Orbis, & hominum sapientissimos se esse rati: Cumque lucem illam Priscæ veritatis oculis vitiatæ mentis suae intueri non possint, & ut possint, tamen nolint, tenebris suis scilicet & erroribus obnubilant involvuntque omnia; adeoque & secum ipsi, & multò magis inter se mutuò dissentiant ac pugnant. Atque ita, quae docta & religiosa antiquitas supremo cuidam Spiritui Caelorum Domino & Moderatori piè sapienterque tribuebat; ipsi non minùs impiè quàm stolidè tribui volunt suo nescio cui *Tai kie, li & Ki, Yn, et Yam* fortuitis scilicet influxibus, aliisque non tamen rerum quàm litterarum vocumque monstris, quarum

significata confinxerunt ipsi, erroribus quidem suis, & atheismo accomodata; sed profecto ab omni specie veri, necnon à mente Majorum suorum tam aliena, ut existimem, Priscis illis Sapientibus nec per somnium quidem tam ridicula depravatae posteritatis suae figmenta & somnia in mentem aliquando venire potuisse.

Et quispiam erit, qui hominibus hujusmodi tribuendum aliquid esse putet? Qui, fidem dari oportere, qui stare nos velit eorum sententiis & interpretatione? At, inquit, si eos in Europa nostrâ versari contingeret, & de Germano sensu Bibliorum dubium aliquod aut controversiam suboriri; utrique starent ipsi, non suâ, sed nostrâ Europaeorum hominum, maximè quidem Sanctorum Patrum sententia & interpretatione: cur ergò nos vicissim, qui in China versamur, non audiamus & sequamur ipsos.

[cii] Itane verò? Lucis & tenebrarum, fidei perfidiaeque, veritatis ac mendacii par jus, parem esse rationem contendas? Audirent Europaeos ipsi. Quidni audirent? Discipuli Magistros; Doctos indocti, Philosophos ii, qui nec rudimenta quidem Philosophiae norunt; Gentiles & Athei Christianos; improbi Sanctos; ficti ac mendaces eos, quibus nihil tam cordi esse solet, quàm veritas & fides; densissimis ignorantiae suae tenebris involuti, eos, qui à Sole iustitiae illustrati Solis instar refulgent in perpetuas aeternitates; denique, ut verbo complectar omnia, Athei Sinae Sanctos Europaeos. Ubinam, vel in Sinis, vel usquam terrarum, illa quae in Orbe Christiano tantoperè semper viguit sententiarum animorumque concordia? Ubi illa tam constans, & ab ipsis mundi exordiis tam immutata Sanctorum Philosophia, sapientiaque verè caelestis, lumini rectae rationis adeo conformis? Ubi denique doctrina illa tam illustri tot Magistrorum sanctitate, tot Sanctorum Martyrum constantiâ, tot item prodigiis, & tam praesenti ope Supremi Numinis, ac tot coeli terraeque testimoniis confirmata? Haudquaquam igitur aequa postulatio videri potest, ut eos audiamus & sequamur Europaei in China, qui in Europa si degant audite vicissim nos velint ac sequi.

Ergòne, inquit, floccifaciamus Interpretes omninò omnes? Neque eò sanè nos provehi necesse erit. Etenim quosnam dicemus esse primos omnium, primaeque auctoritatis Interpretes, & quos adeo potissimum sequi non oporteat? Nonne (siquidem agamus de *Confucii* libris) doctissimus ille *çemcius* Interpres censi in primis poterit, quando is Magistri sui librum *Ta hio* explanavit? Nonne item nomen hoc tribui potest *çu su* scriptori acutissimo, quando is *Avi* sui *Confucii* praecipuum hoc opus de medio constanter tenendo est interpretatus? Nonne similiter alii discipulorum, Interpretes quoque censendi erunt, quando libros *Lun yu* commentariis suis illustrarunt? Quid? Quod & ipse *Confucius*, atque *Memcius* Interpres vocari poterunt, utpote quorum haec praecipua laus fuit, quod Priscorum libros cum fide interpretati sunt. At enim; tam horum, quàm illorum Commentarii vim textûs & auctoritatem deinde obtinuerunt. Utique obtinuerunt. Sed an idcirco Interpretes esse desierunt? Porrò hos Interpretes adeo non parvi pendimus, ut vehementer etiam veneremur, & ne latum quidem unguem ab eorundem sententiâ discedamus. Sed erit hic fortassè qui rursus quaerat: Priscos illos Interpretes vestros ecquis exponit vobis? Ab hoc ego vicissim percunctor: novos illos Interpretes tuos (ne dicam vitiatores) ecquis exponit tibi? Num alii rursùs Interpretes, aliique? Non opinor. Sicut ergo tu tuos per te ipse, ita & nos nostros intelligere conamur per nos ipsi.

Sed ne quis existimet, oportere nos abjicere prorsus Interpretes [ciii] omnes posteriorum temporum, extant sanè praecipui nominis & dignitatis Doctores *Cham kiu Chim*, *Kieu kium xan*, *Cham tum ço*, aliique, qui, cum susceperint explanandum Priscorum textum, utique non possunt, neque verò audent, rem luce meridianâ clariorem non candidè simpliciterque exponere, esto, sint illi Atheismi Principis &

imbuti, & quid obstat nos ipsorum etiam testimonia afferre, tametsi alibi sibi contradicant, & pravas etiam subinde permisceant opiniones, cum videamus & gentium Apostolum, & primos Ecclesiae Patres, vanorum Poëtarum, Sybillarum, & aliorum Ethnicorum monumentis, & testimoniis usos, & quodammodo è luto ipsorum & sordibus gemmas, aut è tenebris lucida quaedam intervalla, seu scintillas intermicantes ab authore naturae, mentibus hominum insitas collegisse, ut ad primaevam aeterni luminis cognitionem gentes adducerent. Verumtamen esto, floccifaciamus omnes & maximè modernos Interpretes: Profecto non aliud faciemus, quàm quod exemplo suo primi Patres, & consilio suo Christiani Doctores, ac Sinae, faciendum esse docuerunt: Quod si horum sententiae, & auctoritati nondum acquiescas, vide quid dicam: Quod sanctissimi quique Viri fecissent, si contigisset eos in has Regiones venire propagandae Religionis causa, hoc ipsum & nos faciemus; ubi neglectis Interpretibus atheis, uni Priscorum textui, sententiaeque saniorum Interpretum adhaerebimus.

Declarare rem juvat: ejus autem declarandae gratiâ liceat nobis paulisper sacra cum profanis conferre. Faciamus ergò (liberae sunt enim cogitationes) Divos Ambrosium & Augustinum, Basilium quoque & Chrysostomum profectos olim fuisse in Judaeam, vel Aegyptum, & eo quidem consilio profectos, ut Hebraeis fidem in Christum, uti verum Messiam & Salvatorem Mundi, persuaderent: Patres autem illos ivisse quidem litteris suis, Graecis, inquam & Latinis praeclarè excultos; sed Hebraicae linguae prorsus ignaros: Faciamus item solâ Hebraeorum linguâ, quidquid sacri & divini est, contineri. Quid existimamus viros illos, qui non minus prudentiâ quàm sanctitate vitae conspicui erant, fuisse facturos? An fortè desperato successu mox eo, unde venerant, reversuros? At enim tam insignis levitas & inconstantia cadere non poterat in viros tantos. An ergò Rabbinos Judaeorum, & Legisperitos de germano sensu textûs Hebraïci fuisse consulturos, & quidquid hi vel affirmassent, vel negassent pro vero habituros? Dicit hoc profectò non potest. Quid enim? Ignorabant fortassè Sapientes viri illi, perfidos homines & in errore suo tam obstinatos, ad haec superbos, & contemptores Christianae Religionis interpretaturos omnia in sententiam suam; vim quoque facturos esse textui, & dolis atque mendaciis, quando aliter non possent, errori suo consulturos? Satius enim verò [ciii] fuerat nunquam suspicere certamen ejusmodi, quàm pro arbitrio & voluntate perfidorum hostium haudquaquam auspicatò suscipete. Quid enim aliud hoc erat, quàm se pariter, Christumque ipsum, & sanctissimam Religionem nostram ludibrio adversariorum exponere? Quid, inquam, aliud agere poterant, si Judaeos ipsos in errore suo obfirmare voluissent, quam hac de adventu Messiae controversiâ illis uti magistris interpretibus sacrarum Paginarum? Quid hic igitur factum est opus, dicit aliquis? Quid consilii tu ipse nobis suggeres? Non aliud ecquidem quàm, quod hîc suggeret cuivis prudenti res ipsa & ratio; quamque adeo Viri illi Sapientes ac Sancti procul dubio cepissent, si illorum temporibus casus ejusmodi incidisset: Hoc nimirum, ut quando Christi causâ patriam relinquere, tranate maria, vitam mille periculis objicere non dubitarunt, non recusent in ejusdem Christi gratiam Hebraïcae linguae, litterisque perdiscendis operam dare, & quamvis necesse fuerit cum Sancto Hieronymo in solitudinem quamdam abdi, ibique per annos tres quatuorve studiis haudquamquam jucundis operam dare, alacri tamen fortique animo id praestent, maximâ rei utilitate simul ac necessitate semper ante oculos positâ.

Ubi verò linguae peritiam assecuti fuerint, tum ipsi per se textus Hebraïcos expendere aggrediantur, & sacras illas Paginas indubitatae veritatis Magistras nocturnâ versare manu, versare diuturnâ: In quibus si quid obscuri dubiive adhuc offenderint, non dubitent Hebraeos ipsos consulere; eos potissimum qui Christianis sacris iam sint initiati, vel, si horum nulla sit copia, tum eos in primis audiant, qui

vitae integritate caeteros videantur antecellere, & à mendaciis fallaciisque magis esse alieni; alios verò, quos perversos obstinatosque esse constet, quamvis docti sint; & maxima autoritate apud suos polleant, nihil tamen morentur, nequaquam audiant. Ubi autem de verò germanoque sensu textûs Hebraïci tandem ipsis constiterit, in arenam descendant cum Rabbinis ipsis congregiantur, fallaces & aberrantes eorumdem sententias & interpretationes refellant, ac denique ex illustrioribus Prophetarum testimoniis Humanae Redemptionis opus jam perfectum fuisse animosè demonstrent. Quaero hîc igitur à candido Lectore, num quae alia, praeter hanc unam, suppeteret via Hebraeis Christum annunciandi? Num quod aliud consilium supra memorati Doctores capessere potuissent? Hieronymus certè quidem magnum illud Orbis Christiani lumen, non aliam viam tenuit; quo autem operae suae pretio, quo successu laboris & fructu, jam terrae omnes, omniaque saecula testantur.

Perdiscere ergo litteras ac linguam Hebraïcam Hieronymus dalmata quondam potuit; & deinde obstinatam gentem domesticis [cv] oraculis ac testimoniis convincere: Sinarum verò litteras & linguam tam arduo in loco positam esse arbitrabimur, aut tam contractam esse divinae erga nos munificentiae manum hoc tempore, ut nullus ex Evangelicis Praeconibus ad earum peritiam similiter queat pervenire? At profectò non ita rem habere, sed horum quoque conatibus afflare Spiritum Domini, spiritum, inquam, illum, qui replevit olim, hodieque replet Orbem terrarum, vel inde potest intelligi, quod ex Europaeis Sinicae vineae cultoribus extiterint aliqui tantam assecuti peritiam difficillimi idiomatis, tantam item litterarum, quamvis infinito propè sint numero, ut, nisi eos os oculique Europaei prodidissent, perspicaciores quosque Sinensium, Sinenses esse crediti, fallere potuissent. Cur ergo qui tantum facultatis nati sint, & tam praesentem Numinis opem sentiant non patiamur aliquid moliri per se, per se adire fontes ipsos Sapientiae Sinicae, relictis scilicet posteriorum Interpretum rivulis, seu lacunis potiùs haudquam sinceris & puris, sed plerumque vel idololatriâ, vel atheismo vitiatis?

Certè gravissimorum Doctorum Sinensium, Pauli, inquam, Michaëlis, Leonis, Philippi, Matthaei, Lucae, aliorumque, uniformis & constans haec fuit sententia: Nullam Civium suorum, qui Priscos libros commentati sunt, ab Evangelii Praeconibus habendam rationem; sed uni Priscorum textui esse inhaerendum; de hoc uno laborandum, in quo, si quae minùs clara offenderint, sperari posse haud defuturos ex Sinis ipsis, etiam non Christianis, Viros primae eruditionis & autoritatis, qui difficiliores locos cum fide nobis explanent. Intelligebant nimirùm homines prudentissimi evenire posse (jamque adèd in patria sua usuvenire fatebantur, ac deplorabant) ut non tantum nobile & imperitum vulgus à Priscâ veritate rectâque Majorum doctrinâ quandoque aberret; sed illi quoque ad quos cura tuendae veritatis ac sanae doctrinae spectat vel maximè, per insignam praevaricationem vitient ipsimet, ac depravent, pervertantque omnia. Quo quidem casu, quid obsecro stultius sit, quid ita magis perniciosum, quàm eos audire, qui tamen imperitis incautisque maximè videntur audiendi; & iis fidem praebere, qui fide dignissimi putantur, cum reverà sint fide indignissimi?

De quo si quis etiamnum fortè dubitet, eat is sanè in Regiones illas, quae in Haereticorum potestate sunt; accipiat avidis auribus doctrinam eorum, qui ibidem pro officio suo & publicâ cum autoritate Sacras litteras interpretantur, & audiuntur incredibili cum studio & plausu à summis pariter infimisque: Turcicas item, si lubet, ditiones petat, & quandoquidem suis cuiusque gentis Magistris & Interpretibus fides haberi debet, audiat venerabundus Mahometanae sectae Magistros, quando hi Testamentum vetus exponunt; [cvi] verumtamen ecquod operae suae pretium, qui viam hanc teneat, facturum arbitramur? Quem tandem fructum relaturum esse laboris

sui? Ut homines ab erroribus suis ad Evangelicam veritatem traducat? Non aliud profectò, quàm ut obfirmatiores in erroribus suis veritatis hostes relinquat: atque utinam non ipsemet imbutus perniciosis Mahometismi principiis vel dogmatis haereticorum, & si in Chinam quoque venisse contigerit, Atheismi, & Idololatriae toxico afflatus ad suos revertatur!

Ex quibus omnibus aequus rerum Judex constituat, ecquod tandem Viri prudentis officium sit, maximè quidem illius, qui Legis Evangelicae promulgandae causâ in remotiores terras proficiscatur: nimirum, ubi is pervenit in eam Regionem, cujus incolas aggregare Christo desiderat; si fortè gens ista monumenta quaedam litterarum & sapientiae habeat à Majoribus suis accepta, non illa praecipiti coecove judicio, vel damnet illicò, vel illicò probet: sed neque eos qui Priscos gentis libros interpretati fuerint, sive alienigenae sint, sive indigenae, temerè condemnet, approbetve. Vitatis extremis mediam prudens insistat viam: atque adeò implorata ope supremi Numinis, primùm quidem dat operam, ut linguam gentis ac litteras accuratè perdiscat: tum deinde libros quos illic in majori pretio esse cognoverit, necnon interpretationes librorum pervolvat assiduè, & iterum iterumque examinet atque expendat; studiosissimè interim explorans, an constet sibi prisci textûs sinceritas atque veritas, an è contrario vitata sit posteriorum vel negligentia, vel etiam pravitatem: Rursus an ii, qui Interpretes hîc agunt, constanter insistant Majorum vestigiis, an verò doctrinam illorum depravent, ac detorqueant ad errores suos, vel certè Principis sui, cui, quamvis depravato, adulari velint, atque ita, autoritate sapientiaque Priscorum, insaniae tum suae, tum alienae, morumque corruptelae, patrocinentur: videat denique, an una mens & doctrina sit omnium, an contra inter se, secumque ipsi dissentiant ac pugnent.

In hunc modum probè cognitis perspectisque omnibus, si quidem dictis monumentis ac libris nihil solidi verive contineri intelligit, utique non attingat illa, neque adeò mentionem eorum faciat: At verò si Prisci gentis Reges, ut Magistri, naturâ quoque duce ac Magistrâ, multa sunt assecuti, quae adeò non adversentur Evangelicae luci ac veritati, ut etiam prosint ac faveant, & crepusculi matutini instar viam Soli justitiae pandere videantur; nequaquam profectò (si me quidem audiant) aspernabuntur illa Praecones Evangelicae legis: sed utentur iis assiduè; adeoque cum nativo patriae doctrinae succo (qui hoc ipso quod patrius est, civium palato natus est placere) peregrinam doctrinae caelestis ambrosiam teneris Neophytorum mentibus instillabunt.

[cvii] Paragraphus Duodecimus - De Lege Divina Librum edit in lucem P. Matthaeus Riccius; quo successu et fructu

His igitur omnibus maturè coram Deo perpensis, post laborem maximè constantem & improbum, post lucubrationes diurnas nocturnasque, post repetita cum tot praecipui nominis litteratis per 20. ferè annos colloquia & disputationes, post severa librorum tum veterum, tum recentiorum examina, tandem novus ille advena ex occidente, novus ille doctrinae novae simul & antiquae annuntiator Matthaeus Riccius in publicam orbis Sinici lucem protulit opus de Christianâ Religione duobus constans voluminibus, cui titulus: *Tien hio xey*, id est, *caelestis Doctrinae vera ratio*, editumque typis fuit in ipsâ Imperii aulâ imperantis *Van lie* anno 31. qui fuit periodi, seu cycli Sinici septuagesimi secundi annus 40. *Quei mao* dictus, & salutis nostrae annus 1603.

Ante omnia vero in ipso mox limine totius operis fidenter admodum declarat, quam graviter gens tota deliquerit contrà supremum coeli Numen, & Imperatorem per dogmata tam prava, per tot sectas & haereses tam perniciosas, per tantam denique

morum corruptelam: Quâ etiam de causâ tot ac tantae calamitates, tamque miserabilis perturbatio rerum temporumque secuta sit: orditur deinde sermonem de supremo omnium Domino Creatore ac Conservatore, ejusque nominibus, proprietatibus, excellentiis divinis: Post haec ad funiculum illum triplicem trium sectarum dissolvendum delabitur. Hic Bonzii sua vident eludi somnia, & somniorum, mendaciorumque propè omnium fundamentum, *Metempsychosim*: Hic sectarii *Tao* superstitiones suas, inaniaque dogmata prorsus everti: corruunt hîc principia Interpretum recentiorum familiae *Sum* & commenta ipsorum nova, totaque Philosophia de *Tai kie* & *Li*, & *quod omnia sint unum*, ponderibus rationum & aeternae veritatis penitus opprimuntur; ipsos quin adeo in jus vocat animosus, & coram suis ipsorum majoribus, aetatis, inquam, priscae regibus sapientibusque, ceu totidem iudicibus incorruptis apparere jubet degeneres nepotes, ibi rationem dare doctrinae suae cujus partes omnes & antiquissima litterarum monumenta, ceu codices quosdam prisci juris severus actor examinat. Quaerit in quâ tandem parte classicorum voluminum legerint aliquando sacrificare, servire, obtemperare, timere, [cviii] adorare, revereri & obsecrare illud suum *Tai kie* vel *Li*, cum tamen creberrimè legantur ista omnia fieri *Xam ti* supremo coelorum Imperatori, qui utique iuxta ipsosmet idem sit cum supremo, quem annuntiatum venit, coelorum Domino & Governatore.

Quin etiam (quod mirere in extero homine inter tot litteratos exterorum contemptores, & sub illâ praesertim familiae *Mim* longè superbissimos) audet idem Riccius, & audet in ipsâ Regiâ Pekinensi theatro orbis Sinici proferre haec verba: *Hodiernae aetatis litteratorum error in explanandis Priscorum libris, nullis verbis satis exprimi potest: quantum spectat ad ornatum floridae descriptionis sunt expediti, sunt acres; sed quantum ad sensûs intelligentiam remississimi.* Concludit itaque: *Quamvis hodiernus scribendi stylus sit maxime floridus & ornatus, operum tamen & rectè factorum veritas & soliditas deest.* Porrò qui vivos omnes, & in aulâ sic unus arguebat, ab hoc mirabimur mortuos aliquot Interpretes meritissimâ censurâ fuisse castigatos?

Quia vero fidei Christianae fundamentum est veri Dei & cognitio & fides; illam ipse jam sub nomine *Tien chu Caeli Domini* (quo sub initium uti coepimus, cum necdum esset peritia librorum Sinicorum, & etiamnum usque in diem hodiernum conservare placuit) ac deinde postquam evolverat Priscorum libros, fidentissimè etiam nomine *Xam ti Supremi Imperatoris* Sinensibus impertiebat: ut autem periculum omne erroris, & offendiculi, omnemque ansam dubitationis & perplexitatis removeret tam ab idololatriis, cum audiunt *Tien chu*, quàm ab atheopoliticis, cum audiunt *Xam ti*; consultò aliis atque aliis nominibus Deum nominat; modo coeli terraeque Dominum & supremum Imperatorem, modo coelorum supremum Regem & Governatorem, modo supremi Imperatoris majestatem, modo rerum omnium conditorem ac conservatorem; modo communem generis humani parentem, principium & finem, aliaque huiusmodi; denique tot tamque eximiis attributis Deum depraedicat, ut nemo, qui legerit, adeò coecus esse possit, qui non videat irradiantem mentis oculis divinam claritatem: Plurimi interim litteratorum, qui scilicet & saepius audierant disserentem Riccium, & familiaritè ei etiam adhaeserant, mirum in modum exultare, quod non ea tantùm, quae prisci cives sui de supremo Numine, animaeque immortalitate censuerunt, sed illustriora quaedam & nunquam sibi vel audita, vel etiam cogitata de supremâ illa majestate discerent: uti quod de nihilo creavit omnia, de creationis ordine, Angelorum lapsu, primo homine, aliaque huiusmodi, quae nobis aeterna veritas revelavit: Magnum insuper ex una re suavissimae consolationis fructum percipiebant, quod intelligerent divinam clementiam non videri fuisse semper aversam à gente sua, sed Priscos illos cives suos ac pios Patres salutifero quodam veritatis lumine [cix]

fuisse collustratos, & priscam aetatem illam, sublatis quibusdam naevis ac nebulis, salvam integramque per aliquot saecula, uti piè credebant, permansisse.

Quaeret hîc curiosus Lector, quo successu fructuve opus hoc Matthaei nostri prodierit in lucem? Respondeo prorsus admirabili, & secundum rationes humanas nunquam sperato. Europaeus certè, cui penitus perspecta sit haec China, quid constitutiones ac leges circa Religionem hîc ferant, quanta litteratorum tunc temporis esset autoritas, quantus rerum, quae ab exteris proficiscebantur, & ipsorummet exterorum passim contemptus, quantus horror cujuscumque peregrinae legis, aut novitatis praesertim invectae ab extero sine ullâ facultate, vel autoritate publicâ (neque enim more legati venit Riccius, sed ut persona privata, suis tamen instructus munusculis, nec venit accitus aut invitatus, uti sectatores ac magistri superstitionis Indicae quondam venêre) haec, inquam, omnia si maturè consideret Europaeus, non potest non agnoscere, ac profiteri digitum Dei fuisse hoc in opere, operisque successu, quodque Riccio ingredienti promiserat Dominus *Pekini propitium se fore*, utique pro votis, & supra ipsa vota fuisse perfectum.

Et ut nostrae Societatis testimonia omittam, multorum instar sufficiat unicum R. P. Fr. Dominici Sarpetri è S. Ordine Praedicatorum religiosissimi viri, qui per 30. ferè annos in Sina commoratus, litterarum Sinensium peritus imprimis & doctrinâ, virtute, Religiosaque; observantiâ planè fuit eximius. Hic itaque in iis litteris, quas dedit ex Metropoli Cantoniensi nostrosque exulum pro fide domicilio, ad S. Congregationem de propaganda fide, & Reverendissimum suum Generalem, postquàm sanctè professus est, se nullius gratia, persuasione, vel precibus, sed uno veritatis amore impulsum scribere, sic ait: *De hoc libro (Matthaei scilicet Riccii) quem saepè attente legi, testor mihi crebrò venisse in mentem, quod dictus liber opus esset ejusmodi, ut sine revelatione divinâ, aut alio speciali Dei auxilio non potuerit ab authore perfici. In quorum fidem manu mea subscripsi nonâ Maii 1667. in Metropoli Quam-cheu Provinciae Quam-tum.* DOMINICUS MARIA SARPETRUS.

Ecquidem, nihil hîc ut dicam de favore studioque gravissimorum Doctorum Pauli, Leonis, Michaëlis, Petri, Philippi, Ignatii, Thomae, Matthaei, aliorumque; simul atque disseminatus fuit liber, primum quidem per manus tot virorum litteris & dignitate illustrium, qui degebant in aula, deinde verò per caeteras Imperii Provincias, Urbes & Oppida, tantam excitavit in animis fermè omnium admirationem, aestimationem, reverentiamque sacrosanctae Legis, ac nominis Europaei, ut nihil frequentius, ubi de lege nostra sermo est, hodieque audiatur, quam *Li Mateo*, id est *Riccus Matthaeus*, primus [cx] illius in aula annuntiator: quin imò nomen hoc & adventus tanti viri in Chinam jam in Urbium Imperii memoratur annalibus, & postquam is anno, ab operis editione septimo, in Regia Pekinensi diem obiit, attributa illi fuit portio non exigua Pekinensis agri ad honorificam sepulturam, idque jussu ipsiusmet Imperatoris atque diplomate.

Jactis itaque rei Christianae fundamentis in hunc modum, protinus alii Sociorum successu tam fausto, & exemplo tam illustri provocati, alacritate magna accinxerunt sese ad coeptam aedificii Christiani molem, propitio semper Numine, altiùs altiùsque educendam: ad libros quidem quod attinet (ut alios ejusdem Riccii nunc praetermittam, in quibus ipse de vanitate rerum humanarum, de morte, de aeternitate philosophatur) imprimis Didacus Pantoja, Matthaei Socius in aula individuus, quod intelligeret animi vitia & peccata molli superbaeque genti maximo esse impedimento capessendae Religionis (praeter paraphrasim in Symbolum 12. Apostolorum) consultò scripsit septem volumina de septem peccatis capitalibus, oppositisque septem virtutibus, ea quidem eruditionis, & eloquentiae Sinicae, sapientiaeque laude, ut plausum retulerit propè parem cum Riccio, fructumque non

minorem ipso plausu referret, si non ageret radices tam altas inveterata peccandi consuetudo, planè ut necessarium esse videatur brachium excelsi & potentius aliquod auxilium divinae gratiae ad Sinas è veterno coenoque vitiorum, non sine violentia quadam salutari, excitandos.

Et haec quidem duo opera sanè praestantia Sociorum alii atque alii per varias dispersi Provincias typis Sinicis identidem excuderunt. Julius vero Aleni hortatu litteratorum Australium vitam quoque Riccii, & res gestas Sinicè conscriptas unà vulgare non dubitavit ac gloriae divinae aemulator plurimos & ipse libros edidit, quibus partim impia Novatorum dogmata, & interpretationes adulterinas egregiè confutat, libro cui titulus: *Van ve chin yven, rerum omnium vera origo*, partim etiam enarrat res gestas Christi Salvatoris nostri Virginisque Deiparae & de Sacramentis Baptismi, Poenitentiae, sanctissimo Missae Sacrificio aliique Religionis nostrae mysteriis nascentem Ecclesiam Provinciae *Fo Kien* diligenter edocet, ea quidem cum fama virtutis ac sapientiae, ut litteratos inter passim audiret *Si lai cum çu Occidentis advena Confucius*, alter scilicet; adeoque viri maximè illustres, atque inter hos *Ye Cola*us quamvis Ethnicus, sed Riccio pridem in aulâ notus, honori sibi duxerint nomen & sigillum suum cum Prooemiali panegyri, libris ejus adscribere, quod ipsum etiam tot alii litteris & dignitate praestantes viri ad Riccii, aliorumque Sociorum libros factitare sibi honori ducebant, quo deinde factum, ut ad maximam nominis Christiani commendationem, & [cxi] Atheopoliticorum confusionem, duo volumina edita fuerint, quibus solae panegyres prooemiales à Colais virisque primatibus, nostrorum libris praefixae, simul collectae continentur; ut nihil iam dicam de tot illustribus elogiis & titulis, quos auratis & trabalibus litteris insculptos passim erat cernere appensos domibus & Ecclesiis nostris. Porrò quanta Deus incrementa dederit Julio Aleni, vel hinc potest esse perspicuum, quod unus ipse in octo urbibus Metropolitanis Provinciae modò memorare (ne de oppidis agam secundariis) octo fundarit Ecclesias, adeoque in Chinâ Meridionali Christi Nomen, ac fides longè latèque propagaretur.

Quamquam par omninò laus alteri quoque est tribuenda, cui nomen Alphonsus Vagnoni, qui & ipse vestigiis insistent Riccii Chinae Septentrionali Christum annunciabat eo quidem successu, ut Ecclesias fundarit omnino 40. variis in Urbibus & Oppidis, *Han Colao* patrocinate: Adhaec complura instituerit sodalitia hominum etiam litteratorum ad communes Christianae virtutis ac Religionis exercitationes; libros denique vulgavit non Christianis modo, sed Ethnicis quoque perquam utiles, qui multis voluminibus continentur. Ad extremum, quaecumque messes animorum, quicumque fructus divinae gloriae adhuc collecti sunt ex hoc agro Sinensi, dedicata scilicet Deo tot Tempa, coacti coetus fidelium, correcti mores depravati, perniciose vanitas, superstitionum patefacta, librorum ingens copia, & in omni propè doctrinae genere vulgata, & ad eas quoque delata regiones, ad quas pertingere necdum potuerunt pedes Evangelizantium, quamvis veloces, & indefessi, propterea quod illorum paucitas haudquaquam sufficiat incolis Imperii longè vastissimi propè innumeris; haec, inquam, omnia cum divinae potissimum bonitati sapientiaeque referri debeant accepta, tum etiam Riccio nostro, cujus virtus ac prudentia Deo tam feliciter hîc famulata est, suae debentur gratiae, sua laus est tribuenda.

Tametsi verò aliquot pòst mortem ipsius annis malus daemon tabescens invidia propter successus adèò secundos, primam contrà nos neophytosque nostros persecutionem anno 1615. excitavit; paucis tamen pòst annis deferbuit tempestas illa, patrocinantibus more suo innocentiae Christianae Doctoribus tam Ethnicis quam Christianis, quorum consilio & operâ libelli supplices privatim & palàm oblatis sunt suo nostroque nomine supremis magistratibus, offerendi deinde per hos Imperatori, quibus & exponebatur ingressus Matthaei Riccii, & quanta vulgò tunc fuisset virtutis

ejus sapientiaeque laus & approbatio; simul etiam tradebatur summa doctrinae Christianae, quae in colendo uno Deo & diligendo proximo tota consistat; quae quidem duo capita de industriâ proponebantur verbis appositissimis, quae ex textibus ipsorum pervetustis deprompserant. Et [cxii] quamvis libelli isti malevolorum quorundam improbitate, tum quidem supprimerentur, credi tamen vix potest quantam vim facerent in animis virorum cordatorum, sic ut nequaquam esset communis quaedam omnium contrà legem divinam conspiratio, sed unius alteriusve tantum Atheopolitici, aut idololatrae, aut etiam invidi gloriae & sapientiae Europaeae. Fuit cùm octodecim libelli supplices contrà legem Christi oblatis sunt postremo familiae praecedentis Imperatori, qui omnes rejecit, castigato etiam eo qui pertinaciter illos offerebat, & ad gradum dignitatis inferiorem dejecto, majori quoque poenâ mulctando, nisi (uti prudens Imperator renuntiari jussit P. Joanni Adamo Schall) res ageretur hominum exterorum, quos animadversio gravior in indigenam, vocare posset in magnam apud suos invidiam.

Et verò longo jam usu & experientiâ compertum est, ea quae maximè offendunt & irritant animos Sinensium non tam esse fidei Christianae leges & instituta; quam quod omnes sectae (etiam litteratorum aetatis hujus) damnentur ab una Religione Christiana. Carpunt etiam ceremonias quasdam & ritus, necnon coetus qui coguntur virorum ac praecipuè foeminarum, licet non eodem loco & tempore cogantur: Displicet etiam exterorum hominum variis in Provinciis sedem figentium frequentia, & apud sectatores suos atque discipulos auctoritas, & apud Ethnicos etiam Magistratus gratia singularis: quod ipsum rursus per hos ultimos annos quando imperante Tartaro longè saevior contrà nos coorta fuit procella, experiendo, vel maximè didicimus: Vocati namque sumus in suspicionem rebellionis & damnati Religionis falsae ac depravae, & ubi tandem miserante Deo calumniae impiorum patefactae sunt, & innocentia integritasque Christianae Religionis in solemnibus Regni comitiis juridicè declarata, vulgataque per omnes Provincias edictis Regiis, tanta tamen insedit cura & formido dominatori Tartaro (quem sua hîc paucitas tuta cogit timere omnia) ut postquam Imperator ipse inusitata cum significatione honoris ac benevolentiae Societatis nostrae Sacerdotes, qui in aulâ degunt, Christiano ritu & pristinâ ferè cum libertate vivere permisisset; idem reliquis mox Sociorum ad pristinas sedes revocatis tacitam quamdam libertatem concesserit, approbationemque legis divinae, quando anno 1675.12. Julii ipsemet Imperator in Templum nostrum & Aedes digrediens manu & penicillo Regio binas exaravit trabales litteras *Kim tien*, id est, *reverere coelum*, sive, quod idem apud ipsos est, *reverere coeli Dominum*, quae quidem litterae sigillo Regio munitae, seu potius exemplaria trium ordinum Ecclesiis Aedibusve praefixae mirum quantam fidei Christianae, ejusque praeconibus auctoritatem, etiam per secura saecula concilient.

[cxiii] **Conclusio**

Atque hîc tandem finis sit declarationis nostrae Prooemialis, si tamen & moles operis, & argumentum nomen hoc admittat quando dici potest distinctus esse Liber. In quo videmur, haud satis memores fuisse Europaeis hominibus nos scribere, quibus equidem utpote sapientibus, quamvis pauca, sufficiebant: quamquam & ignoscent, uti spero, pro benevolentia sua prolixitati nostrae, dum considerabunt, eundem nobis fuisse per aetates bis mille annorum eoque amplius, & haudquaquam levis momenti esse quod agitur, quando id agitur, ut prisca aetas omnis adeo numerosae cultaeque nationis ab execrabilis atheismi suspicionem vindicetur. Accessit illa quoque ratio, quod in illorum potissimum gratiam haec scribantur, qui huc aliquando venturi sunt

annuntiandae veritatis causâ, quos equidem nolimus, tali imbutos suspicione huc venire: praeterquam enim quod à vero sit aliena, hoc insuper trahit incommodi, quod exarmet Christi militem prorsus appposito validoque telo, quo possit feliciter sanè, vel cultores falsorum Numinum, vel nullius cultores Numinis aggredi, atque eodem, Christo semper duce & auspice, expugnare.

Ad haec placuit persequi res nostrates simul & Sinicas narrando, explanando, controvertendo: Narramus enim primos conatus & industrias illorum, qui lucem Evangelicam in hasce terras intulerunt: Agimus de scientiâ gentis & morali & politica: Recensemus libros Classicos & praecipua quaeque litterarum monumenta, tam vetera, quam nova, sectas item partim patrias partim exteras, sed jam inquilinas, commemoramus: Philosophiam quoque naturalem, quadantenus explanamus ex *Ye kim*, sive libro mutationum vetustissimo, quae omnia perspicacibus Europaeorum ingeniis discutienda relinquimus: Ad extremum copiosè disputamus cujusmodi rerum omnium principium constituerint aetatis, tum Priscae, tum posterioris litterati; qui scilicet cognoverint aliquando verum Numen, quo id nomine significarint, quamdiu haec notitia veraque Religio viguisse censi queat. Et quamquam ex serie temporum videatur inferri probabiliter posse, eam in Sina perdurasse ad tempora *Yeu vam* tertiae Familiae *Cheu* Principis duodecimi, ducentis circiter annis ante natum *Confucium*, ante Christum vero annis ferè octingentis; nolimus tamen ex hoc statuere fundamentum certum & evidens opinionis nostrae, sed relinquimus sub iudice Europaeo totam dissertationem. Sufficiat hîc nobis ostendisse, ex temporibus diluvio proximis (sive ea juxta 70. Interpretes, sive juxta vulgatam computaveris) primos Sinas habuisse veri Dei notitiam, & eam sub nomine *Xam ti Supremi Imperatoris*, aut etiam *Tien* sive *coeli* habuisse.

[cxiv] Ad interpretem vero *Confucii*, seu Scientiae Sinicae quod attinet, est is *Cham Kiu Chim* oriundus è civitate *Kim lim*, quae subest urbi *Kim cheu* Provinciae *Hu quam*. Interpres nulli reliquorum, vel ubertate sermonis & copia, vel styli claritate secundus, quem proinde Imperator *Van lie* decennis, ut Tutorem & Magistrum & ut primum Imperii Ministrum adeo coluit & veneratus est, ut aegrotantem inviseret, eique potionem medicam à se paratam tanquam Magistro discipulus Imperator porrigeret. Post mortem quoque posthumo titulo *ven chum*, hoc est, *viri litteris & fide praestantis* eundem honoravit, delegans praecipuae notae Mandarinum, qui ex aulâ, ubi obierat, defuncti corpus in patrium sepulchrum in Provin. *Hu quam* cum pompâ reduceret: Verumtamen secundo post obitum anno (qui fuit *Van lie* Imperantis duodecimus) ab aemulis graviter accusatus, ipse cum posteris dignitatibus & titulis, Imperatoris decreto exutus, fortunis etiam omnibus fisco Regio addictis.

Cum vero à Senatu censeretur ad ejus memoriam penitus extinguendam, etiam libros & commentarios flammis abolendos, renuit Imperator dicens: *Non peccarunt libri; quorsum igitur adeo proficui, & innoxii pereant?* Cur autem nobis eum potissimum Interpretem prae reliquis seligere placuit, in causâ fuit, quod omnium manibus ejus commentarii terantur & praeconiis maxime celebrentur: & quamvis idem recentiores inter, propè sit omnium recentissimus, minus tamen videtur tribuisse chymericis aliorum novitatibus, dignus vel ob hanc causam quem nos sequamur imprimis. Stylum verò ejusdem non rarò luxuriantem in gratiam juventutis Sinicae, nos in Europaeorum gratiam identidem castigavimus: Neque sic tamen effugere poterimus, ut autumo, censuram prolixitatis, haud injuriâ quidem carpendae, si quidem scriberemus ista non tam in usum Missionis Sinicae, quam ad oblectamentum Europae fastidiosae: quamquam neque hîc deerunt sua fastidiorum remedia ex pervetustis ipsorum libris ac monumentis hinc inde studiosè deprompta; necnon annalium gentis hujus, quos operi adjicere placuit, Chronologica & Genealogica

Tabula. Vale & Deo Opt. Max. Sinam commenda, quae, sive spectes ejus magnitudinem gentisque multitudinem, sive morum ac indolis maturitatem, & praestantia ab Authore Naturae iis indita lumina, non indigna fortè videbitur, ad cujus conversionem & salutem aeternam promovendam, tota sese impendat & superimpendat Europa.

PHILIPPUS COUPLET Societatis JESU
Sinensis Missionis in Urbem Procurator.
SOLI DEO HONOR ET GLORIA

[cxvi] [*Illustration of Confucius, p. 245*]

孔夫子 CUM FU ÇU sive CONFUCIUS, qui et honoris gratia 仲尼 CHUM NHII dicitur, Philosophorum Sinensium Princeps; Oriundus fuit ex oppido KIO FEV Provinciae XAN TUM. Patrem habuit XO LEAM HE Praefectum ÇEV ditionis, matrem CHIM dictam e proenobili yen familia. Natus est autem Imperantis LIM VAM (qui fuit e tertia CHEV domo Imperiali Princeps 23) anno primo et vigesimo, et ante Christum 551, discipulos numeravit ter mille, quos inter eminebant duo et 70, et hos inter rursus decem selectissimi, quorum nomina suis tabellis inscripta, Visuntur in Imperii gymnasiis. Post irritas conatus et labores desperata temporum Suorum et principum reformatione, migravit e vita anno aet.73 et KIM VAM Imperatoris 25. anno 49°. huius prosapia non interrupta serie propagata, hoc anno 1687. quo nepos ordine 68 in natali Confucii Sede cum Ducis titulo residet, computat annos 2238.

A Paris. Chez Nolin, Rue S. Jacques, A L'Enseigne de la Place des Victoires. Avec Privilege du Roy.

[cxvii] **Philosophorum Sinensium Principis Confucii Vita**

Cum fu çu, sive *Confucius* quem Sinenses uti Principem Philosophiae suae sequuntur, atque colunt, vulgari vel domestico potius nomine *Kieu* dicto; cognomento *Chum nhi*, natalem habuit sedem in Regno *Lu*, (quod Regnum hodie *Xantum* dicitur) in pago *çu ye* territorii *Cham pim*, quod ad civitatem *Kieo feu* pertinet; haec autem civitas paret urbi *Yen Cheu* dictae. Natus est anno 21. Imperatoris *Lim vam*. Fuit hic tertius et vigesimus è tertia Familiâ, seu domo Imperatoria, *Cheu* dicta, cycli 36 anno 47. *Kem sio* dicto; secundo item et vigesimo anno *Siam cum* Regis, qui ea tempestate Regnum *Lu* obtinebat : die 13. undecimae lunae *Kem çu* dictae, sub horam noctis secundam, anno ante Christi ortum 551. Mater ei fuit *Chim*, è familia praenobili *Yen* oriunda; Pater *Xo leam he*, qui non solum primi ordinis Magistratu, quem gessit in Regno *Sum*, sed generis quoque nobilitate fuit illustris; stirpem quippe duxit (uti Chronica Sinensium restantur, et tabula genealogica, quae annalibus inseritur, perspicuè docet) ex 27. sive penultimo Imperatore *Ti ye* è 2. Familiâ *Xam*. Porro natus est Confucius Patre jam septuagenario, quem adeo triennis infans mox amisit; sed Mater pupillo deinde superstes fuit per annos unum atque viginti, conjuge in monte *Tum fan* Regni *Lu* sepulto. Puer jam sexennis praematura quadam maturitate, viro, quam puero similior, cum aequalibus numquam visus est lusitare. Oblata edulia non ante delibabat, quam prisco ritu, qui *çu teu* nuncupatur, coelo venerabundus obtulisset. Annorum quindecim adolescens totum se dedere coepit priscorum libris evolvendis, et rejectis iis, quae minus utilia videbantur, optima quaeque [cxviii] documenta selegit, primum expressurus ea suis ipse moribus, deinde aliis quoque ad imitandum propositurus. Non multo post, unâ cum *Mem y çu* et *Nam cum kim xo* ad ritus civiles addiscendos se

contulit. Decimo nono aut, ut alii, 20. aetatis anno duxit uxorem, quae unica illi fuit *Kien quon xi*, ex qua sequenti mox anno suscepit filium *Pe yu*; sed hoc deinde jam quinquagenario, cum ipse 69. annos natus esset, orbatus est, uxore tribus ante annis amissâ : Haudquaquam tamen cum filio stirps omnis extincta est, sed per nepotem *çu su*, qui avitae laudis, ac Philosophiae studiosus, avi sui libros commentatus est, et magnis in Imperio muneribus perfunctus, perpetua posterorum series cum non vulgari tam opulentiâ, quam dignitate, ad haec usque tempora perseverat.

Variis in locis Magistratum gessit Philosophus magna cum laude : curas vero hujusmodi ac dignitates, non alio fere studio admittebat, quam publicae utilitatis, atque spe propagandae doctrinae suae: qua quidem spe si forte falli se videret, ultro scilicet Magistratu sese abdicabat. Hujus rei cum aliàs saepe, tum vero 55. aetatis suae anno illustre testimonium dedit; cum enim in Regno *Lu* Mandarinum ageret (loquor hic more Lusitanorum à quibus in hoc Oriente Mandarinum vocantur, qui publicas res inter Sinas administrant) tanta legum observatio, rerumque, atque morum tam felix conversio trimestri spatio mox consecuta est, ut jam vicini Reges, aemulique invidiâ, metuque aliquo tenerentur, haud ignari, Respublicas non aliâ re felicius conservari, et crescere, quam disciplina, legumque observatione : finitimi ergo Regni quod *çi* dicebatur Rex atque optimates tam praeclaræ aemulorum gubernationi structuri insidias, donis eas, ut fit, tegunt : puellas forma, canendi gratiâ, aliisque dotibus praestantes dono mittunt Regni *Lu* Regi. Rex ignarus insidiarum dolosum munus admittit, capitur illico muliercularum gratiâ : capiuntur atque proceres, sic prorsus, ut ad trimestre totum, dum novis illis deliciis indulgeretur, negotia cessarint publica, atque Regis adeundi via praeclusa fuerit : Non tulit hoc *Confucius* : Renuntiat muneri, relinquit aulam, atque ad Regna *çi*, *guei*, et *çu* spontaneus exul contendit : verum nec hi bono, quod alii inviderant, frui noverunt : Non admittitur Philosophus, qui adeo coactus petere Regnum Chim, hîc ad extremum victûs, quoque penuriam redigitur : Nec multo post, dum Regnum Sum peragrat, à quodam *Huon tui* praepotenti viro, sed insigniter improbo non semel ad mortem conquisitus est, ipse interim tot aerumnas inter, atque discrimina sui semper similis, invicto semper animo, atque pro causa tam bona, vitam quoque ponere paratus : Quamquam fretus ipse rectè factorum conscientiâ, praesidioque coelesti, rursus negabat, quemquam sibi nocere posse, siquidem esset ea virtute instructus, qua ipsi coelo inniteretur. Ardens, atque indefessum studium divulgandae per totum Imperium sanioris doctrinae ad extremum usque spiritum non remisit; cumque viri ardor patriis finibus aegre contineretur, non semel de navigando mari, terrisque remotioribus adeundis cogitavit.

[cxix] Discipulos numeravit 3000. ex iis omnino quingentos extitisse memorant, qui variis in Regnis Magistratus gesserint: qui prae ceteris autem virtute litterisque eminerent, duos atque septuaginta fuisse, quorum adeo nomina, cognomenta, atque qua quisque patriâ sit oriundus, memoriae proditur. Quatuor doctrinae suae ceu gradus, totidemque discipulorum ordines, constituebat. Supremus ordo in excolendo virtutibus animo ponebat studium; et in hoc quidem ordine primas ferebant *Min çu Kien*, *Gen Pe Nieu*, *Chum cum*, ac denique *Yen yven* charus prae omnibus Magistro discipulus, cujus immaturum funus (obiit quippe primo et trigesimo aetatis anno) continenter lugebat. Proximus ordo ratiocinandi, dicendique facultati dabat operam; hujus Principes erant *çai ngo* et *çu cum*. Tertius agebat de regimine politico et probè gerendis muneribus publicis; excellebant hic *Gen yeu* et *Ki lu*. Quarti denique et postremi ordinis labor, atque occupatio haec erat, ut quae ad mores spectabant, apto, venustoque stylo declararent, quod duo *çu yeu*, et *çu hia* praecipua cum laude praestabant. Atque hi quidem inter duos et septuaginta, decem erant selectiores discipuli, et flos scholae *Confucianae*. Omne studium ac doctrina Philosophi eo collimabat in primis, ut

naturam ignorantiae tenebris offusam, vitiisque depravatam revocaret ad pristinam lucem atque integritatem, cum quâ ab ipso coelo conditam asserebat: Ex quo deinde clemens, et aequa rerum administratio, adeoque felix, et maximè pacatus Imperii status consequeretur; quò autem certius attingeretur hic scopus, volebat omnes, obsequi coelo; ipsumque timere, et colere; amare proximum sicut seipsum, vincere se, atque appetitus suos subdere rationi, necquidpiam agere, dicere, vel etiam cogitare, quod ab hac esset alienum. Porro quae scripto verboque praecipiebat, primus ipse moribus exprimebat, ac vita, cujus rei testimonium satis luculentum praebere potest tantus tot illustrium virorum numerus, qui in disciplinam ejus se contulerunt, et eorum qui quaecumque gessit, dixitque, quamvis minutissima, ceu oculati testes, posteritati prodidere: ad haec confans ille favor tot Principum, tantus tot saeculorum honor (de quo mox agemus) argumento esse potest, virtutem sane fuisse Philosopho, non meram speciem fucumque virtutis. Quid ? Quod nostris temporibus haud defuerint è Litteratorum ordine, qui vel amplexi jam Religionem Christianam, vel hujus integritate sanctitateque probe saltem perspectâ, non dubitanter affirmarunt, sperari posse Philosophum suum, si quidem vixisset aetate nostra, primum fuisse futurum, qui ad Christi legem transivisset. Certè quemadmodum sectatores ejus tradunt, mira quaedam fuit viri gravitas, et corporis animique moderatio, fides, aequitas, lenitas singularis. Severus erat ac pervigil sui ipsius observator, ac censor: Contemptor opum, honorumque, hoc agens unum studio prorsus indefesso, ut doctrinam suam quamplurimis mortalium impertiret. Quod autem in eo vel maximè suspicimus Europaei, et in nostratibus quidem priscae aetatis Philosophis desideramus, tanta fuit animi demissione Confucius, [cxx] ut non solum de se suisque rebus admodum modestè loqueretur, sed ultro quoque et palam argueret sese, quod nec in discendo (ut aiebat) esset impiger, nec constans in docendo, neque eâ, quâ par erat, vigilantia vitiorum suorum emendationi, et studio virtutum exercitioque operam daret. Certissimum vero argumentum modesti, sincerique animi tum dedit, cum palam ingenueque professus est doctrinam suam non esse suam, sed Priscorum, in primis *Yao* et *Xun* Regum et Legislatorum, qui ipsum mille quingentis, eoque amplius annis antecesserant. Cum itaque non deessent, qui cum sapientia natum esse opinarentur, adeoque et praedicarent, peraeagre id ferebat, et disertè negabat, ad gradum perfectae consummataeque virtutis, aut sanctitatis pervenire se posse. Dicere identidem solitus (ut à Sinensibus traditur) *Si Fam, Yeu Xun gin*, virum sanctum in Occidente existere, quod ipse de quo, quove spiritu pronuntiarit, incertum est. Hoc certum anno post Christum natum 65. Imperatorem *Mimti* (fuit is è quinta Familia *Han* decimus septimus) motum verbis Philosophi, magis etiam oblata sibi per somnum specie sancti ex occidente Herois; cum ipsimet ire, non esset integrum, misisse *çai cim* et *çin kim* legatos suo nomine occasum versus, inibi virum sanctum et S. legem quaesituros; qui quidem cum ad insulam quandam appulissent, quae non procul distabat à rubro mari, non ausi longius procedere, idolum quoddam, et statuam hominis *Foe* dicti (qui quingentis circiter annis ante *Confucium* in India floruerat) necnon execrabilem ipsius legem in hoc Imperium retulerunt : felices, aeternumque de patria sua bene merituri, si pro hac peste, salutarem Christi doctrinam, quam per eadem tempora Thomas Apostolus apud Indos propagabat, reportassent. Sed enim felicitas humana, et quae hinc nascebatur superbia gentis opulentae, potentis, et florentissimae; verae felicitati, tunc, ut opinor, aditum obstruxerat. Sinenses ergo, cum idola jam magis magisque venerarentur, nec sine exemplo quorundam regum qui prorsus impense novam superstitionem sectati sunt, paulatim scilicet discesserunt à genuina Magistri sui doctrina, et praeclaris institutis Priscorum; ac tandem in contemptum Religionis omnis, verumque Atheismum sunt prolapsi : In hunc porro litteratos et acutiores

quosque ceu manuduxit doctrina illius ipsius *Foe*, seu *Xe kia*, qui rudi vulgo idololatriae Magister extitit : Duplicem quippe perditissimus impostor iste atque Atheorum Princeps doctrinam reliquit; alteram qua rerum omnium principium finemque nihil esse docet, quam qui sectantur, Athei sunt et arcanam atque interiorum vocant; alteram quae exterior dicitur, atque illius adumbratio quaedam est, ad vulgi et rudiorum ferè captum et superstitionem accommodata. De *Confucio* tamen dubitari non potest quin ab hac, et illa peste immunis fuerit; idolorum certè cultorem fuisse, ne illi qui vitio temporis idola jam venerantur, affirmare ausint: ab Atheismo verò quàm fuerit alienus, non ipse tantum, sed prisca Sinarum aetas omnis in explanatione lib. *Chum yum* declaramus. Migravit è vita *Confucius* [cxxi] anno aetatis 73. lunâ 4. *Ki cheu* vulgo dictâ, anno (cui *gin sio* nomen) quinquagesimo nono Sinensis cycli trigesimi septimi. Erat hic annus primus et quadragesimus Imperii *Kim vam*, vigesimi quinti è Familia *Cheu* Imperatoris : quo etiam tempore Regulus *Ngai cum* patrum Philosophi Regnum *Lu* dictum, annum jam decimum sextum moderabatur. Paulò antè quàm morbo, qui supremus ei fuit, corripere, lugens suorum temporum perturbationes, hunc versum cygnaeâ voce concinere auditus est : *Praegrandis mons* (doctrinam suam intelligebat) *quo decidisti ! Trabalis machina eversa est : sapientes, & sancti exaruerunt*. Mox inde languere incipiens, septimo die ante mortem, ad discipulos suos conversus : *Superiori nocte, inquit, per somnium visa mihi sunt in aula justa fieri. Reges, quae doceo, non observant : Ecquis horum per Imperium nostrum instituti mei sectator & cultor est ? Hoc unum superest, ut moriar*. Haec effatus lethargo corripitur, et cum totos septem dies dormientis instar perstitisset, tandem vivere desiit. Sepultus est in *Lu* patrio Regno (domum quippe cum discipulis suis sese contulerat) prope civitatem *Kio feu*, ad ripam fluminis *Su* in ipsa Academia sua, in qua docere consueverat, quae hodie quidem muris, veluti civitas, cincta cernitur. Luxerunt inibi Magistrum suum discipuli habitu lugubri, multaque cum inedia, et lachrymis, non secus ac filii parentem; idque per annum totum; nec defuerunt qui ad annos omnino tres, perstiterunt, *çu cum* vero sex ipsos annos, in eodem loco, luctuque perstitit. Fuit admodum procerus corpore Philosophus, et si fas est Sinis credere, giganteo; et cui lati humeri, pectusque amplum, decorem conciliabant, ac majestatem : In ipso vertice capitis grandiusculus ei tuber erat, quare à Patre suo *Kieu*, id est, *colliculus*, cujus speciem aliquam praebebat tuber, nominatus est, quo ipso nomine vir modestus identidem quoque sese compellabat. Facies ei lata, subfuscus oris color, oculi nigri ac praegrandes, capillus niger, barba promissa, nasus simus, vox gravis, actonitruum instar, ut Sinae tradunt.

Porrò quantum honoris per annos his mille eoque amplius, detulerit Magistro suo, aut potius lucubrationibus ejus et doctrinae grata Sinarum posteritas, pro me loquantur quotquot Imperio toto ad dignitates, et munia publica praesidio litterarum sunt evecti : qui omnes utique fatentur à Confucii in primis scholâ, et libris, è quibus ad gradum examinantur, opes, honores et illustre sibi nomen obvenisse. Loquantur item singulis in oppidis, urbibusque erecta viro, ac dicata gymnasia, ante quorum fores quotiescumque transeunt, qui è litteratorum ordine publicos gerunt magistratus, protinus è sublimi augustaque sella, in qua more gentis gestantur, venerabundi descendunt, et passus aliquot pedites viam suam prosequuntur. Loquantur denique tituli sane honorifici, qui in iis gymnasiis, quae modo dicebamus, cernuntur trabalibus, aurisque litteris exarati, Magno Magistro, Illustri litterarum Regi, sancto, seu (quod apud [cxxii] ipsos idem est) eximia quadam sapientia ornato, aliisque similibus, quibus hunc gentis suae Doctorem Imperatores Familiarum *Han, Sui, Tam, Sum, Yven* (fuit haec Tartarorum occidentalium) tantum non supra laudes humanas evexerunt. Quamquam illius familiae (quae hodiernam Tartarorum orientalium *çim* proximè

antecessit) Mim dictae Fundator vetuit vitu Regio honores deferri Confucio, in eo dumtaxat permissio, quo olim solebat memoria *Sien su*, hoc est, vita functi Magistri celebrari; atque adeo non cum aliis muneribus, quam, quibus eos, dum viverent, discipuli sui prosequi consueverant : ad haec in Gymnasiis statuas Confucii, aut discipulorum erigi vetat (neque enim, inquit; eodem ritu quo reliqui spiritus, aut idola, honorandi sunt) sed soles tabellas, quibus tituli et nomina singulorum inscripta sint; mandat exponi : sunt igitur tabellae funebres istae signa mere memorativa Magistrorum (et eadem est ratio de tabellis majorum) ne vitâ functorum de litteris bene meritorum, aut parentalis familiae pia memoria apud posteros intermoreretur : neque magis errori cuiquam gignendo tabellae hujusmodi obnoxiae, quam nostrae Europeorum tabulae, quae nobis vivas avorum effigies venustissimè depingunt, quas amicis et hospitibus ostendentes hunc avum, illum Doctorem nostrum, haud dubitanter et venerabundi quoque dicimus. Quocirca nec offendi nos oportet, licet videamus Sinas ante tabellas istas curvare poplitem more inter Sinas usitatissimo, non magis quam offendimur, si Europaeum quempiam, dum is fortè ante patris aut Regis sui effigiem transit, caput aperire videremus, quemadmodum nuper vidimus D. D. Legatos Regni Siamensis, quotiescumque ante imaginem MAGNI LVDOVICI transibant, gradum illicò sistere, junctisque in altum manibus, eas cum totius corporis inclinatione demittere veluti ad pedes tantae majestatis : Etenim planè civiles sunt honores ac ritus illi *Confuciani*; qui adeo non in Templo, fanove idolorum (quod lege Imperatoriâ vetitum est) sed in gymnasio, qui locus tantum litteratis patet, exercentur, à litterariae facultatis prefectis, quos inter etiam sunt Mahometani (ut de atheopoliticis non loquar) qui nec divini aliquid hîc agnoscunt, et superstitiones Gentilium atque idola detestantur. Imo si loquamur de litteratis idololatriae Toxicis à teneris jam afflatis (cujusmodi sunt infimae sortis homines) cum jam tempus appetit examinis subeundi ad gradum aliquem obtinendum, vel ii domesticos suos penates prius consulunt, et horum Numen et opem implorant, vel optati successûs gratiâ publica demoniorum fana supplices adeunt, nequaquam verò cogitant de adeundo gymnasio *Confucii*, quem uti *Pu sa* (nomen hoc est idolis commune) habere aut nominare, aut ab eodem aliquid petere, aut sperare, apud ipsos inauditum est et inusitatum.

Quod vero magis confirmat ritus illos Confucianos merè esse politicos; ex eo patet, quod non tantum in iisdem gymnasiis tabula *Confucii* oblongior (quam duorum et septuaginta Discipulorum tabellae utrimque ambiunt) sit collocata, sed et alii Sapientes et probi (de quorum doctrina, et [cxxxiii] in gestis Magistratibus integritate et fide, multorum testimoniis authenticè probata per Praetores Provinciarum Imperatori constiterit) in album quoq; numerum discipulorum *Confucii* publico diplomate et favore regio usque in hodiernam diem accensentur; eorumque nomina tabellis inscripta, ibidem cum ceteris collocantur, quod equidem maximo sibi ducunt honori filii et nepotes, quando ipsi praefectos urbium cum muneribus ad gymnasium statis anni temporibus comitati, suis avis ac parentibus, tanquam de imperio optime meritis, publicam honoris significationem, genibus flexis et capite in terram inclinato coram omnibus exhiberi conspiciunt.

Una tamen extat in natali solo imago Philosophi, vivae ac spiranti non modo similis, sed re ipsâ spirans, ac viva; Nepos ille videlicet, cujus ante jam meminimus; quem adeo propter avi quamvis intervallo bis mille ducentorum et amplius annorum, et octo supra 60. generationibus jam remoti memoriam, summi pariter infimique colunt, sic prorsus, ut eum, cum aulam de more adiisset, *Xun chi* Monarchiae Tartaro-Sinicae conditor perhonorificè exceperit, excipiatque, qui modo imperat *Cam hi* Imperator. Gaudet ipse perpetuo, et hereditario *cum*, hoc est, *ducis* titulo et dignitate, raro item privilegio, neque ullis praeterquam Regii sanguinis Principibus concesso, ut

Imperatori nullum vectigal pendat : ad haec quotquot singulis trienniis ad Doctoris gradum evehuntur, pignus aliquod grati animi, et quasi Minerval, quod avo non possunt, nepoti persolvere consueverunt. Quod autem merito laudemus, ac suspiciamus etiam nos Europaei; cum China fortunae varietatem sanè magnam sit experta, cumque tot bellorum casus, et calamitates subierit, tot ortus viderit, interitusque familiarum, penes quas erat rerum summa; nunquam tamen honores quos memoravi, grataeque posteritatis erga *Confucium* monumenta sunt interrupta; si tamen paucos annos exceperimus, quibus tertio post saeculo quàm Philosophus obiit, *çin xi hoam ti* secundus è familia *çin* quarta Imperator, non in libros tantum, sed etiam litteratos barbarè, crudeliterque saeviit. Caeterum cum hujus morte litterae mox revixerunt, et iis honorum incrementis, quae sub Tarraris quoque spectamus hodie, *Confucii* nomen et fama crevit.

Quis vero in hujusmodi honoribus et titulis posthumis hîc finis sit atque intentio non alibi clarius, quam ex unico, inter caetera, testimonio constabit ipsius è *Mim* familiâ praecedenti Imperatoris ordine tertii *Yum lo* dicti. Hic aditurus honoris gratiâ *Confucii* gymnasium, decretum edidit, quod sic habet : Ego veneror *Confucium* Imperatorum & Regum Magiftrum. Imperatores & Reges Domini sunt Populorum. *Confucius* autem rectam Populorum institutionem proposuit, tria illa (videlicet) vincula (quae sunt Regem inter et subditos, parentes et filios, maritum et uxorem) normam item quinque universalium virtutum (pietatis, justitiae, prudentiae, fidelitatis, civilitatis) & Sinensis Imperii magnam symmetriam & formam : Omnia haec, [cxxxiii] inquam, *Confucius* declaravit, ut omnia saecula erudiret. Convenit igitur personam meam pergere ad magnum gymnasium & munera offerre vitâ functo Magistro, eo consilio & intentione, ut litteratos honorem & doctrinam magnificentiam.

Intelliget ex his omnibus prudens Lector, quam non inutilis futura sit Evangelico praeconi viri hujus autoritas, siquidem ea apud hanc gentem quae Magistri sui, atque litterarum suarum usque adeo studiosa est, uti quandoque possit (atque vero potest) ad Christianam veritatem confirmandam; quemadmodum videmus Apostolum Gentium Poetarum Graecorum autoritate olim apud Athenienses fuisse usum.

Unum tamen hic sollicitè cavendum nobis, posito semper ante oculos eorum exemplo, qui Missionem hanc cum singulari virtute prudentiaque fundatam nobis reliquere, ut apud Sinas admodum moderatè commendemus ac laudemus *Confucium*, ne testimonio nostro atque autoritate, prorsus augetur, maximè apud gentem, natura sane superbam, et aliena fere prae suis contemnentem. Multo magis tamen cavendum nobis erit, ne verbo scriptove damnemus, aut laedemus eum, quem tota gens tantoperè suscipit, ac veneratur, ne huic odiosi reddamur, non nos ipsi tantùm, sed ipsemet, quem praedicamus Christus; atque dum forte contemnimus aut condemnamus eum, qui tam consentanea rationi docuit, quique vitam ac mores cum doctrina sua conformasse creditur, videamur nos Europaei, Sinis saltem, non tam cum Magistro ipsorum, quam cum ratione ipsa pugnare velle, atque hujus lumen, non autem *Confucii* nomen extinguere.